

Мой

About a husband

Zhenya

paragraph 1.

- 1.1. **Æмæ гъер æз Митяйы мæхæдæг æй нæ уарзтон .**
æмæ гъер æз Митя -йы мæхæдæг æй нæ уарзт -он
and now I Mitya GEN myself 3SG.ENCL.GEN NEG love PST.TR.1SG
and now I Mitya myself him NEG loved

And, well, me, I didn't love Mitya.

- 1.2. **Мæ æз Митяйы нæ уарзтон .**
мæ æз Митя -йы нæ уарзт -он
and I Mitya GEN NEG love PST.TR.1SG
and I Mitya NEG loved

I didn't love Mitya.

- 1.3. **Стæй йæ , уарзы мæ , уый дæр нæ**
стæй йæ уарз -ы мæ уый дæр нæ
then 3SG.ENCL.GEN love PRS.3SG 1SG.ENCL.GEN 3SG PTCL NEG
then him loves me that PTCL NEG

ЗЫДТОН .

зыд -т -он

know TR PST.TR.1SG

knew

I didn't know that he loved me.

paragraph 2.

- 2.1. **Æз мæ хомæ ацыдтæн дæлæ Верхний Санибæмæ .**
æз мæ хо -мæ а- цыд -тæн дæлæ верхний Санибæ -мæ
I POSS.1SG sister ALL PREF go PST.INTR.1SG down.there Saniba ALL
I my to sister went down there to Upper Saniba

I went to my sister to Upper Saniba.

- 2.2. **Æмæ мæ мады æфсымæр знаменитый абырæг уыди**
æмæ мæ мад -ы æфсымæр знаменитый абырæг уыд -и
and POSS.1SG mother GEN brother famous robber be PST.INTR.3SG
and my of mother brother robber was

давæг .

дав -æг

steal PART.PRS

thief

And my mother's brother was a famous abrek, a thief.

2.3. **Æмæ хо , цыппар хойы уыдыстæм , мæ дам мæм цыппар**
 æмæ хо цыппар хо -йы уыд -ыстæм мæ дам мæм цыппар
 and sister four sister GEN be PST.INTR.1PL and DIR 1SG.ENCL.ALL four
 and sister four sisters we were and DIR to me four

хæрæфыртæй иу нæ цæуы , æмæ мæ радта нæ
 хæрæфырт -æй иу нæ цæу -ы æмæ мæ рад -т -а нæ
 niece ABL one NEG go PRS.3SG and 1SG.ENCL.GEN give.PERF TR PST.TR.3SG NEG
 from nieces one NEG goes and me gave NEG

мæ бафарстой афтæмæй .
 мæ ба- фарст -ой афтæмæй
 1SG.ENCL.GEN PREF ask PST.TR.3PL so
 me asked so

We were 4 sisters, from 4 nieces..... this way they made me marry without asking.

"From four nieces one does not go"? An idiom?

2.4. **Æмæ мæ уырдыгæй æрбаластой галуæрдонæ æмæ**
 æмæ мæ уырдыгæй æрба- ласт -ой галуæрдон -ы æмæ
 and 1SG.ENCL.GEN from.there PREF carry PST.TR.3PL bullock-cart INESS and
 and me from there brought on a bullock cart and

зæгъгæ цы хабар у зæгъгæ æмæ дам дæ Митяйæн
 зæгъ -гæ цы хабар у зæгъ -гæ æмæ дам дæ Митя -йæн
 say CONV what news be.PRS.3SG say CONV and DIR 2SG.ENCL.GEN Mitya DAT
 DIR what affair is DIR and DIR you to Mitya

радтой .

рад -т -ой

give.PERF TR PST.TR.3PL

gave out

And (they) brought me from there on a cart with oxen, and I ask, what's happened, and they replied, we have married you to Mitya.

paragraph 3.

3.1. **Æмæ уыцы рæстæджы на зæгъ , кæддæра дæ ,**
 æмæ уыцы рæстæдж -ы зæгъ -*0 кæддæра дæ
 and that time INESS say IMP.2SG interestingly 2SG.ENCL.GEN
 and that in time say interestingly you

амардтаиккой дæ уæд , на куы загътаис , уæд .
 а- мард -т -аиккой дæ уæд куы загът -аис уæд
 PREF kill TR CNTRF.3PL 2SG.ENCL.GEN then when/if say CNTRF.2SG then
 would kill you then when/if would say then

At that time you just try to say no, they would kill you immediately, if you had said no.

3.2. **Æмæ гъе афтæмæй иу-эу-бæ --- фæрсгæ нæ кодтой , гъер-иу**
 æмæ гъе афтæмæй иу-эу-бæ фæрс -гæ нæ код -т -ой гъер =-иу
 and well so HES ask CONV NEG do TR PST.TR.3PL now =ITER
 and well so asking NEG did adv

раджы стәй куыд кодтой , раджы , мәнә-иу чындз
 раджы стәй куыд код -т -ой раджы мәнә =-иу чындз
 long.time.ago then how do TR PST.TR.3PL long.time.ago there,that.is =ITER bride
 long.time.ago then how did long.time.ago DISC daughter.in.law
 , **чындз куы хастой уәд-иу куы әрбацыдысты**
 чындз куы хаст -ой уәд =-иу куы әрба- цыд -ысты
 bride when/if carry PST.TR.3PL then =ITER when/if PREF go PST.INTR.3PL
 daughter.in.law when/if were matchmaking at.that.time when/if came

чындзхәссджытә , быдырәй уәд-иу ам чызджыты куы
 чындз хәсс -дж -ыт -ә быдыр -әй уәд =-иу ам чыздж -ыт -ы куы
 bride carry PART.PRS PL NOM field ABL then =ITER here girl PL GEN when/if
 matchmakers from the field at.that.time here girls when/if
федтой , уәд-иу куы бауарзтой , уәд-иу , иу
 фен -т -ой уәд =-иу куы ба- уарзт -ой уәд =-иу =иу
 PREF+see TR PST.TR.3PL then =ITER when/if PREF love PST.TR.3PL then =ITER =ITER
 saw at.that.time when/if liked at.that.time ITER

фәстә әрбацыдысты усгуртә ләппу дәр стәй ма гъемә
 фәстә әрба- цыд -ысты усгур -т -ә ләппу дәр стәй ма гъемә
 after PREF go PST.INTR.3PL bridegroom PL NOM boy PTCL then yet so
 after came bridegrooms boy PTCL then yet so

әмбәлттә .
 әмбәл -тт -ә
 friend PL NOM
 friends

And at that time they didn't ask, at that time they did it like that, when they married, when came matchmakers from the city, when they, from the plain, saw our girls, then, if they liked the girls, they came with the bridegroom and his friends.

3.3. **Әмә-иу уәд гъер уыцы чызгән , махмә , цыдысты әдзух дәр**
 әмә =-иу уәд гъер уыцы чызг -ән махмә цыд -ысты әдзух дәр
 and =ITER then now that girl DAT we.ALL go PST.INTR.3PL always PTCL
 and then now that to girl to us went always PTCL

мәнә адон чызджытәм дәр , нә сыхагты чызджытәм .
 мәнә адон чыздж -ыт -әм дәр нә сыхаг -т -ы чыздж -ыт -әм
 there,that.is these girl PL ALL PTCL POSS.1PL neighbour PL GEN girl PL ALL
 DISC these to girls PTCL our of neighbours to girls

And then to that girl, to us, they came, constantly, and to the (other) girls too, to the neighbouring girls.

3.4. **Әмә-иу уәд махмә әрбацыдысты ләгтә ләппуимә , әмә**
 әмә =-иу уәд махмә әрба- цыд -ысты ләг -т -ә ләппу -имә әмә
 and =ITER then we.ALL PREF go PST.INTR.3PL man PL NOM boy COM and
 and then to us came men with a lad and

иу загътой , æмæ ахæм хъуыддаджы фæдыл æрбацыдыстæм ,
 =иу загът -ой æмæ ахæм хъуыддадж -ы фæд -ыл æрба- цыд -ыстæм
 =ITER say PST.TR.3PL and such business GEN track SUPER PREF go PST.INTR.1PL
 ITER said and such of business on track we came

æмæ нын бар ис уырдаæм бацæуын ?

æмæ нын бар ис уырдаæм ба- цæу -ын

and 1PL.ENCL.DAT permission EXT there PREF go INF

and to us permission is there to come in

And then came to us men with the lad, and they said: we are for this affair, can we come in?

paragraph 4.

4.1. **Æмæ-иу кæнæ Митя бацыд** , **кæнæ æз** , **æмæ иу хæдзары**

æмæ =-иу кæнæ Митя ба- цыд -*0 кæнæ æз æмæ =иу хæдзар -ы

and =ITER or Mitya PREF go PST.INTR.3SG or I and =ITER house INESS

and or Mitya entered or I and ITER in house

мадæн æмæ фыдæн загътам афтæ , дæлæ уырдыгæй усгур

мад -æн æмæ фыд -æн загът -ам афтæ дæлæ уырдыгæй усгур

mother DAT and father DAT say PST.TR.1PL so down.there from.there bridegroom

to mother and to father we said so down there from there bridegroom

æрбацыди , быдырæй хъæутæй æмæ сын бар ис

æрба- цыд -и быдыр -æй хъæу -т -æй æмæ сын бар ис

PREF go PST.INTR.3SG field ABL village PL ABL and 3PL.ENCL.DAT permission EXT

came from the field from villages and for them permission is

æви нæ , махмæ сты , æмæ-иу сæ кæд фæндыд ,

æви нæ махмæ сты æмæ =-иу сæ кæд фæндыд -*0

or NEG we.ALL be.PRS.3PL and =ITER 3PL.ENCL.GEN if want PST.INTR.3SG

or not to us they are and they if wanted

уæд-иу о загътой , кæннодæ на .

уæд =-иу о загът -ой кæннодæ

then =ITER yes say PST.TR.3PL otherwise

at.that.time yes said otherwise

And then either Mitya entered to us, either I [went out]. And then we told like that to the mother or to the father: from over there has come a bridegroom, from the villages on the plain, do you allow them or not, they have come for us. And if they wanted [to make the daughter marry], they said yes, otherwise no.

paragraph 5.

5.1. **Æмæ-иу сын уæд бар радтой** , **мæ-иу**

æмæ =-иу сын уæд бар рад -т -ой мæ =-иу

and =ITER 3PL.ENCL.DAT then permission give.PERF TR PST.TR.3PL and =ITER

and to them then permission gave and

бацыдысты , æмæ-иу уæд баныхас кодтой .

ба- цыд -ысты æмæ =-иу уæд ба- ныхас код -т -ой

PREF go PST.INTR.3PL and =ITER then PREF word do TR PST.TR.3PL

came in and then negotiated

At that time they allowed it, they came in and discussed the details.

5.2. **Æмæ-иу уый фæстæ минæвæрттæ дæр уыдис иу æртæ**
 æмæ =-иу уый фæстæ минæвæр -тт -æ дæр уыд -ис =иу æртæ
 and =ITER 3SG.GEN after messenger PL NOM PTCL be PST.INTR.3SG =ITER three
 and of this after messengers PTCL was ITER three

хатты , хуыцауы хсæвты минæвæрттæ æрбарвыстой
 хатт -ы хуыцау -ы хсæв -т -ы минæвæр -тт -æ æрба- рвыст -ой
 time GEN god GEN night PL INESS messenger PL NOM PREF send PST.TR.3PL
 times on Sunday nights messengers sent

And then they sent matchmakers 3 times, and on Sunday nights they sent matchmakers.

5.3. **Æмæ иу гъе уæд æртыккаг хатт сын иу уæд дзуапп**
 æмæ =иу гъе уæд æртыккаг хатт сын =иу уæд дзуапп
 and =ITER well then third time 3PL.ENCL.DAT =ITER then reply
 and ITER well then third time to them ITER then reply

радтой , гъе уæд бафидаудзыстæм хуыцауы
 рад -т -ой гъе уæд ба- фидау -дзыстæм хуыцау -ы
 give.PERF TR PST.TR.3PL well then PREF make.agreement.of.marriage FUT.1PL god GEN
 gave well then we will arrange marriage

æхсæв зæгъгæ
 æхсæв зæгъ -гæ
 night say CONV

Sunday night DIR

And the third time they finally gave an answer, (they said) we will arrange the marriage on Sunday.

paragraph 6.

6.1. **Æмæ-иу уæд æрбацыдысты , кæдмæ сын иу**
 æмæ =-иу уæд æрба- цыд -ысты кæдмæ сын =иу
 and =ITER then PREF go PST.INTR.3PL until when 3PL.ENCL.DAT =ITER
 and then came till when to them ITER

загътой , гъе уæд мæ , æмæ-иу адон йæд чызджы хæдзары
 загът -ой гъе уæд мæ æмæ =-иу адон йæд чыздж -ы хæдзар -ы
 say PST.TR.3PL well then and and =ITER these then girl GEN house INESS
 said well then and and these at that time girls in house

нæ фидыдтой , фæлæ-иу загътой гъе уæд —
 нæ фидыд -т -ой фæлæ =-иу загът -ой гъе уæд
 NEG make.agreement.of.marriage TR PST.TR.3PL but =ITER say PST.TR.3PL well then
 NEG made agreement of marriage but said well then

гъе уæд æмæ гъе уæд æрбаæудзыстут , æмæ гъе уæд
 гъе уæд æмæ гъе уæд æрба- цæу -дзыстут æмæ гъе уæд
 well then and well then PREF go FUT.2PL and well then
 well then and well then you will come and well then

бафидаудзыстут

ба- фидау -дзыстут

PREF make.agreement.of.marriage FUT.2PL

you will make agreement of marriage

And then they came until the time when they were told, and then they didn't negotiate at the girl's home, but said, then and then you should come and agree on marriage.

6.2. **Æмæ-иу уæд чызджы хæдзарæй ацыдысты-иу** , **фондз-иу**
æмæ =-иу уæд чыздж -ы хæдзар -æй а- цыд -ысты =-иу фондз =-иу
and =ITER then girl GEN house ABL PREF go PST.INTR.3PL =ITER five =ITER
and then girls from house they came five

æхсæзæй , **æмæ-иу лæппуйы хæдзары**
æхсæз -æй æмæ =-иу лæппу -йы хæдзар -ы
six ABL and =ITER boy GEN house INESS
from six and boys in house

бафидыдтой

ба- фидыд -т -ой

PREF make.agreement.of.marriage TR PST.TR.3PL

they made agreement of marriage

And then from the girl's side there came 5-6 people to the lad's home and they agreed on marriage in the lad's home.

6.3. **Æмæ-иу уæд уым загътой** , **уæдæй æрхæсдзыстæм** ,
æмæ =-иу уæд уым загът -ой уæд -æй æр- хæс -дзыстæм
and =ITER then there say PST.TR.3PL then ABL PREF carry FUT.1PL
and then there said from that time we will marry

кæнæ-иу иу дыууæ къуырийы загътой , **кæнæ æртæ къуырийы** , **кæнæ**
кæнæ =-иу =иу дыууæ къуыри -йы загът -ой кæнæ æртæ къуыри -йы кæнæ
or =ITER =ITER two week GEN say PST.TR.3PL or three week GEN or
or ITER two weeks said or three weeks or

мæй .

мæй

month

month

And then they decided there, when should they marry, in one-two weeks, in three weeks or in a month.

Уарзондзинадыл аргъау

Tale about love

Maria Batieva, Dargavs

paragraph 1.

- 1.1. **Вобщем иу чызг æмæ лæппу кæрæдзи уарзтой** .
вобщем иу чызг æмæ лæппу кæрæдзи уарзт -ой
so one girl and boy RCP love PST.TR.3PL
one girl and boy each other loved

Well, one girl and a boy loved each other.

- 1.2. **Æмæ ... чызг хъæздыг мад æмæ фыды чызг уыди** .
æмæ чызг хъæздыг мад æмæ фыд -ы чызг уыд -и
and girl rich mother and father GEN girl be PST.INTR.3SG
and girl rich mother and father girl was

And... the girl was the daughter of wealthy parents.

- 1.3. **Лæппу та уыди мæгуыр** .
лæппу та уыд -и мæгуыр
boy CONTR be PST.INTR.3SG poor
boy CONTR was poor

And the boy was poor.

- 1.4. **Æмæ фыд йæ чызгы нæ лæвæрдта уыцы мæгуыр лæппуйæн**
æмæ фыд йæ чызг -ы нæ лæвæрд -т -а уыцы мæгуыр лæппу -йæн
and father POSS.3SG girl GEN NEG give TR PST.TR.3SG that poor boy DAT
and father his daughter NEG gave that poor to boy

But the father didn't give his daughter to this poor boy.

- 1.5. **Æмæ лæппу та æнæуи нал йæд кодта** .
æмæ лæппу та æнæуи нал йæд код -т -а
and boy CONTR ?? no.longer then do TR PST.TR.3SG
and boy CONTR ?? no longer at that time he did

???

- 1.6. **Чызг дæр æй уарзта , лæппу дæр æй**
чызг дæр æй уарзт -а лæппу дæр æй
girl PTCL 3SG.ENCL.GEN love PST.TR.3SG boy PTCL 3SG.ENCL.GEN
girl PTCL him loved boy PTCL her

уарзта .

уарзт -а

love PST.TR.3SG

loved

And the girl loved him, and the boy loved her.

1.7. **Фæлæ мад æмæ фыд нæ лæвæрдтой магуыр лæгæн .**
 фæлæ мад æмæ фыд нæ лæвæрд -т -ой магуыр лæг -æн
 but mother and father NEG give TR PST.TR.3PL poor man DAT
 but mother and father NEG gave poor to man

But the mother and the father didn't give [her] to the poor man.

1.8. **Стæй уæд , уже куы схъомыл ысты , уæд лæппу загъта**
 стæй уæд уже куы с- хъомыл ысты уæд лæппу загът -а
 then then already when/if PREF grown-up be.PRS.3PL then boy say PST.TR.3SG
 then then already when they grew up then boy said

:
 Then, after they had grown up, the boy said:

paragraph 2.

2.1. – **Ницы пайда мын ис дæуæй .**
 ницы пайда мын ис дæуæй
 nothing benefit 1SG.ENCL.DAT EXT you.SG.ABL
 nothing benefit to me is from you

There is no benefit to me from you.

2.2. **Æмæ дам мæхи дзæгъæл хурхæй марон ?**
 æмæ дам мæ -хи дзæгъæл хурх -æй мар -он
 and DIR POSS.1SG REFL.GEN vain larynx ABL kill SUBJ.1SG
 and DIR my own vain from larynx I would kill

And should I struggle in vain?

paragraph 3.

3.1. **Мæ йын чызг загъта :**
 мæ йын чызг загът -а
 and 3SG.ENCL.DAT girl say PST.TR.3SG
 and to him girl said

paragraph 4.

4.1. – **Æз мой нæ скæндзынæн .**
 æз мой нæ с- кæн -дзынæн
 I husband NEG PREF do FUT.1SG
 I NEG I will marry

I will not marry.

4.2. **Кæнæ ды , кæнæ ' ппындæр не скæндзынæн , зæгъгæ .**
 кæнæ ды кæнæ ппын -дæр не с- кæн -дзынæн зæгъ -гæ
 or you.SG or at.all COMPAR NEG PREF do FUT.1SG say CONV
 or you or at all NEG I will marry DIR

Either I marry you, or I do not marry at all.

paragraph 5.

5.1. **Æмæ уæд лæппу афтæ бакодта .**
 æмæ уæд лæппу афтæ ба- код -т -а
 and then boy so PREF do TR PST.TR.3SG
 and then boy so did

And then the boy did the following.

paragraph 6.

- 6.1. – **Æмæ дам æй аскъæфон , зæгъгæ .**
æmæ дам æй а- скъæф -он зæгъ -гæ
and DIR 3SG.ENCL.GEN PREF kidnap SUBJ.1SG say CONV
and DIR her I will kidnap DIR

Let me, [he said] kidnap her.

paragraph 7.

- 7.1. **Æмæ хъазттæ уыдысты .**
æmæ хъазт -т -æ уыд -ысты
and dancing PL NOM be PST.INTR.3PL
and dancing they were

And there was dancing.

- 7.2. **Мæ лæппу хъазты кæронмæ бацыди .**
мæ лæппу хъазт -ы кæрон -мæ ба- цыд -и
and boy dancing GEN end ALL PREF go PST.INTR.3SG
and boy of dance to end came

And the boy came towards the end of the dance.

- 7.3. **Æмæ ну хъæздыг , хъæздыгтæ йæ нымайгæ дæр нæ**
æmæ ну хъæздыг хъæздыг -т -æ йæ нымай -гæ дæр нæ
and HES rich rich PL NOM 3SG.ENCL.GEN respect CONV PTCL NEG
and rich the rich ones him respecting PTCL NEG

кодтой .

код -т -ой
do TR PST.TR.3PL
did

The rich people did not respect him.

- 7.4. **Мæгуыр лæджы фырт уыдис , æмæ йæ уыдон нымайгæ**
мæгуыр лæдж -ы фырт уыд -ис æмæ йæ уыдон нымай -гæ
poor man GEN son be PST.INTR.3SG and 3SG.ENCL.GEN they respect CONV
poor man's son was and him they respecting

дæр нæ кодтой .

дæр нæ код -т -ой
PTCL NEG do TR PST.TR.3PL
PTCL NEG did

He was a poor man's son, and they did not respect him.

- 7.5. **Æмæ иу фарс лæууыди стæй .**
æmæ иу фарс лæууыд -и стæй
and one side stand PST.INTR.3SG then
and one side he stood then

Then he stood at the side.

paragraph 8.

8.1. Уæд уже чызг сæхимæ цæуыныл куысти , уæд уый
 уæд уже чызг сæ -химæ цæу -ын -ыл куыст -и уæд уый
 then already girl POSS.3PL REFL.ALL go INF SUPER work PST.INTR.3SG then 3SG
 then already girl to herself to go was going to then he
 дæр йæхи раиу фарс кодта , йе ‘ мбалимæ æмæ
 дæр йæ -хи ра- иу фарс код -т -а йе мбал -имæ æмæ
 PTCL POSS.3SG REFL.GEN PREF one side do TR PST.TR.3SG POSS.3SG friend COM and
 PTCL himself made go sideway his with friend and
 йæ аскъæфтой , чызджы , йæ стæй
 йæ а- скъæфт -ой чыздж -ы йæ стæй
 3SG.ENCL.GEN PREF kidnap PST.TR.3PL girl GEN 3SG.ENCL.GEN then
 her they kidnapped the girl her then
 ахастой йæ , æмæ дард дард кæдæмдæр .
 а- хаст -ой йæ æмæ дард дард кæдæм -дæр
 PREF carry PST.TR.3PL 3SG.ENCL.GEN and distant distant where INDEF
 they carried her and distant distant somewhere
 Then the girl was already going to go back hom, then he jumped to the side, with his friend, and they kidnapped her, the girl, and then ghey carried her somewhere far, far away.

8.2. Ничи сæ зыдта , нæ сæ ссардта .
 ничи сæ зыд -т -а нæ сæ ссард -т -а
 nobody 3PL.ENCL.GEN know TR PST.TR.3SG NEG 3PL.ENCL.GEN find TR PST.TR.3SG
 nobody them didn't know NEG them found

No one recognized them, no one found them.

8.3. Фæдисадтæ дæр ацыдысты , мæ сæ не
 фæ- дис -ад -тæ дæр а- цыд -ысты мæ сæ не
 PREF amazement NMLZ PL PTCL PREF go PST.INTR.3PL and 3PL.ENCL.GEN NEG
 ?? PTCL went away and them NEG

ссардтой .

ссард -т -ой
 find PL PST.TR.3PL
 they found

They chased them, but couldn't find them.

paragraph 9.

9.1. Мæ йæ дард ранмæ ахастой , Кæсæгмæ .
 мæ йæ дард ран -мæ а- хаст -ой Кæсæг -мæ
 and 3SG.ENCL.GEN distant place ALL PREF carry PST.TR.3PL Kabardian.region ALL
 and her distant to place they carried to Kabardia

And they took her to a distant place, to Kabardia.

9.2. **Æмæ уым цардысты чызг æмæ лæппу .**

æмæ	уым	цард	-ысты	чызг	æмæ	лæппу
and	there	live	PST.INTR.3PL	girl	and	boy
and	there	lived		girl	and	boy

And there the girl and the boy lived.

9.3. **Гъемæ чызг æнкъард кодта уæдæй йæ мад , йæ**
 гъемæ чызг æнкъард код -т -а уæд -æй йæ мад йæ
 so girl sorrow do TR PST.TR.3SG then ABL POSS.3SG mother POSS.3SG
 so girl sorrowed from that time her mother her

фыды тыххæй .

фыд -ы тыххæй
 father GEN because.of
 father because.of

And the girl since then missed her mother and her father.

9.4. **йаа ... лæппу дæр æндæр уым æнцон нæ уыдис .**
 йаа лæппу дæр æндæр уым æнцон нæ уыд -ис
 HES boy PTCL other there comfortable NEG be PST.INTR.3SG
 boy PTCL other there comfortable NEG was

Well... for the boy it was also not easy.

9.5. **Фæлæ уæддæр куы ма амарой , зæгъгæ , уымæй**
 фæлæ уæддæр куы ма а- мар -ой зæгъ -гæ уымæй
 but still when/if 1SG.ENCL.GEN PREF kill SUBJ.3PL say CONV 3SG.ABL
 but still if me they kill DIR form this

тарстис , æмæ цардысты уым .
 тарст -ис æмæ цард -ысты уым
 fear PST.INTR.3SG and live PST.INTR.3PL there
 he feared and lived there

"What if they kill me"- he was afraid of this, and they lived there.

paragraph 10.

10.1. **Стæй уæд ммм ... иу хъæздыг лæгмæ цардысты царгæ .**
 стæй уæд ммм иу хъæздыг лæг -мæ цард -ысты цар -гæ
 then then HES one rich man ALL live PST.INTR.3PL live CONV
 then then one rich to man lived living

Then they lived at one rich man.

10.2. **Æмæ хъæздыг лæджы дæр нæ фæндыди рацыдаиккой ,**
 æмæ хъæздыг лæдж -ы дæр нæ фæндыд -и ра- цыд -аиккой
 and rich man GEN PTCL NEG want PST.INTR.3SG PREF go CNTRF.3PL
 and rich man PTCL NEG wanted for them to leave

уый .

уый
 3SG
 that

And the rich man didn't want them to leave.

10.3. **Æмæ уæд чызгæн афтæ зæгъы** :

æмæ уæд чызг -æн афтæ зæгъ -ы
and then girl DAT so say PRS.3SG
and then to girl so says

And then he tells the girl so:

paragraph 11.

11.1. – **Æз дам дæм уæдæ-иу йæд кæнын** , **æмæ дам бæласмæ**
æз дам дæм уæдæ --иу йæд кæн -ын æмæ дам бæлас -мæ
I DIR 2SG.ENCL.ALL so =ITER then do PRS.1SG and DIR tree ALL
I DIR to you so at that time I do and DIR on tree

схил , **мæнæ къусы дæхицæн дон ахæсс**
с- хил -*0 мæнæ къус -ы дæ -хицæн дон а- хæсс -*0
PREF crawl IMP.2SG there,that.is cup INESS POSS.2SG REFL.DAT water PREF carry IMP.2SG
climb up DISC in cup to yourself water carry

, **æмæ мæ дам кæд куы уыцы донæй иу æртах дæр не** , **ркалай**
æмæ мæ дам кæд куы уыцы дон -æй иу æртах дæр не р- кал -ай
and and DIR if when/if that water ABL one drop PTCL NEG PREF spill SUBJ.2SG
and and DIR if when that from water one drop PTCL NEG you spill

, **гъе уæд дам дæ ауадздзынæн** , **кæннодæ на** .
гъе уæд дам дæ а- уадз -дзынæн кæннодæ
well then DIR 2SG.ENCL.GEN PREF let.go FUT.1SG otherwise
well then DIR you I will let go otherwise

"I will do it to you like this, you climb the tree, here is water for you in a cup, take it, and, [he said] from this cup if not a single drop falls down, then I will let you go, otherwise no."

paragraph 12.

12.1. **Гъемæ чызг иу хатт ысхызтис** , **æмæ йын дзы**
гъемæ чызг иу хатт ыс- хызт -ис æмæ йын дзы
so girl one time PREF climb PST.INTR.3SG and 3SG.ENCL.DAT 3SG.ENCL.ABL
so girl one time climbed and to her from there

акалдис дон .
а- калд -ис дон
PREF spill PST.INTR.3SG water
spilled water

So the girl climbed up once, and she spilled water from there.

12.2. **Æмæ фæстæмæ æрхызти** , **ницы йын дзы**
æмæ фæстæмæ æр- хызт -и ницы йын дзы
and back PREF climb PST.INTR.3SG nothing 3SG.ENCL.DAT 3SG.ENCL.ABL
and back she climbed down nothing to her from this

рауадис

ра- уад -ис

PREF jump PST.INTR.3SG

came out

And she climbed back down, nothing came out of this.

paragraph 13.

13.1. **Стәй та уәд цәрын райдыдтой** , **райдыдтой** ,
стәй та уәд цәр -ын ра- йдыд -т -ой ра- йдыд -т -ой
then CONTR then live INF PREF begin TR PST.TR.3PL PREF begin TR PST.TR.3PL
then CONTR then to live began began

мә та фәстәмә йә ахәм экзамен та йын ыскәнын
мә та фәстәмә йә ахәм экзамен та йын ыс- кән -ын
and CONTR back 3SG.ENCL.GEN such exam CONTR 3SG.ENCL.DAT PREF do INF
and CONTR back her such exam CONTR to him to do

кодта

код -т -а

do TR PST.TR.3SG

he made

Then they started to live, and again he forced her to do this exam for him.

paragraph 14.

14.1. – **Æмә та бәласмә схызтис** , **уәд та әнә**
әмә та бәлас -мә с- хызт -ис уәд та әнә=
and CONTR tree ALL PREF climb PST.INTR.3SG then CONTR without=
and CONTR on tree climbed up then CONTR without

әнәдонәй дам мә бауадз бәласмә схизын , әмә куыд
әнә= дон -әй дам мә ба- уадз -*0 бәлас -мә с- хиз -ын әмә куыд
without= water ABL DIR and PREF let.go IMP.2SG tree ALL PREF climb PRS.1SG and how
without water DIR and let on tree to climb up and how

цәуон , уый дам базонон
цәу -он уый дам ба- зон -он
go SUBJ.1SG 3SG DIR PREF know SUBJ.1SG

I will go that DIR I will know

"This time let me climb to the tree without water, so that I would know where I should go".

paragraph 15.

15.1. **Æмә ысхызтис** , **әмә тынг бәрзонд ыссыди**
әмә ыс- хызт -ис әмә тынг бәрзонд ыссыд -и
and PREF climb PST.INTR.3SG and very high climb.up PST.INTR.3SG
and climbed and very high climbed up

бәласыл , әмә дардмә ауыдта йә хъяуы
бәлас -ыл әмә дард -мә а- уыд -т -а йә хъяу -ы
tree SUPER and distant ALL PREF see TR PST.TR.3SG POSS.3SG village GEN
on tree and to distance she saw her village

And she climbed up, she climbed up the tree very high, and far away she saw her village.

15.2. **Æмæ йæ зæрдæ нал фæлæууыди , мæ бæласы**
 æмæ йæ зæрдæ нал фæ- лæууыд -и мæ бæлас -ы
 and POSS.3SG heart no.longer PREF stand PST.INTR.3SG and tree GEN
 and her heart no longer stood and of tree
цъуппыл фæкуыдта , мæ йæ цæссыгтæ бынмæ
 цъупп -ыл фæ- куыд -т -а мæ йæ цæссыг -т -æ бын -мæ
 top SUPER PREF cry TR PST.TR.3SG and POSS.3SG tear PL NOM bottom ALL
 on top she wept and her tears to bottom

æрхаудысты

æр- хауд -ысты

PREF fall PST.INTR.3PL

fell

She didn't contain herself, and started to cry on the treetop.

paragraph 16.

16.1. **Гъемæ та йын сæ æлдар фæдта**
 гъемæ та йын сæ æлдар фæд -т -а
 so CONTR 3SG.ENCL.DAT POSS.3PL landlord PREF+see TR PST.TR.3SG
 so CONTR to her their landlord saw

The landlord saw her tears.

paragraph 17.

17.1. – **Æмæ дам дын нæй ацæуæн , дон дам**
 æмæ дам дын нæй а- цæу -æн дон дам
 and DIR 2SG.ENCL.DAT EXT.NEG PREF go INF2 water DIR
 and DIR to you is not to go away water DIR

æркалдтай

æр- калд -т -ай

PREF spill TR PST.TR.2SG

you spilled

"Well, you can't go away - you have spilled water"

paragraph 18.

18.1. – **Омæ мæм дон нæ уыди , зæгъгæ**
 омæ мæм дон нæ уыд -и зæгъ -гæ
 ??? 1SG.ENCL.ALL water NEG be PST.INTR.3SG say CONV
 ??? to me water NEG was DIR

"Well, I didn't have any water [in the first place]".

paragraph 19.

19.1. **Мæ нæ та йæ ауагъта**
 мæ нæ та йæ а- уагът -а
 and NEG CONTR 3SG.ENCL.GEN PREF let.go PST.TR.3SG
 and NEG CONTR her he let go

And he didn't let her go again.

paragraph 20.

20.1. **Стæй уæд уалынджы сын сывæллон дæр райгуырди**
стæй уæд уалынджы сын сывæллон дæр рай- гуырди -и
then then meanwhile 3PL.ENCL.DAT child PTCL PREF be.born PST.INTR.3SG
then then meanwhile to them child PTCL was born

уже , æмæ та гъод загъта :
уже æмæ та гъод загът -а
already and CONTR then say PST.TR.3SG
already and CONTR at.that.time said
Then they had a child, and again she says:

paragraph 21.

21.1. – **Ауадз ма фæстæмæ , æрцæудзынæн уæддæр ма**
а- уадз -*0 ма фæстæмæ æр- цæу -дзынæн уæддæр ма
PREF let.go IMP.2SG 1SG.ENCL.GEN back PREF go FUT.1SG still POSS.1SG
let go me back I will go still my
мад ма фыды базонон , зæгъгæ .
мад ма фыд -ы ба- зон -он зæгъ -гæ
mother POSS.1SG father GEN PREF know SUBJ.1SG say CONV
mother my father I will know DIR
"Let me go, and I will return, I would know how are my father and mother".

paragraph 22.

22.1. **Ма та йын загъта , мæнæ дам къусы дон ,**
ма та йын загът -а мæнæ дам къус -ы дон
and CONTR 3SG.ENCL.DAT say PST.TR.3SG there,that.is DIR cup INESS water
and CONTR to her he said DISC DIR in cup water
ахæсс бæласы сæрмæ .
а- хæсс -*0 бæлас -ы сæр -мæ
PREF carry IMP.2SG tree GEN head ALL
carry of tree on top

And he tells her again, take the cup of water on the tree.

22.2. **Кæд дзы не , ркалай , гъер уæд дам дæ**
кæд дзы не р- кал -ай гъер уæд дам дæ
if 3SG.ENCL.ABL NEG PREF spill SUBJ.2SG now then DIR 2SG.ENCL.GEN
if from it NEG you spill now then DIR you

ауадздзынæн .

а- уадз -дзынæн
PREF let.go FUT.1SG
I will let go

If you do not spill from it, I will let you go.

paragraph 23.

23.1. **Гъемæ та æртыккаг хатт дæр ысхызт** ,
 гъемæ та æртыккаг хатт дæр ыс- хызт -*0
 so CONTR third time PTCL PREF climb PST.INTR.3SG
 so CONTR third time PTCL she climbed

ысхылдис , æмæ йын нал дзы
 ыс- хылд -ис æмæ йын нал дзы
 PREF crawl PST.INTR.3SG and 3SG.ENCL.DAT no.longer 3SG.ENCL.ABL
 crawled up and to her no longer from there

æркалдта йæ донæй , афтæмæй фæстæмæ æрцыдис
 æр- калд -т -а йæ дон -æй афтæмæй фæстæмæ æр- цыд -ис
 PREF spill TR PST.TR.3SG POSS.3SG water ABL so back PREF go PST.INTR.3SG
 spilled her from water so back came

For the third time she climbed, she crawled and didn't spill the water, and so came back.

paragraph 24.

24.1. **Гъемæ æлдарæн дæр гæнæн нал уыдис æмæ йæ**
 гъемæ æлдар -æн дæр гæнæн нал уыд -ис æмæ йæ
 so landlord DAT PTCL possibility no.longer be PST.INTR.3SG and 3SG.ENCL.GEN
 so to landlord PTCL possibility no longer was and her

ауагъта уæд .
 а- уагът -а уæд
 PREF let.go PST.TR.3SG then
 he let go then

Well, the landlord had nothing else to do, and he let her go.

24.2. **Лæппуйы дæр , чызджы дæр , æдсывæллон сæ**
 лæппу -йы дæр чыздж -ы дæр æд= сывæллон сæ
 boy GEN PTCL girl GEN PTCL with.its.own= child 3PL.ENCL.GEN
 the lad PTCL the girl PTCL with child them

рауагътой .

ра- уагът -ой
 PREF let.go PST.TR.3PL
 they let go

They let go the boy and the girl with the child.

paragraph 25.

25.1. **Æмæ сцыдысты , мæ сæ йæ мад æмæ йæ**
 æмæ с- цыд -ысты мæ сæ йæ мад æмæ йæ
 and PREF go PST.INTR.3PL and 3PL.ENCL.GEN POSS.3SG mother and POSS.3SG
 and they went and them her mother and her

фыд нал базыдтой .
 фыд нал ба- зыд -т -ой
 father no.longer PREF know TR PST.TR.3PL
 father no longer recognized

And they went, and her father and mother did not recognize them.

25.2. **Чызджы нал базыдтой** , **гъер базæронд ысты уыдон**
 чыздж -ы нал ба- зыд -т -ой гъер ба- зæронд ысты уыдон
 girl GEN no.longer PREF know TR PST.TR.3PL now PREF old be.PRS.3PL they
 the girl no longer recognized now got older they

дæр .

дæр

PTCL

PTCL

They didn't recognize the girl, well they [they boy and the girl] had got older now.

25.3. **Чызг дæр уже æдсывæллон уыдис** , **йæхи**
 чызг дæр уже æд= сывæллон уыд -ис йæ -хи
 girl PTCL already with.its.own= child be PST.INTR.3SG POSS.3SG REFL.GEN
 girl PTCL already with child was himself

хуызæн дæр нал уыдис , **мæ сæ нал**
 хуызæн дæр нал уыд -ис мæ сæ нал
 like PTCL no.longer be PST.INTR.3SG and 3PL.ENCL.GEN no.longer
 like PTCL no longer was and them no longer

базыдтой .

ба- зыд -т -ой

PREF know TR PST.TR.3PL

recognized

The girl was also with a child already and didn't look like herself, and they didn't recognize them.

25.4. **Мæ æнафоны бацыдысты** , **мæ бадзырдта йæ**
 мæ æнафон -ы ба- цыд -ысты мæ ба- дзырд -т -а йæ
 and late INESS PREF go PST.INTR.3PL and PREF talk TR PST.TR.3SG POSS.3SG
 and late they came and she cried her

мад йæ фыдмæ :

мад йæ фыд -мæ

mother POSS.3SG father ALL

mother her to father

And they came late, and [the girl] cried to her mother and father:

paragraph 26.

26.1. – **Мæ дам ма мæнмæ нана зæгъгæ чи æрбадзура** , **ахæм дам ма**
 мæ дам ма мæнмæ нана зæгъ -гæ чи æрба- дзур -а ахæм дам ма
 and DIR yet I.ALL mummy say CONV who PREF talk SUBJ.3SG such DIR yet
 and DIR yet to me mummy DIR who would speak such DIR yet

мын куы уайд , **уæд дам мæгуыр нæ уаин** .

мын куы уайд уæд дам мæгуыр нæ уаин

1SG.ENCL.DAT when/if be.OPT.3SG then DIR poor NEG be.OPT.1SG

to me if would be then DIR poor NEG I would be

If I had anyone who would call me "mom", I would not be so poor.

26.2. Мæ дам æз дæ чызг дæн .
 мæ дам æз дæ чызг дæн
 and DIR I POSS.2SG girl be.1SG
 and DIR I your girl am

And I am your daughter.

paragraph 27.

27.1. – Мæ чызг дам ныр цал азы нал и , уый дам æз
 мæ чызг дам ныр цал аз -ы нал и уый дам æз
 POSS.1SG girl DIR now how.many year GEN no.longer EXT 3SG.GEN DIR I
 my girl DIR now how.many years no longer exists her DIR I

зонгæ дæр куы нал кæнын .
 зон -гæ дæр куы нал кæн -ын
 know CONV PTCL when/if no.longer do PRS.1SG
 knowing PTCL when no longer I do

"My daughter, I do not even remember how old she is"

27.2. Уæд дам ма мæнæн цæй чызг и , зæгъгæ та йын афтæ
 уæд дам ма мæнæн цæй чызг и зæгъ -гæ та йын афтæ
 then DIR yet I.DAT what.GEN girl EXT say CONV CONTR 3SG.ENCL.DAT so
 then DIR yet to me of what girl exists speaking CONTR to her so

мад .
 мад
 mother
 mother

"Where would I have another daughter from" - so told her the mother.

paragraph 28.

28.1. Стæй уæд гæнæн нал уыди .
 стæй уæд гæнæн нал уыд -и
 then then possibility no.longer be PST.INTR.3SG
 then then possibility no longer was

Then she had nothing else to do.

paragraph 29.

29.1. – Бауадз мæ мидæмæ , зæгъгæ , мæ йæ
 ба- уадз -*0 мæ мидæмæ зæгъ -гæ мæ йæ
 PREF let.go IMP.2SG 1SG.ENCL.GEN inside say CONV and 3SG.ENCL.GEN
 let me inside DIR and her
 уæд бауагъта , дуæрттæ йын бакодта , æмæ
 уæд ба- уагът -а дуæр -тт -æ йын ба- код -т -а æмæ
 then PREF let.go PST.TR.3SG door PL NOM 3SG.ENCL.DAT PREF do TR PST.TR.3SG and
 then she let in doors to her she opened and

бацыдис

ба- цыд -ис

PREF go PST.INTR.3SG

she came in

"Let me go into the house" (says the girl), and she (the mother) let her in, she opened the doors and she [the girl] entered.

paragraph 30.

30.1. **Æмæ йæ** **куы** **базыдтой** , **кæрæдзи уæд кæрæдзи фыр**
æмæ йæ куы ба- зыд -т -ой кæрæдзи уæд кæрæдзи фыр
and 3SG.ENCL.GEN when/if PREF know TR PST.TR.3PL RCP then RCP great
and her when recognized each other then each other great

цинæй **дæндагæй** **хордтой** , **афтæ** .

цин -æй дæндаг -æй хорд -т -ой афтæ

happiness ABL tooth ABL eat TR PST.TR.3PL so

from happiness with teeth ate so

When they recognized each other, they started eating each other with their teeth from joy.

30.2. **Ахæм цинтæ** **сыл** **фæкодта** .
ахæм цин -т -æ сыл фæ- код -т -а
such happiness PL NOM 3PL.ENCL.SUPER PREF do TR PST.TR.3SG
such happiness on them it did

So much happiness [this event] caused them.

30.3. **Мæ уым баззадысты** **цæргæйæ** .
мæ уым ба- ззад -ысты цæр -гæ -йæ
and there PREF stay PST.INTR.3PL live CONV ABL
and there they remained living

And they remained to live there.

Дзул куыд кæнынц

How to bake bread

Maria Batieva, Dargavs

paragraph 1.

1.1. Ссад балуар	дон рафыц	æмæ йæ	ныууазал
ссад ба- луар -*0	дон ра- фыц -*0	æмæ йæ	ныу- уазал
flour PREF bolt IMP.2SG	water PREF boil IMP.2SG	and 3SG.ENCL.GEN	PREF cold
flour bolt	water boil	and him	

кæн **доны** .
кæн -*0 дон -ы
do IMP.2SG water INESS
cool in water

Sift the flour, boil the water and make it cold in the water.

1.2. Уæд фæлмæн дæр дзул кæны	.
уæд фæлмæн дæр дзул кæн -ы	
then soft PTCL bread do PRS.3SG	
then soft PTCL bread becomes	

The the bread will soften.

1.3. Æмæ дрож ныккæн	цæххы	ныккæн	.
æмæ дрож нык- кæн -*0	цæхх -ы	нык- кæн -*0	
and yeast PREF do IMP.2SG	salt GEN PREF do IMP.2SG		
and yeast pour	salt pour		

Pour yeast, pour salt.

1.4. Стæй йыл	уæд уыцы фых	дон ныккæн	,	æмæ
стæй йыл	уæд уыцы фых	дон нык- кæн -*0		æмæ
then 3SG.ENCL.SUPER	then that boiled water	PREF do IMP.2SG		and
then on it	then that boiled water pour			and

сызмæнт	хыссæ æмæ ... куыд	бæзза	афтæ йæ
сы- змæнт -*0	хыссæ æмæ куыд	бæзз -а	афтæ йæ
PREF stir IMP.2SG	dough and in.order.that	be.fit SUBJ.3SG	so 3SG.ENCL.GEN
stir	dough and in order that	is fit	so him

фезмæнт	цас æй	фылдæр фезмæнтай	уыйас
фе- змæнт -*0	цас æй	фылдæр фе- змæнт -ай	уыйас
PREF stir IMP.2SG	how.much 3SG.ENCL.GEN	more PREF stir SUBJ.2SG	???
stir	how much him	more stir	that much

хуыздæр у .
хуыздæр у
better be.PRS.3SG
better is

Then pour this boiled water, stir the dough and... so that it is enough, stir the more, the better.

1.5.	Стәй уәд	маслә	подсолнечный	дәр	иу	гыццыл	акән	мә фәлмән
	стәй	уәд	маслә	подсолнечный	дәр	иу	гыццыл а- кән -*0	мә фәлмән
	then	then	oil	sunflower	PTCL	one small	PREF do IMP.2SG	and soft
	then	then			PTCL	one small	pour	and soft

Then pour a bit of sunflower oil, and it will become soft.

1.6.	Мә йә	бамбәрз	,	хъармәй	йә	
	мә йә	ба- мбәрз -*0		хъарм -әй йә		
	and 3SG.ENCL.GEN	PREF cover IMP.2SG		warmth ABL 3SG.ENCL.GEN		
	and him	cover		with warmth him		
	батух	,	әмә мә	куы	сәнхъиза	уәд әй
	ба- тух -*0		әмә мә	куы	с- әнхъиз -а	уәд әй
	PREF wrap IMP.2SG	and in.order.that	when/if	PREF ferment SUBJ.3SG	then 3SG.ENCL.GEN	
	cover	and in order that	when/if	rises	then him	
	иу хатт әрнәм					
	иу хатт әр- нәм -*0					
	one time	PREF beat IMP.2SG				
	one time	press				

Cover it in warmth, cover it and so that when the dough rises, then press it once.

1.7.	Стәй та	уәд фәстәмә	куы	сәнхъиза	уәд әй
	стәй та	уәд фәстәмә	куы	с- әнхъиз -а	уәд әй
	then CONTR	then back	when/if	PREF ferment SUBJ.3SG	then 3SG.ENCL.GEN
	then CONTR	then back	when/if	rises	then him
	әрәппар	әмә йә	ссады	әрнәм	
	әр- әппар -*0	әмә йә	ссад -ы	әр- нәм -*0	
	PREF throw IMP.2SG	and POSS.3SG	flour INESS	PREF beat IMP.2SG	
	put.out	and his	in flour	knead	

Then, when it rises back, put it out and knead it in flour.

1.8.	Æмæ йæ	тебæты	сæвæр	æмæ тебæйы
	æмæ йæ	тебæ -т -ы	с- æвæр -*0	æмæ тебæ -йы
	and 3SG.ENCL.GEN	pan PL INESS	PREF put IMP.2SG	and pan INESS
	and him	on frying pans	put	and on the pan
	йæхиуыл	куы схæца	гыццыл ... гыццыл куы	
	йæ -хиуыл	куы с- хæц -а	гыццыл гыццыл куы	
	POSS.3SG REFL.SUPER	when/if PREF hold SUBJ.3SG	small small when/if	
	on itself	when/if gets	a bit a bit when/if	
	схæца	уæд æй	духовкæйы бавæр	, æцæг тынг тæвд
	с- хæц -а	уæд æй	духовкæ -йы ба- вæр -*0	æцæг тынг тæвд
	PREF hold SUBJ.3SG	then 3SG.ENCL.GEN	oven INESS PREF put IMP.2SG	real very hot
	gets	then him	in the oven put	real very hot

духовкæ ма уæд .
духовкæ ма уæд
oven NEG be.IMP.3SG
oven NEG let it be

And put it on a pan, and when it rises a bit on the pan, then put it in the oven, but only so that the oven is not too hot.

1.9. Афтæ æмæ уже куы хæрдмæ цæуын куы райдайæ , уæд
афтæ æмæ уже куы хæрд -мæ цæу -ын куы ра- йдай -а уæд
so and already when/if rise ALL go INF when/if PREF begin SUBJ.3SG then
so and already when/if to rise to go when/if begins then

дзы арт фылдæр бакæн .
дзы арт фылдæр ба- кæн -*0
3SG.ENCL.INESS fire more PREF do IMP.2SG
in it fire more make

Well, and when it rises up already, then make the fire stronger.

1.10. Æмæ йæ афтæмæй сабыр артыл сфыц ... гыццыл
æмæ йæ афтæмæй сабыр арт -ыл с- фыц -*0 гыццыл
and 3SG.ENCL.GEN so quiet fire SUPER PREF boil IMP.2SG small
and him so quiet on fire bake a bit
къаддæр ну бæзджын дзул куы уа , уæд æй иу сахат тæнæг
къаддæр ну бæзджын дзул куы уа уæд æй иу сахат тæнæг
smaller HES thick bread when/if be.SUBJ.3SG then 3SG.ENCL.GEN one hour thin
smaller thick bread when/if will be then him one hour thin

дзул та раздæр райсдзынæ .
дзул та раздæр ра- йс -дзынæ
bread CONTR in.the.beginning PREF take FUT.2SG
bread CONTR in.the.beginning will remove

And bake it on a small fire like this... the smaller the less, if the bread is thick, then bake it for an hour, if the bread is thin, then you will get it out of the oven sooner.

Лæппу æмæ цæргæсыл аргъау

Tale of the little boy and the eagle

Maria Batieva, Dargavs

paragraph 1.

- 1.1. Раджы ма раджы ма цардысты лæг æмæ ус .
раджы ма раджы ма цард -ысты лæг æмæ ус
long.time.ago yet long.time.ago yet live PST.INTR.3PL man and woman
long.time.ago yet long.time.ago yet lived husband and wife

A long time ago there lived a husband and a wife.

- 1.2. Æмæ сын уыдис иу лæппу , æмæ мæгуыр цардысты .
æмæ сын уыд -ис иу лæппу æмæ мæгуыр цард -ысты
and 3PL.ENCL.DAT be PST.INTR.3SG one boy and poor live PST.INTR.3PL
and to them was one boy and poor lived

And they had one son, and they lived a poor life.

- 1.3. Лæппу фиййау цыдис .
лæппу фиййау цыд -ис
boy shepherd go PST.INTR.3SG
boy shepherd went

The boy went shepherding.

paragraph 2.

- 2.1. Куы фæхъомыл ис , уæд æмæ иу хатт фос хызта ,
куы фæ- хъомыл ис уæд æмæ иу хатт фос хызт -а
when/if PREF grown-up EXT then and one time cattle graze PST.TR.3SG
when/if grew up then and one time cattle grazed

æлдары фос .
æлдар -ы фос
landlord GEN cattle
landlord's cattle

When he grew up, then once he was herding cattle, the cattle of a landlord.

- 2.2. Æмæ , йæ æлдар фæнадта .
æмæ йæ æлдар фæ- над -т -а
and 3SG.ENCL.GEN landlord PREF beat TR PST.TR.3SG
and him landlord beat

And the landlord beat him.

- 2.3. Йæ сæгъы-иу ын æрдыгъта , æмæ-иу
йæ сæгъ -ы ==иу ын æр- дыгът -а æмæ ==иу
POSS.3SG goat GEN =ITER 3SG.ENCL.DAT PREF milk PST.TR.3SG and =ITER
his goat to him he milked and

æй банызта
 æй ба- нызт -а
 3SG.ENCL.GEN PREF drink PST.TR.3SG
 him drank

He milked his goat, and drank the milk.

paragraph 3.

3.1. **Уый куыдта фысты цуры**
 уый куыд -т -а фыс -т -ы цур -ы
 3SG cry TR PST.TR.3SG sheep PL GEN near INESS
 he wept of sheep near

He cried near the sheep.

3.2. **Æмæ йæм цæргæс батахтис , æмæ йын афтæ**
 æмæ йæм цæргæс ба- тахт -ис æмæ йын афтæ
 and 3SG.ENCL.ALL eagle PREF fly PST.INTR.3SG and 3SG.ENCL.DAT so
 and to him eagle flew and to him so

зæгъы : цæуыл дам кæуыс ?

зæгъ -ы цæуыл дам кæу -ыс
 say PRS.3SG what.SUPER DIR cry PRS.2SG
 says for what DIR you cry

And an eagle flew to him, and tells him this: why are you crying?

paragraph 4.

4.1. **Æмæ дам : мæ ме , лдар фæнадта**
 æмæ дам мæ ме лдар фæ- над -т -а
 and DIR 1SG.ENCL.GEN POSS.1SG landlord PREF beat TR PST.TR.3SG
 and DIR me my landlord beat

And [he says] my landlord has beaten me.

paragraph 5.

5.1. – **Цæмæ дам дæ фæнадта ?**
 цæмæ дам дæ фæ- над -т -а
 what.ALL DIR 2SG.ENCL.GEN PREF beat TR PST.TR.3SG
 for what DIR you beat

Why did he beat you?

paragraph 6.

6.1. – **Мæнæ дам æхсыр æрдыгътон сæгъæй , æмæ уый**
 мæнæ дам æхсыр æр- дыгът -он сæгъ -æй æмæ уый
 there,that.is DIR milk PREF milk PST.TR.1SG goat ABL and 3SG
 so DIR milk milked from goat and that

банызтон

ба- нызт -он
 PREF drink PST.TR.1SG
 drank

Well, I milked a goat and drank the milk.

paragraph 7.

7.1. – **Æмæ дам дæ фæнды цæмæй дæ**
 æмæ дам дæ фæнд -ы цæмæй дæ
 and DIR 2SG.ENCL.GEN want PRS.3SG in.order.to 2SG.ENCL.GEN
 and DIR you want in.order.to you

фервæзын кæнон де лдарæй ?
 фе- рвæз -ын кæн -он де лдар -æй
 PREF save.oneself INF do SUBJ.1SG 2SG.ENCL.GEN landlord ABL
 to save oneself I do your from landlord

And do you want me to liberate you from your landlord?

paragraph 8.

8.1. – **Æмæ дам мæ куыд фервæзын кæндзынæ ?**
 æмæ дам мæ куыд фе- рвæз -ын кæн -дзынæ
 and DIR 1SG.ENCL.GEN how PREF save.oneself INF do FUT.2SG
 and DIR me how to save oneself you will do

But how can you liberate me?

8.2. **Æз куы алидзон , уæддæр мæ ссардзæнис æмæ**
 æз куы а- лидз -он уæддæр мæ ссар -дзæнис æмæ
 I when/if PREF run SUBJ.1SG still 1SG.ENCL.GEN find FUT.3SG and
 I when/if run away still me he will find and

мæ амардзæнис !
 мæ а- мар -дзæнис
 1SG.ENCL.GEN PREF kill FUT.3SG
 me will kill

If I run away, he will find me anyway and kill me.

paragraph 9.

9.1. **Æмæ йын цæргæс фæтæригъæд кодта .**
 æмæ йын цæргæс фæ- тæригъæд код -т -а
 and 3SG.ENCL.DAT eagle PREF pity do TR PST.TR.3SG
 and to him eagle had pity

And the eagle had pity on him.

9.2. **Æмæ йæм æрбатахтис , æмæ йæ æккой**
 æмæ йæм æрба- тахт -ис æмæ йæ æккой
 and 3SG.ENCL.ALL PREF fly PST.INTR.3SG and 3SG.ENCL.GEN back
 and to him flew towards and him back

сæвæрдта , æмæ йæ ахаста , æмæ
 с- æвæрд -т -а æмæ йæ а- хаст -а æмæ
 PREF put TR PST.TR.3SG and 3SG.ENCL.GEN PREF carry PST.TR.3SG and
 put and him carried and

йæ дард кæдæмдæр ахаста
 йæ дард кæдæм -дæр а- хаст -а
 3SG.ENCL.GEN distant where INDEF PREF carry PST.TR.3SG
 him distant somewhere carried

And he flew towards him, and put him on his back, and carried him, and carried him somewhere far.

9.3. **Æмæ цот кæмæн нæ уыд , ахæм лæг æмæ йæ усæн**
 æмæ цот кæмæн нæ уыд ахæм лæг æмæ йæ ус -æн
 and descendants who.DAT NEG be such man and POSS.3SG woman DAT
 and descendants to whom NEG was such husband and his to wife

балæвар кодта
 ба- лæвар код -т -а
 PREF present do TR PST.TR.3SG
 gave present

And to those who didn't have any children, to such man and wife he gave him as a present.

9.4. **Стæй уæд уым фæцарди , уым ын хорз уыди**
 стæй уæд уым фæ- цард -и уым ын хорз уыд -и
 then then there PREF live PST.INTR.3SG there 3SG.ENCL.DAT good be PST.INTR.3SG
 then then there he lived there to him good was

, **хъæздыг уыдысты**
 хъæздыг уыд -ысты
 rich be PST.INTR.3PL
 rich they were

Then he lived there, and he was happy there, they were rich.

9.5. **Æмæ уым схъомыл и**
 æмæ уым с- хъомыл и
 and there PREF grown-up EXT
 and there grew up

And he grew up there.

paragraph 10.

10.1. **Мад æмæ ма йæ фыд агуырджой , æмæ ма йæ**
 мад æмæ ма йæ фыд агуырджой -т -ой æмæ ма йæ
 mother and yet POSS.3SG father look.for TR PST.TR.3PL and yet 3SG.ENCL.GEN
 mother and yet his father searched and yet him

кæцæй ссардтаиккой ?
 кæцæй ссард -т -аиккой
 from.where find TR CNTRF.3PL
 from.where they would find

And his mother and father looked for him, but from where could they find him?

10.2. **Уыдон та сæхи кæуынаей мардтой : нæ**
 уыдон та сæ -хи кæу -ын -æй мард -т -ой нæ
 they CONTR POSS.3PL REFL.GEN cry INF ABL kill PL PST.TR.3PL POSS.1PL
 they CONTR themselves from crying killed our

лæппу цыдæр фæци зæгъгæ .
 лæппу цы -дæр фæци зæгъ -гæ
 boy what INDEF PREF+be.PRS.3SG say CONV
 boy something disappeared DIR

They were killing themselves from tears: our son has disappeared somewhere.

10.3. Стæй уæд куы схъомыл ис , уæд йæ мад æмæ фыды
 стæй уæд куы с- хъомыл ис уæд йæ мад æмæ фыд -ы
 then then when/if PREF grown-up EXT then POSS.3SG mother and father GEN
 then then when/if grew up then his mother and father
 мысын райдыдта , куы сæ базонын æгас ма
 мыс -ын ра- йдыд -т -а куы сæ ба- зон -ын æгас ма
 remember INF PREF begin TR PST.TR.3SG when/if 3PL.ENCL.GEN PREF know INF alive yet
 to remember he began when/if them get to know alive yet
 сты , нал сты , уый мæ фæнды зæгъгæ .
 сты нал сты уый мæ фæнд -ы зæгъ -гæ
 be.PRS.3PL no.longer be.PRS.3PL 3SG 1SG.ENCL.GEN want PRS.3SG say CONV
 are no longer are that I want DIR

Then, after he had grown up, he started remembering his father and mother: are they still alive or not, this [he said] I want to know.

paragraph 11.

11.1. Æмæ та уыцы цæргæс йæ цуры абадт .
 æмæ та уыцы цæргæс йæ цур -ы а- бадт -*0
 and CONTR that eagle POSS.3SG near INESS PREF sit PST.INTR.3SG
 and CONTR that eagle his near sat

And again that eagle sat near him.

11.2. Дам , цæуыл æнкъард кæныс ?
 дам цæуыл æнкъард кæн -ыс
 DIR what.SUPER sorrow do PRS.2SG
 DIR for what grieve

[He said] why do you grieve?

11.3. Ам дын æвзæр у ?
 ам дын æвзæр у
 here 2SG.ENCL.DAT bad be.PRS.3SG
 here to you bad is

Is it bad for you here?

paragraph 12.

12.1. – Нæ у , дам , мын æвзæр .
 нæ у дам мын æвзæр
 NEG be.PRS.3SG DIR 1SG.ENCL.DAT bad
 NEG is DIR to me bad

No [he said], it's not bad.

12.2. Мæ мад æмæ мæ фыды æрмысыдтæн , æмæ
 мæ мад æмæ мæ фыд -ы æр- мысыд -тæн æмæ
 POSS.1SG mother and POSS.1SG father GEN PREF remember PST.INTR.1SG and
 my mother and my father remembered and

мын зын у .
 мын зын у
 1SG.ENCL.DAT hard be.PRS.3SG
 to me hard is

I have remembered my father and mother, and it is hard for me.

paragraph 13.

13.1. – Гъемæ дам уæдæ æз дæ фæхæццæ кæндзынæн , кæд дæ
 гъемæ дам уæдæ æз дæ фæ- хæццæ кæн -дзынæн кæд дæ
 so DIR so I 2SG.ENCL.GEN PREF mixed do FUT.1SG if 2SG.ENCL.GEN
 so DIR so I you I will deliver if you

афтæ фæнды уæд .
 афтæ фæнд -ы уæд
 so want PRS.3SG then
 so want then

Well and [he said] I will bring you there, if you want so.

paragraph 14.

14.1. Гъемæ йæ рахаста та фæстæмæ .
 гъемæ йæ ра- хаст -а та фæстæмæ
 so 3SG.ENCL.GEN PREF carry PST.TR.3SG CONTR back
 so him carried CONTR back

Well, and he brought him back.

14.2. Æмæ йæ фос кæм хызта уым æрæвæрдта .
 æмæ йæ фос кæм хызт -а уым æр- æвæрд -т -а
 and 3SG.ENCL.GEN cattle where graze PST.TR.3SG there PREF put TR PST.TR.3SG
 and him cattle where grazed there put

And put him where he herded the cattle.

14.3. Æмæ дам гъер ссардзынæ дæ хæдзар .
 æмæ дам гъер ссар -дзынæ дæ хæдзар
 and DIR now find FUT.2SG POSS.2SG house
 and DIR now you will find your house

And [the eagle said] now you will find your home.

14.4. Æмæ дам далæ уый мæ хæдзæр у , æмæ дам гъер
 æмæ дам далæ уый мæ хæдзæр у æмæ дам гъер
 and DIR down.there 3SG POSS.1SG house be.PRS.3SG and DIR now
 and DIR down.there that my house is and DIR now

ныццаудзынән .

ныц- цау -дзынән

PREF go FUT.1SG

I will come

And [he said] there it is, my home, I will come there now.

14.5. **Æмæ цæргæсән фарфætæ кодта** .

æмæ цæргæс -ән ф- арфæ -тæ код -т -а

and eagle DAT PREF gratitude PL do TR PST.TR.3SG

and to eagle thanked

And he thanked the eagle.

14.6. **Æмæ йæ мад йæ фыды æгасæй сыййæфта** , **æмæ**

æмæ йæ мад йæ фыд -ы æгас -æй сы- ййæфт -а æмæ

and POSS.3SG mother POSS.3SG father GEN alive ABL PREF get PST.TR.3SG and

and his mother his father alive found and

семæ æрцарди .

семæ æр- цард -и

3PL.ENCL.COM PREF live PST.INTR.3SG

with them lived

And he found his father and mother alive, and he lived with them.

Аферисткæ

Crook

Nyusya

paragraph 1.

1.1. **Æмæ йæ дзаумæттæ ракæл-бакæл кодтой** .
æмæ йæ дзаумæ -тт -æ ра- кæл ба- кæл код -т -ой
and POSS.3SG clothes PL NOM PREF pour PREF pour do TR PST.TR.3PL
and her clothes put.on-put.off

And they dress her and undress her. (?)

1.2. **Æмæ йæм бадзырдтон , Руфинæ зæгъын , давай**
æмæ йæм ба- дзырд -т -он Руфинæ зæгъ -ын давай
and 3SG.ENCL.ALL PREF talk TR PST.TR.1SG Rufina say PRS.1SG let's
and to him said Rufina say

зæгъын , гъер ауæй кæнæм æлхæнæг ис .
зæгъ -ын гъер а- уæй кæн -æм æлхæнæг ис
say PRS.1SG now PREF sale do PRS.1PL customer EXT
say now we sell customer is

And I called her, Rufina, and I tell her, let's go, I say, we are selling now, we have a customer.

1.3. **Æмæ зæгъын : ды дæр нотариусмæ æрбацу** .
æмæ зæгъ -ын ды дæр нотариус -мæ æрба- цу -*0
and say PRS.1SG you.SG PTCL notary ALL PREF go IMP.2SG
and say you PTCL to the notary go

And I tell her: go to the notary.

1.4. **Мæ нын сæ иумæ бафидар кæна , науæд**
мæ нын сæ иумæ ба- фидар кæн -а науæд
and 1PL.ENCL.DAT 3PL.ENCL.GEN together PREF strong do SUBJ.3SG otherwise
and to us them together would make strong otherwise

ын уæйгæнæн нæ уыди .
ын уæй гæн -æн нæ уыд -и
3SG.ENCL.DAT sale do INF2 NEG be PST.INTR.3SG
to him to make sold NEG was

And make it so that they unify the house, otherwise it would have been impossible to sell it.

1.5. **Гъер стæй уæд æз æм бацыдтæн æмæ йæ нал**
гъер стæй уæд æз æм ба- цыд -тæн æмæ йæ нал
now then then I 3SG.ENCL.ALL PREF go PST.INTR.1SG and 3SG.ENCL.GEN no.longer
now then then I to her went and it no longer

баййæфтон

ба- ййæфт -он
PREF get PST.TR.1SG
I got

And then I came to her, but she wasn't there.

- 1.6. **Сывæллоны дæр ракæнон**
сывæллон -ы дæр ра- кæн -он
child GEN PTCL PREF do SUBJ.1SG
children PTCL I will get

[So I thought] let me take the child.

- 1.7. **Уæддæр мæм ахæм зонд нæ уыди , мæнæ хуылæй**
уæддæр мæм ахæм зонд нæ уыд -и мæнæ хуыл -æй
still 1SG.ENCL.ALL such mind NEG be PST.INTR.3SG there,that.is quarrel ABL
still to me such mind NEG was DISC quarrel

- уон æмæ мæ сывæллоны дæр ма хæссон**
уон æмæ мæ сывæллон -ы дæр ма хæсс -он
be.SUBJ.1SG and POSS.1SG child GEN PTCL NEG carry SUBJ.1SG
would be and children PTCL NEG to carry

But I didn't have any such thoughts, that, in spite of the quarrel, I would leave the child (stop supporting it).

- 1.8. **Раз сын скодтон уæд одна пятая вот значит сывæллон**
раз сын с- код -т -он уæд одна пятая вот значит сывæллон
if 3PL.ENCL.DAT PREF do TR PST.TR.1SG then one fifth so ITJ child
to them made then child

- дæр мæн дæр иумæ дзæбæхдæр куыд уæм афтæ**
дæр мæн дæр иумæ дзæбæх -дæр куыд уæм афтæ
PTCL I.GEN PTCL together healthy COMPAR in.order.that be.SUBJ.1PL so
PTCL mine PTCL together more healthy in order that we would be so

Since I made them one fifth, it means the child is also mine, so that we would live better together.

- 1.9. **Мæ дын æй куы нæ баййафин уом**
мæ дын æй куы нæ ба- ййаф -ин уом
and 2SG.ENCL.DAT 3SG.ENCL.GEN when/if NEG PREF get OPT.1SG there
and to you him when/if NEG would get there

And so I didn't see her there.

- 1.10. **Дуканимæ бацыдтæн , æмæ йæ хойы фæрсын**
дукани -мæ ба- цыд -тæн æмæ йæ хо -йы фæрс -ын
shop ALL PREF go PST.INTR.1SG and 3SG.ENCL.GEN sister GEN ask PRS.1SG
to shop went and him sister I ask

- йæд , зæгъын : кæм и Руфинæ ?**
йæд зæгъ -ын кæм и Руфинæ
then say PRS.1SG where EXT Rufina
at that time say where exists Rufina

I went to the shop and I asked her sister: where is Rufina?

- 1.11. **Мæха , æз дам ма йæ хæдзары фæуагътон**
мæха æз дам ма йæ хæдзар -ы фæ- уагът -он
I.don't.know I DIR yet 3SG.ENCL.GEN house INESS PREF let.go PST.TR.1SG
I don't know I DIR yet him in house left

[And she said] I don't know, I left her at home.

1.12. **Афтæ та дын куыд дзырдтам , афтæ дын**
афтæ та дын куыд дзырд -т -ам афтæ дын
so CONTR 2SG.ENCL.DAT how talk TR PST.TR.1PL so 2SG.ENCL.DAT
so CONTR to you how I said so to you

мады хо багæпп ласта
мад -ы хо ба- гæпп ласт -а
mother GEN sister PREF jump carry PST.TR.3SG
of mother sister jumped

When we were discussing this, the mother's sister ran towards us.

1.13. **Мæ дын йæ пиджак фелвæста , мæ**
мæ дын йæ пиджак фе- лвæст -а мæ
and 2SG.ENCL.DAT 3SG.ENCL.GEN jacket PREF pull,draw.towards PST.TR.3SG and
and to you it jacket took and
дын афтæ , ды афтæ кæмæй загътай , аферистка ды афтæ
дын афтæ ды афтæ кæмæй загът -ай аферистка ды афтæ
2SG.ENCL.DAT so you.SG so who.ABL say PST.TR.2SG cheat you.SG so
to you so you so about whom said cheat you so
кæмæй загътай бандершæ ?!
кæмæй загът -ай бандершæ
who.ABL say PST.TR.2SG bitch
about whom said bitch

And then she grabbed her jacket and says: about whom did you say "crook", you bitch?!

1.14. **Мæ зæгъын сымахæй .**
мæ зæгъ -ын сымах -æй
and say PRS.1SG we ABL
and say about you

And I say: about you.

1.15. **Афтæ та мын , зæгъын , нæ бакодтат рынчын**
афтæ та мын зæгъ -ын нæ ба- код -т -ат рынчын
so CONTR 1SG.ENCL.DAT say PRS.1SG NEG PREF do TR PST.TR.2PL ill
so CONTR to me say NEG you have done ill

лæгæн , зæгъын сымах цас маст кæнут ?
лæг -æн зæгъ -ын сымах цас маст кæн -ут
man DAT say PRS.1SG we how.much trouble do PRS.2PL
to man say you how much trouble you do

Didn't you act like this, to a sick man, I say, how much grief do you make?

1.16. **Мæ зæгъын цæмæн афтæ хæлоф кæнут ?**
мæ зæгъ -ын цæмæн афтæ хæлоф кæн -ут
and say PRS.1SG why so greed do PRS.2PL
and say why so you are greedy

And why don't you ever have enough?

paragraph 2.

2.1. – **Нет , уыцы хæдзарæн уæйгæнæн нæй , къух афтæ**
нет уыцы хæдзар -æн уæй гæн -æн нæй къух афтæ
no that house DAT sale do INF2 EXT.NEG hand so
that to house to make sold EXT.NEG hand so

акодта , раздæр уæлæрдывгæй , стæй та уæд уырдыгæй .
a- код -т -а раздæр уæлæрдывгæй стæй та уæд уырдыгæй
PREF do TR PST.TR.3SG in.the.beginning from.high then CONTR then from.there
did in.the.beginning from.high then CONTR then from there
No, you can't sell this house, she said and made [this sign] with her hand, first from here, then from there.

paragraph 3.

3.1. – **А , афтæ , зæгъын , кæнут гъемæ ?**
а афтæ зæгъ -ын кæн -ут гъемæ
so so say PRS.1SG do PRS.2PL so
so say you do so

Oh, so you are doing like this?

paragraph 4.

4.1. **Гъе уæд фæстæмæ мах судмæ радтам .**
гъе уæд фæстæмæ мах суд -мæ рад -т -ам
well then back we.NOM court ALL give.PERF TR PST.TR.1PL
well then back we to court we gave

And then we filed a case to court again.

4.2. **Æмæ цæмæй йæ уырдыгæй выписат скæной , уым ма**
æмæ цæмæй йæ уырдыгæй выписат с- кæн -ой уым ма
and in.order.to 3SG.ENCL.GEN from.there PREF do PST.TR.3PL there NEG
and in.order.to it from there they would discharge there NEG

уал уа , Славик æй афтæ радта .
уал уа Славик æй афтæ рад -т -а
more be.SUBJ.3SG Slavik 3SG.ENCL.GEN so give.PERF TR PST.TR.3SG
more will be Slavik him so gave

And so that they would discharge her from there, Slavik filed a case on her.

4.3. **Уæд ын ардыгæй скæнæд , зæгъгæ .**
уæд ын ардыгæй с- кæн -æд зæгъ -гæ
then 3SG.ENCL.DAT from.here PREF do IMP.3SG say CONV
then to him from.here let him do DIR

So that she would make him from here, (he said).

Translation uncertain.

4.4. **Æмæ та йын уый дæр афтæ рауади , æз**
æмæ та йын уый дæр афтæ ра- уад -и æз
and CONTR 3SG.ENCL.DAT 3SG PTCL so PREF jump PST.INTR.3SG I
and CONTR to him that PTCL so occurred I

ЫН	ЗАГЪТОН	, ÆЗ ДЫН	МÆ	ДОЛЯ ДÆТТЫН	,
ын	загът -он	æз дын	мæ	доля дæтт -ын	
3SG.ENCL.DAT	say PST.TR.1SG	I	2SG.ENCL.DAT	POSS.1SG share give	PRS.1SG
to her	said	I	to you	my share	give

ардыгæй выписат скæ	, зæгъгæ	, горæтæй	.
ардыгæй выписат с- кæ	зæгъ -гæ	горæт -æй	
from.here	PREF do.IMP.2SG	say CONV	town ABL
from.here	discharge	DIR	from town

Then again it turned out for her like this: I give you my part, so that they would discharge her from her apartment in the city.

4.5. **Æмæ та гъе уæддæр йæхи цыппар азы ныуадзын**

æмæ та	гъе уæддæр йæ	-хи	цыппар аз	-ы	ны- уадз	-ын
and CONTR	well still	POSS.3SG REFL.GEN	four	year GEN	PREF leave	INF
and CONTR	well still	himself	four	years	leave	

кодта	, мæ та æз мæ къух æривæрдтон	.
код -т -а	мæ та æз мæ	къух æры- вæрд -т -он
do TR PST.TR.3SG	and CONTR I	POSS.1SG hand PREF put TR PST.TR.1SG
did	and CONTR I	my hand put

And somehow she made it so that she has remained registered there for four years, and then I finally despaired.

4.6. **А , хсæв , æхсæвы мах дзырдтам Фатимæ .**

а	хсæв	æхсæв -ы	мах	дзырд -т -ам	Фатимæ
so	night	night INESS	we.NOM	talk TR PST.TR.1PL	Fatima
	night	at night	we	we spoke	Fatima

And at night we spoke with Fatima.

4.7. **Омæ гъер тынг дæр уый тыххæй æрбацыдтæн .**

омæ	гъер	тынг дæр	уый	тыххæй	æрба- цыд -тæн
	now	very	PTCL	3SG.GEN	because.of PREF go PST.INTR.1SG
	now	very	PTCL	of this	because.of I returned

And so I came because of this too.

Girls' mountain

paragraph 1.

- The girls' mountain is a very beautiful mountain.

- It is so high, and on the other side, from the other side, from Koban's side one of its sides is called Walagha, so they say.

уætæртæ	,	æmæ	уым	лæгæтты	йæдты	хуыссыдысты	сæхæдæг
уætæp -т -æ		æmæ	уым	лæгæт -т -ы	йæд -т -ы	хуыссыд -ысты	сæхæдæг
PL NOM		and	there	cave PL INESS	then PL GEN	sleep PST.INTR.3PL	themselves
shepherds' houses		and	there	in caves	in such	slept	themselves

1.4. Уым иу бахсæвиуат кодтой , фос иу æрæмбырд
 уым =иу ба- хсæвиуат код -т -ой фос =иу æр- æмбырд
 there =ITER PREF overnight stay do TR PST.TR.3PL cattle =ITER PREF meeting
 there ITER they spent the night cattle ITER

кодтой	, цæхх сын	хастой	уырдæм , æмæ уым ... æмæ
код -т -ой	цæхх сын	хаст -ой	уырдæм æмæ уым æмæ
do TR PST.TR.3PL	salt 3PL.ENCL.DAT	carry PST.TR.3PL	there and there and
gathered	salt to them	carried	there and there and

сын	уæд хæринаг хæссын хъуыди	уырдæм , æхсæв уым
сын	уæд хæринаг хæсс -ын хъуыд -и	уырдæм æхсæв уым
3PL.ENCL.DAT	then food carry INF	be.necessary PST.INTR.3SG
to them	then food carry	there night there
		there night there

чи зад, **уыдонæн**.

чи зад -*0	уыдонæн
who grow PST.INTR.3SG	they.DAT
who stayed	to them

There they spent the night, gathered their cattle, they brought them salt there, and there... and thither one often had to bring food to those who spent the night there.

1.5. **Æмæ сын** **цалдæр**, **æртæ хойы** **хæрæгыл**, **се**

æмæ сын	цал -дæр	æртæ хо -йы	хæрæг -ыл	се
and 3PL.ENCL.DAT	how.many INDEF	three sister GEN	donkey SUPER	3PL.ENCL.GEN
and to them	several	three sisters	on donkey	their

фсымæртæн уырдæм хастой хæринаг.

фсымæр -т -æн	уырдæм хаст -ой	хæринаг
brother PL DAT	there carry PST.TR.3PL	food
to brothers	there carried	food

And four sisters brought food to their brothers on a donkey.

1.6. **Уыдон та дзы уым карстой хос**, **æмæ сæ**,

уыдон та дзы	уым карст -ой	хос æмæ сæ
they CONTR 3SG.ENCL.INESS	there cut PST.TR.3PL	hay and 3PL.ENCL.GEN
they CONTR there	there mowed	hay and them

куыддæр тигъмæ схæццæ сты	афтæ тынг тымыгъ æрцахста
куыддæр тигъ -мæ с- хæццæ сты	афтæ тынг тымыгъ æрц- ахст -а
as.soon.as ridge ALL PREF mixed be.PRS.3PL	so very snowstorm PREF catch PST.TR.3SG
as soon as to the ridge	they mix so very snowstorm caught

æмæ тымыгъ сыстад	, бæстæтæ хаста , хъуамæ
æмæ тымыгъ сы- стад -*0	бæстæ -т -æ хаст -а хъуамæ
and snowstorm PREF stand.up PST.INTR.3SG	region PL NOM carry PST.TR.3SG must
and snowstorm rose up	regions carried must

сæ былæй раппæрстаид	ахæм тынг тымыгъ уыд , æмæ уæд
сæ был -æй ра- ппæрст -айд	ахæм тынг тымыгъ уыд æмæ уæд
3PL.ENCL.GEN edge ABL PREF throw CNTRF.3SG	such very snowstorm be and then
them from edge would have thrown	such very snowstorm was and then

фæтарстысты	мæлæтæй	хæрæг дæр	размæ	нал	цыди
фæ- тарст -ысты	мæлæт -æй	хæрæг дæр	раз -мæ	нал	цыд -и
PREF fear PST.INTR.3PL	death ABL	donkey PTCL	front ALL	no.longer	go PST.INTR.3SG
they were frightened	of death	donkey PTCL	forward	no longer	went

семæ	къæбыла дæр	уыди
семæ	къæбыла дæр	уыд -и
3PL.ENCL.COM	puppy PTCL	be PST.INTR.3SG
with them	puppy PTCL	was

They mowed hay there, and when they reached the corner, a strong snowstorm caught them, a snowstorm started, covered everything around, and would have thrown them down the ridge, the storm was so strong, that they were afraid of death, and the donkey refused to go forward, and they also had a dog with them.

1.7. **Æмæ уæд хистæр ыскуывта** : « **Хуыцæутты Хуыцау !**
 æмæ уæд хистæр ыс- куывт -а Хуыцæу -тт -ы Хуыцау
 and then elder PREF pray PST.TR.3SG god PL GEN god
 and then elder prayed of gods God

And then the older one prayed: "Oh, God of Gods!..

1.8. **кæд нæ сафыс уæд нæ ам цавд**
 кæд нæ саф -ыс уæд нæ ам цавд
 if 1PL.ENCL.GEN destroy PRS.2SG then 1PL.ENCL.GEN here strike.PART.PST
 if us destroy then us here struck?

дуртæ	фæлтау фæстын	кæ	æмæ нæ	былæй ма
дур -т -æ	фæлтау фæ- ст -ын	кæ	æмæ нæ	был -æй ма
stone PL NOM	better PREF stand.up INF	do.IMP.2SG	and 1PL.ENCL.GEN	edge ABL NEG
stones	better become	make	and us	from edge NEG

аппарут » **зæгъгæ**
 а- ппар -ут зæгъ -гæ
 PREF throw PRS.2PL say CONV
 throw DIR

...if we must day, let us better turn into motionless stones, but do not throw us from the ridge"

1.9. **Æмæ йæ Хуыцау æрыхъуыста** , **Хуыцаумæ уыцы**
 æмæ йæ Хуыцау æры- хъуыст -а Хуыцау -мæ уыцы
 and 3SG.ENCL.GEN god PREF listen PST.TR.3SG god ALL that
 and it God heard to God that

тæригъæддзинад схæццæ	æмæ йæ	сæххæст	кодта
тæригъæддзинад с- хæццæ	æмæ йæ	с- æххæст	код -т -а
pity	PREF mixed	and 3SG.ENCL.GEN	PREF full
pity	reached	and him	carried out

And God heard them, God had pity and carried out their petition.

1.10. **Чызджытæ фестадысты** **цавд** **дуртæ** ...
 чыздж -ыт -æ фæ- стад -ысты цавд дур -т -æ
 girl PL NOM PREF stand.up PST.INTR.3PL strike.PART.PST stone PL NOM
 girls have become struck? stones

цавд дуртæ вот .
 цавд дур -т -æ вот
 strike.PART.PST stone PL NOM so
 struck? stones

The girls have turned into motionless stones.

1.11. **Æмæ уæд гъермæ уыцы дуртæ лæууынц тæккæ , ссæуыны , иу**
 æмæ уæд гъер -мæ уыцы дур -т -æ лæуу -ынц тæккæ ссæуын -ы иу
 and then now ALL that stone PL NOM stand PRS.3PL exactly slope INESS one
 and then till now that stones stand exactly on the slope one

фæзгонд дзы ис æмæ уыцы ран .
 фæзгонд дзы ис æмæ уыцы ран
 meadow? 3SG.ENCL.INESS EXT and that place
 meadow? there is and that place

And till this time those stones are on the slope, there is a meadow there, and in that place.

1.12. **Уæд гъермæ уыцы хох хуины Чызджыты хох , æртæ**
 уæд гъер -мæ уыцы хох хуин -ы чыздж -ыт -ы хох æртæ
 then now ALL that mountain be.called PRS.3SG girl PL GEN mountain three
 then till now that mountain is called girls' mountain three

хохы , æртæ хойы номыл баззади уыцы хох .
 хох -ы æртæ хо -йы ном -ыл ба- ззад -и уыцы хох
 mountain GEN three sister GEN name SUPER PREF stay PST.INTR.3SG that mountain
 mountains three sisters in name remained that mountain

Since then that mountain is called Girls' mountain, the three mountains, in honor of these three sisters that mountain is named.

Ихуат

Glacier

Nadifa

paragraph 1.

1.1. **Æвзæр бон скодта** **двадцаты ссæдзæм сентябры** .
æвзæр бон с- код -т -а двадцаты ссæдз -æм сентябр -ы
bad day PREF do TR PST.TR.3SG twentieth twenty ORD September GEN
bad day happened twentieth twentieth of September

A bad day happened on September 20.

1.2. **Рацыд уыцы хабар æмæ дзы тынг бирæ магуыр адæм**
ра- цыд уыцы хабар æмæ дзы тынг бирæ магуыр адæм
PREF go that news and 3SG.ENCL.INESS very a.lot.of poor people
came that news and there very a.lot.of poor people

фесæфти

фе- сæфт -и

PREF perish PST.INTR.3SG

died

There came that news, very many poor people have perished.

1.3. **Бирæ фæсивæд дзы фесæфти ма гъодон цы**
бирæ фæсивæд дзы фе- сæфт -и ма гъодон цы
a.lot.of young.people 3SG.ENCL.INESS PREF perish PST.INTR.3SG and they what
a.lot.of young.people there died and they what

сын гæнæн ма и .

сын гæнæн ма и

3PL.ENCL.DAT possibility yet EXT

to them possibility yet exists

A lot of young people perished there, and they, how can you help them.

1.4. **Исты ма сын гæнæн и ?**
исты ма сын гæнæн и
something yet 3PL.ENCL.DAT possibility EXT
something yet to them possibility exists

What else can you do with them?

1.5. **Ницы** .

ницы

nothing

nothing

Nothing.

1.6. **Бирæ тæригъæд стæм** , **бирæ зындзинæдтæ** ‘ **взарæм** , **уыдоны**
 бирæ тæригъæд стæм бирæ зындзинæд -т -æ взар -æм уыдоны
 a.lot.of pity be.1PL a.lot.of difficulty PL NOM bear PRS.1PL they.GEN
 a.lot.of we have pity a.lot.of difficulties we bear their

фæстæ , **мæ уæддæр цæрæм** .
 фæстæ мæ уæддæр цæр -æм
 after and still live PRS.1PL
 after and still we live

We are very sorry for them, we bear many hardships after them, but nevertheless we still live.

1.7. **Уæдæ цы кæнæм** .
 уæдæ цы кæн -æм
 so what do SUBJ.1PL
 so what will we do

And what can we do?

1.8. **Хуыцау дын** **кæдмæ зæгъа** , **уæдмæ дын**
 Хуыцау дын кæдмæ зæгъ -а уæдмæ дын
 god 2SG.ENCL.DAT until when say SUBJ.3SG until.then 2SG.ENCL.DAT
 God to you till when he says until then to you

аздæхæн нæй .
 а- здæх -æн нæй
 PREF turn INF2 EXT.NEG
 to turn is not

What time God gives you, you can't turn away from it.

1.9. **Мæ цæрæм афтæмæй** .
 мæ цæр -æм афтæмæй
 and live PRS.1PL so
 and we live so

And so we live.

1.10. **Фыд гъа фыд бон скодта** , **фыд бон** .
 фыд гъа фыд бон с- код -т -а фыд бон
 disaster well disaster day PREF do TR PST.TR.3SG disaster day
 disaster well disaster day happened disaster day

A terrible day came, a terrible day.

1.11. **Æмæ зæйы бын фесты адæм** , **зæйы бын** , **ихы**
 æмæ зæй -ы бын фе- сты адæм зæй -ы бын их -ы
 and avalanche GEN bottom PREF be.PRS.3PL people avalanche GEN bottom ice GEN
 and of avalanche bottom they finished people of avalanche bottom of ice

бын бирæ адæм тынг .

бын бирæ адæм тынг
 bottom a.lot.of people very
 bottom a.lot.of people very

And under the avalanche there were people, under the avalanche, under the ice very many people.

1.12. **Мәнә кинотә йәдтә , чи иста уыдәттә ,**
 мәнә кино -т -ә йәд -т -ә чи ист -а уыдәттә
 there,that.is movie PL NOM then PL NOM who take PST.TR.3SG 3.PL.NOM
 DISC movies such as who shot such as them

йәдтә

йәд -т -ә

then PL NOM

such as

Well those who made movies, who shot [the movie], people like them.

1.13. **Бирә адәм уым фесты**
 бирә адәм уым фе- сты
 a.lot.of people there PREF be.PRS.3PL
 a.lot.of people there they finished

Many people were left there.

1.14. **Æмә бирә тох фæкодтой**
 æмә бирә тох фæ- код -т -ой
 and a.lot.of struggle PREF do TR PST.TR.3PL
 and a.lot.of struggle did

And they struggled for a long time.

1.15. **Дыууә азы хуылфы уым фæкуыстой адәм бирә бирә ,**
 дыууә аз -ы хуылф -ы уым фæ- куыст -ой адәм бирә бирә
 two year GEN interior INESS there PREF work PST.TR.3PL people a.lot.of a.lot.of
 two years in the interior there they worked people a.lot.of a.lot.of

мә сын дзы ницы разынди
 мә сын дзы ницы ра- зынд -и
 and 3PL.ENCL.DAT 3SG.ENCL.ABL nothing PREF appear PST.INTR.3SG
 and to them from this nothing appeared

For two years people have been working a lot there, and they have found nothing.

1.16. **Ницы ссардтой**
 ницы ссард -т -ой
 nothing find PL PST.TR.3PL
 nothing they found

They have found nothing.

1.17. **Æппындәр дәр ницы дзы разынд**
 æппындәр дәр ницы дзы ра- зынд -*0
 completely PTCL nothing 3SG.ENCL.ABL PREF appear PST.INTR.3SG
 completely PTCL nothing from this appeared

Just nothing came out of it.

1.18. **Кәдәм сә фæхаста әппәт , дзылләйы бәрәг**
 кәдәм сә фæ- хаст -а әппәт дзыллә -йы бәрәг
 where 3PL.ENCL.GEN PREF carry PST.TR.3SG all people GEN remarkable
 where them it carried all of people

на **сы** **сты** .

на сы- сты

no.longer PREF be.PRS.3PL

no longer found

Where have all they been carried? They have found no one from the people [who died there].

Стыр Хуыцауы бæрæгбон

The Great God's Day

Rimma Mayramukaeva, Dargavs

paragraph 1.

1.1. Хуыцауы дзуар та уый та , хуыцауы дзуар та бæрæг
хуыцау -ы дзуар та уый та хуыцау -ы дзуар та бæрæг
god GEN sanctuary CONTR 3SG CONTR god GEN sanctuary CONTR remarkable
God's sanctuary CONTR that CONTR God's sanctuary CONTR

фæкæнæм июлы мæйы .

фæ- кæн -æм июл -ы мæй -ы

PREF do PRS.1PL GEN month INESS

we visit of July in month

The Great God's shrine is celebrated in the month of July.

1.2. Уый дæр у стыр дзуар , быдырæй æм æрбацæуынц
уый дæр у стыр дзуар быдыр -æй æм æрба- цæу -ынц
3SG PTCL be.PRS.3SG big sanctuary field ABL 3SG.ENCL.ALL PREF go PRS.3PL
that PTCL is big sanctuary from the field to him they come

кувынмæ куывддæттæ .

кув -ын -мæ куывддæ -ттæ -æ

pray INF ALL place.of.prayer PL NOM

to pray places of prayer

This is also a large shrine, from the lowlands people come to pray to places of prayer.

1.3. Æмæ дзы вæййы гал æргæвст .
æмæ дзы вæйй -ы гал æргæвст
and 3SG.ENCL.INESS happen PRS.3SG bull slaughter.PART.PST
and in it happens bull slaughter.PART.PST

And they sacrifice a bull.

paragraph 2.

2.1. Йæдæн , хуыцауы дзуарæн , йæ бæрæгбон вæййы
йæд -æн хуыцау -ы дзуар -æн йæ бæрæгбон вæйй -ы
then DAT god GEN sanctuary DAT POSS.3SG holiday happen PRS.3SG
God's to sanctuary his holiday happens

хуыцаубоны , фæлæ сабаты изæрæй та зилын фæкæнынц гал
хуыцаубон -ы фæлæ сабат -ы изæр -æй та зил -ын фæ- кæн -ынц гал
Sunday INESS but Saturday GEN evening ABL CONTR turn INF PREF do PRS.3PL bull
on Sunday but Saturday's from evening CONTR turn they do bull

уынгты .

уынг -т -ы

street PL INESS

on streets

Well to the Great God it is celebrated on Sunday, however on Saturday from evening they lead a bull through the village.

2.2. **Æртæ чъирийы йын йæ размæ рахæссынц галæн** .
 æртæ чъири -йы йын йæ раз -мæ ра- хæсс -ынц гал -æн
 three cake GEN 3SG.ENCL.DAT POSS.3SG front ALL PREF carry PRS.3PL bull DAT
 three cakes to him his forward they bring to bull

They bring out three pies before it, the bull.

2.3. **Мысайнæгтæ , лентытæ , мæ йæ сæрыл ын**
 мысайнæг -т -æ ленты -т -æ мæ йæ сæр -ыл ын
 donation PL NOM ribbons PL NOM and POSS.3SG head SUPER 3SG.ENCL.DAT
 donations ribbons and his on head to him

лентытæ бабæттынц галæн , мæ йæ афтæмæй
 ленты -т -æ ба- бæтт -ынц гал -æн мæ йæ афтæмæй
 ribbons PL NOM PREF bind PRS.3PL bull DAT and 3SG.ENCL.GEN so
 ribbons they tie to bull and him so

скæнынц дзуары бынмæ .
 с- кæн -ынц дзуар -ы бын -мæ
 PREF do PRS.3PL sanctuary GEN bottom ALL
 they do sanctuary's to bottom

Money, ribbons and on the head ribbons they tie and like this they lead it to the sanctuary.

2.4. **Æмæ йæ æхсæвы æргæвдынц** .
 æмæ йæ æхсæв -ы æргæвд -ынц
 and 3SG.ENCL.GEN night INESS slaughter PRS.3PL
 and him at night they slaughter

And at night they slaughter it.

Хæдзæрттæ æмæ сывæллæттæ

Houses and children

Nyusya, Nadifa, Taysa

paragraph 1.

1.1. – **Надифæ , афтæ фенхъæлынц , мæ та сæм дзæбæх**
Надифæ афтæ фе- нхъæл -ынц мæ та сæм дзæбæх
Nadifa so PREF think PRS.3PL and CONTR 3PL.ENCL.ALL good
Nadifa so they think and CONTR to them good
чындзытæ куы ’ рбахæцынц , уæд сæхицæй æвзæрдæр
чындз -ыт -æ куы рба- хæц -ынц уæд сæ -хицæй æвзæр -дæр
bride PL NOM when/if PREF hold PRS.3PL then POSS.3PL REFL.ABL bad COMPAR
brides when/if care then than themselves worse

вæййынц .

вæйй -ынц

happen PRS.3PL

happen

(Nyusya) Nadifa, they think so, that when good brides come to them, they are sometimes worse than themselves.

1.2. **Фæлæ æз мæ чындзытæй иуæн дæр æвзæр никуы фæдæн .**
фæлæ æз мæ чындз -ыт -æй иу -æн дæр æвзæр никуы фæ- дæн
but I POSS.1SG bride PL ABL one DAT PTCL bad never PREF be.1SG
but I my of brides to one PTCL bad never was

But I never treated any of my brides bad.

1.3. **Æ ... сæ йедтæмæ чи ахицæн и , мæнæ сæ**
æ сæ йедтæмæ чи а- хицæн и мæнæ сæ
well POSS.3PL besides who PREF separate EXT there,that.is POSS.3PL
their besides who divorced DISC their

лæгтæн .

лæг -т -æн

man PL DAT

to husbands

Well, with those, when they separated, with the husbands, yes.

1.4. **Мæ уыдонæн дæр хæдзæрттæ радтон .**
мæ уыдонæн дæр хæдзæр -тт -æ рад -т -он
and they.DAT PTCL house PL NOM give.PERF TR PST.TR.1SG
and to them PTCL houses I gave

I gave houses to them too.

paragraph 2.

- 2.1. – Уыдонæн дæр Ислам се , ппæтæн дæр хæдзæрттæ
уыдонæн дæр Ислам се ппæт -æн дæр хæдзæр -тт -æ
they.DAT PTCL Islam 3PL.ENCL.GEN all DAT PTCL house PL NOM
to them PTCL Islam their to all PTCL houses

скодта

с- код -т -а

PREF do TR PST.TR.3SG

has made

(Nadifa) And Islam (Nyusya's husband) too gave houses to all of them.

paragraph 3.

- 3.1. – О , уæд ацы сывæллонæн нæ кодтон ?
о уæд ацы сывæллон -æн нæ код -т -он
yes then this child DAT NEG do TR PST.TR.1SG
yes then this to child NEG I did

Yes, back then didn't I do [good] to this child?

- 3.2. Æз мæ хæдзæрттæ иууылдæр лæвæрдтæн , иууылдæр
æз мæ хæдзæр -тт -æ иууылдæр лæвæрд -тæн иууылдæр
I POSS.1SG house PL NOM all give PST.INTR.1SG all
I my houses all gave away all

лæвæрдтæн , иууылдæр .

лæвæрд -тæн иууылдæр

give PST.INTR.1SG all

gave away all

I gave him all of my houses, I granted everything to him, everything.

- 3.3. Уый тыххæй æмæ Виталикы æххæстæй фылдæр уарзтон .
уый тыххæй æмæ Виталик -ы æххæстæй фылдæр уарзт -он
3SG.GEN because.of and Vitalik GEN absolutely more love PST.TR.1SG
of that because.of and Vitalik absolutely more loved

Because I loved Vitalik more than everyone else.

paragraph 4.

- 4.1. – Се , ппæтæй сабырдæр уыди , кæд мæ
се ппæт -æй сабыр -дæр уыд -и кæд мæ
3PL.ENCL.GEN all ABL quiet COMPAR be PST.INTR.3SG if POSS.1SG
their from all the most quiet was if my

уæнгтæ кæд нæ дзыж-дзыж кодтой , уæд мæха .
уæнг -т -æ кæд нæ дзыж-дзыж код -т -ой уæд мæха
limb PL NOM if NEG do TR PST.TR.3PL then I.don't.know
limbs if NEG trembled then I don't know

(Nadifa) He was the calmest, my legs are still trembling.

4.2. **Мады хуызæн уыди** , **мады хуызæн** .
 мад -ы хуызæн уыд -и мад -ы хуызæн
 mother GEN like be PST.INTR.3SG mother GEN like
 of mother like was of mother like

He's like his mother, like the mother.

4.3. **Мæ уæнгтæ афтæ ныризынц** .
 мæ уæнг -т -æ афтæ ны- риз -ынц
 POSS.1SG limb PL NOM so PREF tremble PRS.3PL
 my limbs so tremble

My limbs are still trembling.

4.4. **Æмæ зæгъын** , **уыцы чысыл схæсдзынæн** , **æз ын**
 æмæ зæгъ -ын уыцы чысыл -ы с- хæс -дзынæн æз ын
 and say PRS.1SG that little GEN PREF carry FUT.1SG I 3SG.ENCL.DAT
 and say that little one I will bring up I to him

мæ хæдзæрттæ иууылдæр дæттын зæгъын , **адон дæр æмæ уыдон**
 мæ хæдзæр -тт -æ иууылдæр дæтт -ын зæгъ -ын адон дæр æмæ уыдон
 POSS.1SG house PL NOM all give PRS.1SG say PRS.1SG these PTCL and they
 my houses all give say these PTCL and they

дæр .

дæр

PTCL

PTCL

And I say, I will bring up this little one and I will educate him and I will support him financially, I will give him all of my houses, I say. And these ones too, and the others.

4.5. **Æмæ сæ обьявленийы лæвæрдта** .
 æмæ сæ обьявлений -ы лæвæрд -т -а
 and 3PL.ENCL.GEN advertisement GEN give TR PST.TR.3SG
 and them advertisement gave

And I gave an advertisement.

4.6. **Кæд афтæ уæд первый этажы балхæнæм** .
 кæд афтæ уæд первый этаж -ы ба- лхæн -æм
 if so then first floor INESS PREF buy PRS.1PL
 if so then on floor we buy

Well if so, then we will buy on the first floor.

4.7. **Мæ лæппутæм дæр цалынмæ бафидыдтам** **уæд мæ ницы**
 мæ лæппу -т -æм дæр цалынмæ ба- фидыд -т -ам уæд мæ ницы
 and boy PL ALL PTCL until PREF reconcile TR PST.TR.1PL then and nothing
 and to boys PTCL until we have reconciled then and nothing

загътон .

загът -он

say PST.TR.1SG

said

To my boys, since we had not reconciled yet, I hadn't said anything yet.

4.8. **Æмæ зæгъын** , **Тимурик** , **первый этажы** , **зæгъын** ,
æmæ zægъ -ын Тимурик первый этаж -ы зæгъ -ын
and say PRS.1SG Timurik first floor INESS say PRS.1SG
and say Timurik on floor say

бафидыдтам , **мæ балхæнæм** .

ба- фидыд -т -ам мæ ба- лхæн -æм
PREF reconcile TR PST.TR.1PL and PREF buy PRS.1PL
we have reconciled and we buy

And I say to Timurik, we have reconciled and we will buy on the first floor.

4.9. **Æмæ дам** , **хорз мама** .

æmæ дам хорз мама
and DIR good mom
and DIR good mom

And he says: OK, mom.

4.10. **Папи дæр иу сывæллонимæ рацæудзæн** **первый этажы** **стæй дам ма**
Папи дæр иу сывæллон -имæ ра- цæу -дзæн первый этаж -ы стæй дам ма
Papi PTCL one child COM PREF go FUT.3SG first floor INESS then DIR yet
Papi PTCL one with child will go out on floor then DIR yet

дзы исты скæнæн дæр уыдзæнис .

дзы исты с- кæн -æн дæр уы -дзæнис
3SG.ENCL.ABL something PREF do INF2 PTCL be FUT.3SG
from this something to do PTCL will be

Papi also came out with a child on the first floor, and then maybe we could do something out of this later.

4.11. **Славик дæр афтæ** , **Валерик дæр афтæ** , **ничи уыди** **против** ,
Славик дæр афтæ Валерик дæр афтæ ничи уыд -и против
Slavik PTCL so Valerik PTCL so nobody be PST.INTR.3SG against
Slavik PTCL so Valerik PTCL so nobody was

афтæ дæр ничи загъта .

афтæ дæр ничи загът -а
so PTCL nobody say PST.TR.3SG
so PTCL nobody said

Slavik too, Valerik too, no one was against, no one even said anything.

paragraph 5.

5.1. – **Исламы рæстæг дæр сæ** **уже уæд кодтой** ?
Ислам -ы рæстæг дæр сæ уже уæд код -т -ой
Islam GEN time PTCL 3PL.ENCL.GEN already then do TR PST.TR.3PL
of Islam time PTCL them already then did

(Nadifa) At Islam's time you were making them? (the documents?)

paragraph 6.

6.1. – **О** , **Исламы** **рæстæг сæ** **кодтам** , **о** .
 о Ислам -ы рæстæг сæ код -т -ам о
 yes Islam GEN time 3PL.ENCL.GEN do TR PST.TR.1PL yes
 yes of Islam time them we made yes

Yes, during Islam's time we did them, yes.

6.2. **О** **афтæмæй** **уже** **æз ардæм хъус нал** **дардтон** .
 о афтæмæй уже æз ардæм хъус нал дард -т -он
 yes so already I here ear no.longer hold,keep TR PST.TR.1SG
 yes so already I here ear no longer I kept

Yes, so I was even no longer going to come here at that time.

6.3. **Æмæ зæгъын** **мæ** **байардта** **рынчын дæр нæ**
 æмæ зæгъ -ын мæ бай- ард -т -а рынчын дæр нæ
 and say PRS.1SG 1SG.ENCL.GEN PREF find TR PST.TR.3SG ill PTCL NEG
 and say me I have found ill PTCL NEG

уыдтæн , **афтæ больницамæ мæ** **цæуын нæ**
 уыд -тæн афтæ больница -мæ мæ цæу -ын нæ
 be PST.INTR.1SG so hospital ALL 1SG.ENCL.GEN go INF NEG
 was so to hospital to me to go NEG

хъуыди **операцимæ** .
 хъуыд -и операци -мæ
 be.necessary PST.INTR.3SG operation ALL
 was necessary to operation

And I say, I have already recovered, at that time I was no longer ill, I didn't have to go to the hospital for an operation.

6.4. **Æмæ Рая** **афтæ зæгъы** , **уæд дам ам дам пропискæ скæ** ,
 æмæ Рая афтæ зæгъ -ы уæд дам ам дам пропискæ с- кæ
 and Raya so say PRS.3SG then DIR here DIR registration PREF do.IMP.2SG
 and Raya so says then DIR here DIR make

уæдæ гъер дам дæ **уым цæмæ хъæуы** **пропискæ ?**
 уæдæ гъер дам дæ уым цæмæ хъæу -ы пропискæ
 so now DIR 2SG.ENCL.GEN there what.ALL be.necessary PRS.3SG registration
 so now DIR to you there for what is needed

And Raya tells me like this: you register here, and then why will you need a registration there.

6.5. **Æмæ уырдыгæй** **выписаться** **скодтон** .
 æмæ уырдыгæй выписаться с- код -т -он
 and from.there PREF do TR PST.TR.1SG
 and from there I checked out

And I checked out from there.

6.6. **Тимурик дәр ам уыди** , **әз дәр әмә йын** **афтә**
 Тимурик дәр ам уыд -и әз дәр әмә йын афтә
 Timurik PTCL here be PST.INTR.3SG I PTCL and 3SG.ENCL.DAT so
 Timurik PTCL here was I PTCL and to him so

зәгъын , **уәд ма мәм** **әри** , **уже документтә**
 зәгъ -ын уәд ма мәм әри уже документ -т -ә
 say PRS.1SG then yet 1SG.ENCL.ALL give.me.IMP.2SG already document PL NOM
 say then yet to me give already documents

адавта , **домовой** , **купля-продажа** , **всё** , **лицевойтә** ,
 а- давт -а домовой купля-продажа всё лицевой -т -ә
 PREF carry PST.TR.3SG house-register sell-purchase everything PL NOM
 he carried house-register accounts

иууылдәр , **әмә мә** **зәгъын**
 иууылдәр әмә мә зәгъ -ын
 all and 1SG.ENCL.GEN say PRS.1SG
 all and say

Timurik was also here, and I tell him, give me this one, and she had already taken the documents, the house register, sell-purchase, everything, accounts, everything, and I say...

6.7. **О** , **әмә мә** **зәгъын** , **ам пропискаә кәнын** **әмә ма**
 о әмә мә зәгъ -ын ам пропискаә кән -ын әмә ма
 yes and 1SG.ENCL.GEN say PRS.1SG here do PRS.1SG and yet
 yes and say here I register and yet

мын , **зәгъын** , **әмә мын** **сә** **нә**
 мын зәгъ -ын әмә мын сә нә
 1SG.ENCL.DAT say PRS.1SG and 1SG.ENCL.DAT 3PL.ENCL.GEN NEG
 to me say and to me them NEG

радта .
 рад -т -а
 give.PERF TR PST.TR.3SG
 gave

Yes, and I say, I am registering here, and to me, I say, she has not given them.

6.8. **Уәд мын** **домоуправление мән** **цыдыстәм** , **уже**
 уәд мын домоуправление мән цыд -ыстәм уже
 then 1SG.ENCL.DAT house.management I.GEN go PST.INTR.1PL already
 then to me house.management mine we went already

справкәтетә **райста** , **әз подшивкәйә** ... **э** ... **куыд бафидын**
 справкә -тет -ә ра- йст -а әз подшивкә -йә куыд ба- фид -ын
 reference PL NOM PREF take PST.TR.3SG I filing ABL how PREF pay PRS.1SG
 references I received I by filing how pay

коммунальный	афтæ подшивкæйы	æмæ сæ	ахастон
коммунальный	афтæ подшивкæ -йы	æмæ сæ	а- хаст -он
communal payment	so filing GEN	and 3PL.ENCL.GEN	PREF carry PST.TR.1SG
	so filing	and them	I brought

науæд мын	справка нæ раттдзысты
науæд мын	справкæ нæ ратт -дзысты
otherwise 1SG.ENCL.DAT	reference NEG give.PERF FUT.3PL
otherwise to me	reference NEG they will give

Then we went to my house management office, we had already taken the references etc, as I pay the communal payments by filing I have brought them, otherwise they would not have given me.
справкæтæтæ - probably associative plural

6.9. **Æмæ райста** **справкæтæ** , **æмæ зæгъын** **йæд** **куы**
 æмæ ра- йст -а справкæ -т -æ æмæ зæгъ -ын йæд куы
 and PREF take PST.TR.3SG reference PL NOM and say PRS.1SG then when/if
 and I received references and say at that time when/if

райсин	домовой	мæхимæ	а	йыл
ра- йс -ин	домовой	мæ -химæ	а	йыл
PREF take OPT.1SG	house-register	POSS.1SG REFL.ALL	this	3SG.ENCL.SUPER
I will take	house-register my own		this one	on it

йæхи	ныццавта	æмæ йæ	сумкæйы
йæ -хи	ныц- цавт -а	æмæ йæ	сумкæ -йы
POSS.3SG REFL.GEN	PREF strike PST.TR.3SG	and 3SG.ENCL.GEN	bag INESS
himself	threw	and it	in bag

æвæрдта
 æвæрд -т -а
 put TR PST.TR.3SG
 she put

And I took the references and I say, I will take the house register, and she grabbed the register and put it in her bag.

6.10. **Афтæ мæнæн куы акодта** , **уæд мæ зæрдæ йæхи**
 афтæ мæнæн куы а- код -т -а уæд мæ зæрдæ йæ -хи
 so I.DAT when/if PREF do TR PST.TR.3SG then and heart POSS.3SG REFL.GEN
 so to me when did then and heart himself

къултыл	ныххоста
къул -т -ыл	ных- хост -а
wall PL SUPER	PREF beat PST.TR.3SG
at walls	beat

When she did it, my heart started beating against the wall.

paragraph 7.

7.1. **Ай мын** **мæ** **сывæллæты** **куы** **нæ** **уарзы** , **ай**
 ай мын мæ сывæллæ -т -ы куы нæ уарз -ы ай
 this 1SG.ENCL.DAT POSS.1SG child PL GEN when/if NEG love PRS.3SG this
 this to me my children when NEG loves this

Славикы дæр куы нæ уарзы .
 Славик -ы дæр куы нæ уарз -ы
 Slavik GEN PTCL when/if NEG love PRS.3SG
 Slavik PTCL when NEG loves

This one doesn't love my children, she doesn't love Slavik.

7.2. Ислам рынчын , æмæ зæгъын , æз уырдаæм куы ацæуон , уæд
 Ислам рынчын æмæ зæгъ -ын æз уырдаæм куы а- цæу -он уæд
 Islam ill and say PRS.1SG I there when/if PREF go SUBJ.1SG then
 Islam ill and say I there if go then
 , зæгъын , ай куыддæртæй кæндзæн .
 зæгъ -ын ай куыддæртæй кæн -дзæн
 say PRS.1SG this hardly do FUT.3SG
 say this hardly will do

Oh, Islam is ill, and I say: if I go there, what will he do?

7.3. Ныридагæн мын ай прописка чи нæ уадзы , æмæ
 ныридагæн мын ай прописка чи нæ уадз -ы æмæ
 already 1SG.ENCL.DAT this registration who NEG let.go PRS.3SG and
 already to me this registration who NEG lets go and

мын мæ документтæ чи нæ дæтты , уый .
 мын мæ документ -т -æ чи нæ дæтт -ы уый
 1SG.ENCL.DAT POSS.1SG document PL NOM who NEG give PRS.3SG 3SG
 to me my documents who NEG gives she

During this time she does not allow me to register and does not give me documents.

7.4. Æмæ дын мын афтæ æнæуи дæр дам ды мæн нæ
 æмæ дын мын афтæ æнæуи дæр дам ды мæн нæ
 and 2SG.ENCL.DAT 1SG.ENCL.DAT so ?? PTCL DIR you.SG I.GEN NEG
 and to you to me so ?? PTCL DIR you me NEG

уарзыс , зæгъгæ дын афтæ , æмæ зæгъын , дæ
 уарз -ыс зæгъ -гæ дын афтæ æмæ зæгъ -ын дæ
 love PRS.2SG say CONV 2SG.ENCL.DAT so and say PRS.1SG 2SG.ENCL.GEN
 love DIR to you so and say you

куы нæ уарзин , уæд дын , зæгъын , мæ
 куы нæ уарз -ин уæд дын зæгъ -ын мæ
 when/if NEG love OPT.1SG then 2SG.ENCL.DAT say PRS.1SG POSS.1SG
 if NEG would love then to you say my

хæдзæрттæ иууылдæр дæттин , æмæ зæгъын , Руфинæ , цæмæн афтæ
 хæдзæр -тт -æ иууылдæр дæтт -ин æмæ зæгъ -ын Руфинæ цæмæн афтæ
 house PL NOM all give OPT.1SG and say PRS.1SG Rufina why so
 houses all I would give and say Rufina why so

зæгъыс ?

зæгъ -ыс

say PRS.2SG

you say

And she tells me: you don't love me, and I say, if I didn't love you, I would not have given you houses and everything; and I say, Rufina, why do you say so?

7.5. **Æмæ спор кæнгæ цæуæм .**

æмæ спор кæн -гæ цæу -æм

and quarrel do CONV go PRS.1PL

and quarreling we go

And we went quarreling.

7.6. **Виталикæн дæр æз балхæдтон хæдон , хæлаф , æмæ зæгъын**

Виталик -æн дæр æз ба- лхæд -т -он хæдон хæлаф æмæ зæгъ -ын

Vitalik DAT PTCL I PREF buy TR PST.TR.1SG shirt trousers and say PRS.1SG

to Vitalik PTCL I bought shirt trousers and say

, **Виталик бæгънæг кæд уыди ?**

Виталик бæгънæг кæд уыд -и

Vitalik naked when be PST.INTR.3SG

Vitalik naked when was

And I bought a shirt for Vitalik, trousers, and I say: had Vitalik ever gone naked?

7.7. – **Кæд ын алхæдтай , уæддæр цы диссаг у ,**

кæд ын а- лхæд -т -ай уæддæр цы диссаг у

if 3SG.ENCL.DAT PREF buy TR PST.TR.2SG still what miracle be.PRS.3SG

though to him you bought still what miracle is

уой цæстмæ цæмæн дарыс ?

уой цæст -мæ цæмæн дар -ыс

3SG.GEN eye ALL why hold,keep PRS.2SG

him to eye why you keep

(Rufina says) Even if you had bought him, what is this wonder, why do you care for him?

7.8. – **Виталикæн кожанкæ , нæ йæ зоныс , ис , куы**

Виталик -æн кожанкæ нæ йæ зон -ыс ис куы

Vitalik DAT leather.coat NEG 3SG.ENCL.GEN know PRS.2SG EXT when/if

to Vitalik leather.coat NEG it you know is when

Виталик æнæ дарыстæй цыдис , алцыдæр ын

Виталик æнæ= дарыс -т -æй цыд -ис алцыдæр ын

Vitalik without= clothes PL ABL go PST.INTR.3SG everything 3SG.ENCL.DAT

Vitalik without from clothes went everything to him

уыди .

уыд -и

be PST.INTR.3SG

was

Vitalik has a leather coat, don't you know it, when did Vitalik ever go without clothes, he always had

everything.

7.9. **Гъемæ уæд мын афтæ бакодта , нæхи**
 гъемæ уæд мын афтæ ба- код -т -а нæ -хи
 so then 1SG.ENCL.DAT so PREF do TR PST.TR.3SG POSS.1PL REFL.GEN
 so then to me so did our own

цурмæ куы схæццæ стæм , уæд вобщем афтæ .

цур -мæ куы с- хæццæ стæм уæд вобщем афтæ
 near ALL when/if PREF mixed be.1PL then so so
 to near when we came close then so

And then she told me, when we reached the house, like this.

7.10. " **Славикæн зæгъ – йæ къух афтæ фæкодта – кæнæ**
 Славик -æн зæгъ -*0 йæ къух афтæ фæ- код -т -а кæнæ
 Slavik DAT say IMP.2SG POSS.3SG hand so PREF do TR PST.TR.3SG or
 to Slavik say her hand so did or

йæ иу усмæ ацæуæд , кæнæ иннæ усмæ ацæуæд
 йæ иу ус -мæ а- цæу -æд кæнæ иннæ ус -мæ а- цæу -æд
 POSS.3SG one woman ALL PREF go IMP.3SG or other woman ALL PREF go IMP.3SG
 his one to wife let go or other to wife let go

, кæнæ Мæздæджы йæ хæдзæр ауæй кæнæд , æмæ обций
 кæнæ Мæздæдж -ы йæ хæдзæр а- уæй кæн -æд æмæ обций
 or Mosdoq INESS POSS.3SG house PREF sale do IMP.3SG and common
 or in Mosdok his house let sell and common

кæрты балхæнæд , обций дворы ..."

кæрт -ы ба- лхæн -æд обций двор -ы
 yard INESS PREF buy IMP.3SG common yard INESS
 in yard let buy common in yard

Tell Slavik - and she did like this with her hand - he can go to one wife, or to another, or he can sell a house in Mozdok and buy in the common yard.

paragraph 8.

8.1. **Афтæмæй мын мæ зæрдæ ныссæххæт ласта ,**
 афтæмæй мын мæ зæрдæ ныс- сæххæт ласт -а
 so 1SG.ENCL.DAT POSS.1SG heart PREF pouring.out carry PST.TR.3SG
 so to me my heart PREF.pouring.out quivered

мæнæ мыл , зæгъын , куыд хъæртæ кæны ,
 мæнæ мыл зæгъ -ын куыд хъæр -т -æ кæн -ы
 there,that.is 1SG.ENCL.SUPER say PRS.1SG how shout PL NOM do PRS.3SG
 DISC on me say how cries

хъæрæй , хъæрæй , цыма исты басячкæ уыдтæн , афтæ .
 хъæр -æй хъæр -æй цыма исты басячкæ уыд -тæн афтæ
 shout ABL shout ABL as.if something tramp be PST.INTR.1SG so
 with shout with shout as if something tramp was so

Then my heart stopped, and I tell myself, she shouted at me as if I was some kind of tramp.

paragraph 9.

9.1. **Ныр æз хæдзармæ ссыдтæн** , **уый хæдзармæ дæр нал**
 ныр æз хæдзар -мæ ссыд -тæн уый хæдзар -мæ дæр нал
 now I house ALL climb.up PST.INTR.1SG 3SG house ALL PTCL no.longer
 now I in house climbed up she in house PTCL no longer

ссыди , **уже нæ хæдзæрттæ дæр уæй**
 ссыд -и уже нæ хæдзæр -тт -æ дæр уæй
 climb.up PST.INTR.3SG already POSS.1PL house PL NOM PTCL sale
 climbed up already our houses PTCL
акодтам , **трæх æмæ нын хъуамæ задаток**
 а- код -т -ам трæх æмæ нын хъуамæ задаток
 PREF do TR PST.TR.1PL three-roomed and 1PL.ENCL.DAT must advance
 we sold and to us must advance

схастаиккой , **хъуамæ нын** .
 с- хаст -аиккой хъуамæ нын
 PREF carry CNTRF.3PL must 1PL.ENCL.DAT
 (must) have brought must to us

I came to that house, she didn't come there, the house was already sold, a three-room flat, they should have already brought us the advance.

9.2. **Цы уырдаем схастаиккой** , **куыд æдылы уыдтæн** , **уымæ**
 цы уырдаем с- хаст -аиккой куыд æдылы уыд -тæн уымæ
 what there PREF carry CNTRF.3PL how fool be PST.INTR.1SG 3SG.ALL
 what there (must) have brought how fool was on that

кæс , **задаток** , **зæгъын** , **чындзмæ схæссут** .
 кæс -*0 задаток зæгъ -ын чындз -мæ с- хæсс -ут
 look IMP.2SG advance say PRS.1SG bride ALL PREF carry IMP.2PL
 look advance say to bride carry

What they should have brought there, and look what an idiot I was - I tell them, give the advance to the bride (son's wife).

paragraph 10.

10.1. **Гъемæ дын уæд Ислам уыцы хуызæн фæци** , **мæнæ**
 гъемæ дын уæд Ислам уыцы хуызæн фæци мæнæ
 so 2SG.ENCL.DAT then Islam that like PREF+be.PRS.3SG there,that.is
 so to you then Islam that like was DISC

къанауы дон куыд уа , **мæгуыр афтæ фæци** , **мæстæй**
 къанау -ы дон куыд уа мæгуыр афтæ фæци мæст -æй
 ditch GEN water how be.SUBJ.3SG poor so PREF+be.PRS.3SG distress/anger ABL
 of ditch water how will be poor so was from distress

уыди , **цы** .
 уыд -и цы
 be PST.INTR.3SG what
 was what

Then Islam's face started looking like water in a ditch, the poor man, because of distress.

10.2. **Æмæ-иу Славик куы фæлæбурдта** , **мæ та-иу цы**
 æмæ =-иу Славик куы фæ- лæбурд -т -а мæ та =-иу цы
 and =ITER Slavik when/if PREF attack TR PST.TR.3SG and CONTR =ITER what
 and Slavik when started worrying and CONTR what

йæ къухтæ куы атъыста , **æмæ æхсгæ ваннæмæ** ,
 йæ къух -т -æ куы а- тъыст -а æмæ æхс -гæ ваннæ -мæ
 POSS.3SG hand PL NOM when/if PREF poke PST.TR.3SG and shoot CONV bath ALL
 his hands when put and quickly to bath

æмæ та фæстæмæ афтæ йæ фехсадта
 æмæ та фæстæмæ афтæ йæ фе- хсад -т -а
 and CONTR back so 3SG.ENCL.GEN PREF wash TR PST.TR.3SG
 and CONTR back so him washed

Slavik started worrying, started to wash him, to the bathroom and back.

10.3. **Æмæ дын афтæ ахъуыды кодтон** , **нал бафынæй**
 æмæ дын афтæ а- хъуыды код -т -он нал ба- фынæй
 and 2SG.ENCL.DAT so PREF thought do TR PST.TR.1SG no.longer PREF sleeping
 and to you so I thought no longer

дæн æхсæв бонмæ , **ныр мæм зæгъын** , **Славик куы кæсы** ,
 дæн æхсæв бон -мæ ныр мæм зæгъ -ын Славик куы кæс -ы
 be.1SG night day ALL now 1SG.ENCL.ALL say PRS.1SG Slavik when/if look PRS.3SG
 I sleep night till day now to me say Slavik when looks

ай ам куы нæй , **ай мын просто камандæ куы кæны** ,
 ай ам куы нæй ай мын просто камандæ куы кæн -ы
 this here when/if EXT.NEG this 1SG.ENCL.DAT simply command when/if do PRS.3SG
 this here when is not this to me command when does

ай мын пропискæ куы нæ уадзы
 ай мын пропискæ куы нæ уадз -ы
 this 1SG.ENCL.DAT registration when/if NEG let.go PRS.3SG
 this to me when NEG lets go

And I was thinking, I no longer sleep, day and night, and now I am telling myself: Slavik is looking and he is not here, and this one (Rufina) is just ordering me around. She doesn't even allow me to register.

10.4. **Уæд æз куыд уыдзынæн** , **уым мын Ислам исты** , **куы**
 уæд æз куыд уы -дзынæн уым мын Ислам исты куы
 then I how be FUT.1SG there 1SG.ENCL.DAT Islam something when/if
 then I how I will be there to me Islam something if

кæна , **уæд бын та мын куы баззайа** , **уæд**
 кæн -а уæд бын та мын куы ба- ззай -а уæд
 do SUBJ.3SG then bottom CONTR 1SG.ENCL.DAT when/if PREF stay SUBJ.3SG then
 does then bottom CONTR to me if remains then

мын	мæ	лæппутæ	афтæ нæ	зæгъдзысты	, уыдон дæ
мын	мæ	лæппу -т -æ	афтæ нæ	зæгъ -дзысты	уыдон дæ
1SG.ENCL.DAT	POSS.1SG	boy PL NOM	so	NEG say FUT.3PL	they 2SG.ENCL.GEN
to me	my	boys	so	NEG will say	they you

баныгæнæнт , **зæгъгæ** , **Хаматæ** .
ба- ныгæн -æнт зæгъ -гæ Хама -т -æ
PREF bury IMP.3PL say CONV Khama PL NOM
let bury DIR Khamaevs

And if Islam dies and my sons tell me, let the Khamaevs bury him.

paragraph 11.

11.1. **Æмæ уæд райсомæй аст сахаты куыддæр си** , **афтæ сæм**
æмæ уæд райсом -æй аст сахат -ы куыддæр с- и афтæ сæм
and then morning ABL eight hour GEN as.soon.as PREF EXT so 3PL.ENCL.ALL
and then from morning eight hours as soon as becomes so to them

бадзырдтон , **кувгæ дæр фæкодтон** , **Хуыцау** , **Хуыцау**
ба- дзырд -т -он кув -гæ дæр фæ- код -т -он Хуыцау Хуыцау
PREF talk TR PST.TR.1SG pray CONV PTCL PREF do TR PST.TR.1SG god god
I spoke praying PTCL I did God God

ис , **ис** , **Хуыцауæй дæр фæкуырдатон** , **раст фæндагыл ма**
ис ис Хуыцау -æй дæр фæ- куырдатон -он раст фæндаг -ыл ма
EXT EXT god ABL PTCL PREF ask TR PST.TR.1SG straight way SUPER yet
is is from God PTCL I asked straight on way yet

мæ , **зæгъын** , **сараз** , **цы кæнон** , **цы**
мæ зæгъ -ын с- араз -*0 цы кæн -он цы
1SG.ENCL.GEN say PRS.1SG PREF make IMP.2SG what do SUBJ.1SG what
me say make what I do what

кæнон , **уый нал æмбарын** .
кæн -он уый нал æмбар -ын
do SUBJ.1SG 3SG no.longer know PRS.1SG
I do that no longer I know

And in the morning as soon as at 8 a. m. I called them, first I prayed, God exists, He exists, and I asked Him, so that He would show me the right path, since I no longer knew what I must do.

paragraph 12.

12.1. **Гъемæ гъе уæд æм** **бадзырдтон** , **æмæ зæгъын** ,
гъемæ гъе уæд æм ба- дзырд -т -он æмæ зæгъ -ын
so well then 3SG.ENCL.ALL PREF talk TR PST.TR.1SG and say PRS.1SG
so well then to her I spoke and say

заток ысхастой ?

заток ыс- хаст -ой
advance PREF carry PST.TR.3PL
advance they brought

Well and, well, then I called her, and I say: have they brought the advance?

12.2. – **Æмæ дам æй** **схæссынц** .
 æмæ дам æй с- хæсс -ынц
 and DIR 3SG.ENCL.GEN PREF carry PRS.3PL
 and DIR him they carry

And [she says] they are coming with it.

12.3. **Мауал æй** **зæгъын** , **райсут** .
 мауал æй зæгъ -ын ра- йс -ут
 no.more 3SG.ENCL.GEN say PRS.1SG PREF take IMP.2PL
 no.more that say take

I no longer say this "take it".

12.4. **Æз зæгъын** , **хæдзар дæр нал** **уæй кæнын** , **хæдзар дæр нал**
 æз зæгъ -ын хæдзар дæр нал уæй кæн -ын хæдзар дæр нал
 I say PRS.1SG house PTCL no.longer sale do PRS.1SG house PTCL no.longer
 I say house PTCL no longer I sell house PTCL no longer

алхæнын , **всё** .
 а- лхæн -ын всё
 PREF buy PRS.1SG that's it

I buy

I tell her: I am no longer selling the house, nor buying, it's over.

12.5. **Мæ** **иу лæппу** , **зæгъын** , **уым амард** , **ныр та**
 мæ иу лæппу зæгъ -ын уым а- мард -*0 ныр та
 POSS.1SG one boy say PRS.1SG there PREF die PST.INTR.3SG now CONTR
 my one boy say there died now CONTR

, **зæгъын** , **Ислам дæр уырдаем ласæн нал** , **всё** .
 зæгъ -ын Ислам дæр уырдаем лас -æн нал всё
 say PRS.1SG Islam PTCL there carry INF2 no.longer that's it
 say Islam PTCL there to carry no longer

One of my sons has already died there, and I mustn't bring Islam there, that's it.

12.6. **Адон куы** **ныхъхъæр ласиккой** , **худинаг дæм** **нæ кæсы**
 адон куы ныхъ- хъæр лас -иккой худинаг дæм нæ кæс -ы
 these when/if PREF shout carry OPT.3PL shame 2SG.ENCL.ALL NEG look PRS.3SG
 these when suddenly shouted shame to you NEG looks

, **æз æй** **райсдзынæн** , **æхца** , **йæ** **æмбис мæн** , **йæ**
 æз æй ра- йс -дзынæн æхца йæ æмбис мæн йæ
 I 3SG.ENCL.GEN PREF take FUT.1SG money POSS.3SG half I.GEN POSS.3SG
 I him I will take money his half me his

æмбис дæу , **æмæ зæгъын** , **сæ** **куыд райсай** , **афтæ**
 æмбис дæу æмæ зæгъ -ын сæ куыд ра- йс -ай афтæ
 half you.SG.GEN and say PRS.1SG 3PL.ENCL.GEN how PREF take SUBJ.2SG so
 half your and say them how you take so

сæ фæстæмæ дæр раттдзынæ
сæ фæстæмæ дæр ратт -дзынæ
3PL.ENCL.GEN back PTCL give.PERF FUT.2SG
them back PTCL you will give

And they shouted at me so much, she says, I will take the money anyway, half for me and half for you, and I say, as you will take it, in the same way you will return it.

paragraph 13.

13.1. Гъе стæй мæм уæд дыккаг бон æртахтысты хылкæнгæ
гъе стæй мæм уæд дыккаг бон æр- тахт -ысты хыл кæн -гæ
well then 1SG.ENCL.ALL then second day PREF fly PST.INTR.3PL quarrel do CONV
well then to me then second day they came swearing
мады хо æмæ чындз , æмæ загътой , ды сывæллонæн хай
мад -ы хо æмæ чындз æмæ загът -ой ды сывæллон -æн хай
mother GEN sister and bride and say PST.TR.3PL you.SG child DAT part
of mother sister and daughter.in.law and they said you to child part
цæмæн нæ кæныс ?
цæмæн нæ кæн -ыс
why NEG do PRS.2SG
why NEG you do

On the second day the bride (son's wife) comes to me with her aunt and they says: Why aren't you giving a part to the child?

13.2. Кæнын ын , фæлæ æз мæ хæдзар нал уæй кæнын
кæн -ын ын фæлæ æз мæ хæдзар нал уæй кæн -ын
do PRS.1SG 3SG.ENCL.DAT but I POSS.1SG house no.longer sale do PRS.1SG
I do to him but I my house no longer I sell

I'm giving him a part, I say, but I'm no longer going to sell the house.

13.3. Ацы рынчын лæджы æз кæдæм акæндзынæн , иу комнатмæ ,
ацы рынчын лæдж -ы æз кæдæм а- кæн -дзынæн иу комнат -мæ
this ill man GEN I where PREF do FUT.1SG one room ALL
this ill man's I where will do one to room
зæгъын ?

зæгъ -ын
say PRS.1SG
say

Where will I put the sick man - to the one-room flat?

paragraph 14.

14.1. – Уым однокомнатный истат ?
уым однокомнатный ист -ат
there one-room take PST.TR.2PL
there you took

(Nadifa) You've bought a one-room there?

paragraph 15.

15.1. – О , одна дам , одна та дам скæнут , ныр раз
 о одна дам одна та дам с- кæн -ут ныр раз
 yes one DIR one CONTR DIR PREF do IMP.2PL now if
 yes DIR CONTR DIR do now

трехыл отказать скодтай , гъе уæд сывæллонæн хай
 трех -ыл отказать с- код -т -ай гъе уæд сывæллон -æн хай
 three SUPER refuse PREF do TR PST.TR.2SG well then child DAT part
 from three-room flat you refused well then to child part

скæнут

с- кæн -ут
 PREF do IMP.2PL
 do

(Nyusya) Yes, one room, one, she says, we will do, since you have refused the three-room flat, let's give a part to the child.

15.2. **Æмæ зæгъын хорз , натариусмæ дам цæуут**
 æмæ зæгъ -ын хорз натариус -мæ дам цæу -ут
 and say PRS.1SG good notary ALL DIR go IMP.2PL
 and say good to notary DIR go

And I tell (her) all right, go to the notary.

15.3. **Гъемæ Исламæн дыууæ уырдыгæй йæ цæнкуыл**
 гъемæ Ислам -æн дыууæ уырдыгæй йæ цæнкуыл
 so Islam DAT two from.there 3SG.ENCL.GEN cripple
 so to Islam two from there him cripple

ныххæцыдыстæм , уыцы мæгуыр лæгæн , æмæ йæ нотариусмæ
 ных- хæцыд -ыстæм уыцы мæгуыр лæг -æн æмæ йæ нотариус -мæ
 PREF hold PST.INTR.1PL that poor man DAT and 3SG.ENCL.GEN notary ALL
 we held that poor to man and him to the notary

бакодтам , трассæмæ та йæ кæнгæ
 ба- код -т -ам трассæ -мæ та йæ кæн -гæ
 PREF do TR PST.TR.1PL highway ALL CONTR 3SG.ENCL.GEN do CONV
 we did till the highway CONTR him doing

ракодтам , уæд æм такси вызвать ыскæн
 ра- код -т -ам уæд æм такси вызвать ыс- кæн -*0
 PREF do TR PST.TR.1PL then 3SG.ENCL.ALL cab to.call.up PREF do IMP.2SG
 we did then to him cab call up

подъезды размæ
 подъезд -ы раз -мæ
 entrance GEN front ALL
 entrance's forward

We took Islam, this poor man, to the notary supporting him under the arms, up to the highway, how didn't we think of calling a taxi to the entrance?

paragraph 16.

16.1. Гъемӑ нотариусмӑ бацыдыстæм	,	æмӑ йын	загътон	,
гъемӑ нотариус -мӑ ба- цыд -ыстæм		æмӑ йын	загът -он	
so notary ALL PREF go PST.INTR.1PL	and	3SG.ENCL.DAT	say PST.TR.1SG	
so to the notary we went	and	to him	I said	
мæнæн зæгъын æй	куыд кæнут	,	сывæллонæн дæр	
мæнæн зæгъ -ын æй	куыд кæн -ут		сывæллон -æн дæр	
I.DAT say PRS.1SG 3SG.ENCL.GEN	how do IMP.2PL	child	DAT PTCL	
to me say him	how do	to child	PTCL	
æй	афтæ скæнут	,	æз афтæ æнхъæлдтон	мæнæ
æй	афтæ с- кæн -ут		æз афтæ æнхъæлд -т -он	мæнæ
3SG.ENCL.GEN so PREF do IMP.2PL	I so think	TR PST.TR.1SG	there,that.is	
him so do	I so thought		DISC	
зæгъын	,	завещани скæнынц	,	æмӑ лæг куы амæлы
зæгъ -ын		завещани с- кæн -ынц		æмӑ лæг куы а- мæл -ы
say PRS.1SG testament PREF do PRS.3PL	and	man when/if	PREF die PRS.3SG	then
say testament they do	and	man when	dies	then
æй	уый фæстæ байуарынц	,	зæгъгæ	
æй	уый фæстæ бай- уар -ынц		зæгъ -гæ	
3SG.ENCL.GEN 3SG.GEN after PREF fall PRS.3PL	say CONV			
him of this after introduce (?)	DIR			

We came to the notary and I told him to bequeath the room to the child, I thought that the testament comes into force after death.

16.2. Ай дын	сусæгæй йæд	куы скæны	дарственный
ай дын	сусæг -æй йæд	куы с- кæн -ы	дарственный
this 2SG.ENCL.DAT secret ABL then	when/if	PREF do PRS.3SG	gift.certificate
this to you	in secret	at that time when	does
			gift certificate

сывæллоныл	,	мæныл та	завещани	.
сывæллон -ыл		мæныл та	завещани	
child SUPER	I.SUPER CONTR	testament		
on child	on me CONTR	testament		

But the bride had secretly made a deed of gift to the child, and a testament to me.

16.3. Фæлӑ мæнмæ документ дæр нæ радтой	.
фæлӑ мæнмæ документ дæр нæ рад	-т -ой
but I.ALL document PTCL NEG	give.PERF TR PST.TR.3PL
but to me document PTCL NEG	gave

But they hadn't given me any such document.

16.4. Рацыдыстæм	дын	,	æмӑ дын	как раз
ра- цыд -ыстæм	дын		æмӑ дын	как раз
PREF go PST.INTR.1PL 2SG.ENCL.DAT	and	2SG.ENCL.DAT	just in time	
went away	to you	and	to you	

æлхæнæджытæ	æрбацыдысты	, фыццаг покупательтæ	.
æлхæнæдж -ыт -æ	æрба- цыд -ысты	фыццаг покупатель -т -æ	
customer PL NOM	PREF go PST.INTR.3PL	first buyer PL NOM	
customers	came	first buyers	

We came home and immediately came those buyers.

16.5. **Æмæ сын æппæлыдтæн , мах , зæгъын , нотариусæ**
 æмæ сын æппæлыд -тæн мах зæгъ -ын нотариусæ
 and 3PL.ENCL.DAT boast PST.INTR.1SG we.NOM say PRS.1SG at the notary's
 and to them I boasted we say

, **æмæ зæгъын , йæд ыскодтам завещание .**
 æмæ зæгъ -ын йæд ыс- код -т -ам завещание
 and say PRS.1SG then PREF do TR PST.TR.1PL testament
 and say at that time we made testament

I tell them that we've been to the notary and we've made a testament.

16.6. **Мæ зæгъын ын уæддæр уæйгæнæн уыдзæни , æмæ дам**
 мæ зæгъ -ын ын уæддæр уæй гæн -æн уы -дзæни æмæ дам
 and say PRS.1SG 3SG.ENCL.DAT still sale do INF2 be FUT.3SG and DIR
 and say to him still to make sold will be and DIR

смотри , кæд дам дын æй дарственная скодта ,
 смотри кæд дам дын æй дарственная с- код -т -а
 look if DIR 2SG.ENCL.DAT 3SG.ENCL.GEN gift.certificate PREF do TR PST.TR.3SG
 if DIR to you him gift.certificate has made

вот там уынджы аззайдзынæ , ауæй дын æй
 вот там уындж -ы а- ззай -дзынæ а- уæй дын æй
 so there street INESS PREF stay FUT.2SG PREF sale 2SG.ENCL.DAT 3SG.ENCL.GEN
 there on street will stay to you him

кæндзæн .

кæн -дзæн
 do FUT.3SG
 will sell

I ask, will I be able to sell now? they say: look, if the house is registered as a gift, then she will sell it and you will be left on the street.

16.7. **Мæ хой , мæнæн мæ сæр никæд æрцæхста , дарственный**
 мæ хо :й мæнæн мæ сæр никæд æр- цæхст -а дарственный
 and sister I.DAT POSS.1SG head never PREF wash PST.TR.3SG gift.certificate
 and sister to me my head never washed gift certificate

æмæ завещани куыд вæййынц , ой , мæнæ ам фæцардтæн
 æмæ завещани куыд вæйй -ынц ой мæнæ ам фæ- цард -тæн
 and testament how happen PRS.3PL oh there,that.is here PREF live PST.INTR.1SG
 and testament how happen DISC here I lived

хохы	,	æмæ ницы æмбæрстон	,	æмæ дын	уæд дæлæ
хох -ы		æмæ ницы æмбæрст -он		æмæ дын	уæд дæлæ
mountain INESS		and nothing know PST.TR.1SG		and 2SG.ENCL.DAT	then down.there
in mountains		and nothing I knew		and to you	then down there

I hadn't even though of it, I had lived all my life here in the mountains and I never knew anything about it.

16.8. **Йæдмæ ысдзырдтон чындз , мæ зæгъын , Руфина ,**
 йæд -мæ ыс- дзырд -т -он чындз мæ зæгъ -ын Руфина
 then ALL PREF talk TR PST.TR.1SG bride and say PRS.1SG Rufina
 to that time I called daughter.in.law and say Rufina

зæгъын , телефонæм бадзырдтон , зæгъын , куыд
 зæгъ -ын телефон -æм ба- дзырд -т -он зæгъ -ын куыд
 say PRS.1SG telephone ALL PREF talk TR PST.TR.1SG say PRS.1SG how
 say on telephone I spoke say how

ыскодтам дарственный æви , зæгъын , завещани ?
 ыс- код -т -ам дарственный æви зæгъ -ын завещани
 PREF do TR PST.TR.1PL gift.certificate or say PRS.1SG testament
 we made gift certificate or say testament
 I called Rufina and I tell her, what have we done, a gift certificate or a testament?

16.9. – **Какой дарственный , завещание дам .**
 какой дарственный завещание дам
 what gift.certificate testament DIR
 gift certificate testament DIR

What gift certificate, a testament, [she says].

16.10. **Мады хомæ дын ысдзырдтон**
 мад -ы хо -мæ дын ыс- дзырд -т -он
 mother GEN sister ALL 2SG.ENCL.DAT PREF talk TR PST.TR.1SG
 of mother to sister to you I called

Then I called her aunt.

16.11. **Мæ дын афтæ уымæн уже отменить кæнын нал и ,**
 мæ дын афтæ уымæн уже отменить кæн -ын нал и
 and 2SG.ENCL.DAT so 3SG.DAT already do INF no.longer EXT
 and to you so to it already to cancel no longer exists

отменить скæнын дам ын нал и .
 отменить с- кæн -ын дам ын нал и
 PREF do INF DIR 3SG.ENCL.DAT no.longer EXT
 to cancel DIR to it no longer exists

She says that you can't cancel it, can't cancel...

16.12. **Уæхæдæг уым та .**
 уæ -хæдæг уым та
 POSS.2PL REFL there CONTR
 yourself there CONTR

Дзæбидырдуан

A hunt for Caucasian goats

Zhenya

paragraph 1.

1.1. Гъер дзæбидыртæ та афтæ сты æмæ тынг тынг зондджын
гъер дзæбидыр -т -æ та афтæ сты æмæ тынг тынг зондджын
now Caucasian.goat PL NOM CONTR so be.PRS.3PL and very very clever
now Caucasian goats CONTR so are and very very clever

ысты уыдон дæр .
ысты уыдон дæр
be.PRS.3PL they PTCL
are they PTCL

Here were the goats, they are also very-very intelligent.

1.2. Гъер заграницæйæ дæр æрцæуынц æмæ уыдон дæр æмæ гъер
гъер заграницæ -йæ дæр æр- цæу -ынц æмæ уыдон дæр æмæ гъер
now abroad ABL PTCL PREF go PRS.3PL and they PTCL and now
now from abroad PTCL come and they PTCL and now

адæймаджы тæф куы бамбарой уæд алидзынц .
адæймадж -ы тæф куы ба- мбар -ой уæд а- лидз -ынц
man GEN smell when/if PREF know SUBJ.3PL then PREF run PRS.3PL
of man smell when/if feel then run away

People even come from abroad and they (the hunters) too and, well, when they (the goats) feel the smell of man, they run away.

1.3. Сæ разы дæрд ранæй дæр тамако ма бадым
сæ раз -ы дæрд ран -æй дæр тамако ма ба- дым -*0
POSS.3PL front INESS distant place ABL PTCL tobacco NEG PREF smoke IMP.2SG
their in front distant from place PTCL tobacco NEG smoke

арахъ дæр ма бануаз кæннодæ дæ сразæм
арахъ дæр ма ба- нуаз -*0 кæннодæ дæ сразæм
maize.vodka PTCL NEG PREF drink IMP.2SG otherwise 2SG.ENCL.GEN immediately
maize.vodka PTCL NEG drink otherwise you

базондзысты æмæ гъод алидзынц .
ба- зон -дзысты æмæ гъод а- лидз -ынц
PREF know FUT.3PL and then PREF run PRS.3PL
will recognize and at.that.time run away

You must not smoke or drink near them, otherwise they recognize you and run away.

1.4. Фæлæ сæм афтæ куы ацæуай æмæ съл
фæлæ сæм афтæ куы а- цæу -ай æмæ съл
but 3PL.ENCL.ALL so when/if PREF go SUBJ.2SG and 3PL.ENCL.SUPER
but to them so when/if come and on them

æууæнкæй	куы	рацæуай	гъе	уæд	кæм	фæхизынц	гъе	уым
æууæнк	-æй	куы	ра-	цæу	-ай	гъе	уæд	кæм
confidence	ABL	when/if	PREF	go	SUBJ.2SG	well	then	where
with confidence	when/if	go.out		well	then	where	graze	well there

сæ	дард	гъе	заграницæйæ	иу	куы	æрбацыдысты	уæд	мах
сæ	дард	гъе	заграницæ	-йæ	=иу	куы	æрба-	цыд
POSS.3PL	distant	well	abroad	ABL	=ITER	when/if	PREF	go
their	distant	well	from abroad	ITER	when/if	came		then

лæг	йæд	уыдис	, охотсоузы	куыста	.
лæг	йæд	уыд	-ис	охотсоюз	-ы
man	then	be	PST.INTR.3SG	hunters.union	INESS
husband	at that time	was		in the hunters' union	worked

And if, well, you approach them and gain their trust, then over there, where they herd, then them... (?) from abroad when (people) came, my husband was then, he worked in the hunters' union.

1.5. **Æмæ иу** **куы** **æрбацыдысты** **заграницæйæ** **уæд** **сыл** ,
 æмæ =иу куы æрба- цыд -ысты заграницæ -йæ уæд сыл
 and =ITER when/if PREF go PST.INTR.3PL abroad ABL then 3PL.ENCL.SUPER
 and ITER when/if came from abroad then on them

гъер	уыдон	цы	амардтаиккой	ай	та	знаменитый	охотник
гъер	уыдон	цы	а-	мард	-т	-аиккой	ай
now	they	what	PREF	kill	TR	CNTRF.3PL	this
now	they	what	would kill	this	CONTR	famous	hunter

уыдис	, Митя Куыдзиаты .
уыд	-ис
be	PST.INTR.3SG
was	Mitya Kuziaty

And when (people) came from abroad... well, whom could they have killed? But he was a famous hunter, Mitya Kuziaty.

1.6. **Гъемæ иу** **загъта** **ныртæккæ** **уæм** **сæ** **æз**
 гъемæ =иу загът -а ныртæккæ уæм сæ æз
 so =ITER say PST.TR.3SG now 2PL.ENCL.ALL 3PL.ENCL.GEN I
 so ITER said now to you them I

ыстæрдзынæн	æмæ иу	фехсут	зæгъгæ	æмæ дыууæ	сыкъайæн
ыс-	тæр	-дзынæн	æмæ	=иу	фе-
PREF	chase	FUT.1SG	and	=ITER	PREF
will chase	and	ITER	will shoot	IMP.2PL	say

лæвæрдтой	æртæ килограммы	сыгъзæрин .
лæвæрд	-т	-ой
give	TR	PST.TR.3PL
gave	three	kilogram

And so he told them, now I will bring them to you, and then you shoot, and for two horns they gave him 3 kilograms of gold.

1.7. **йæ дзидза та йын турбазæмæ сдавать кодтой**
 йæ дзидза та йын турбазæ -мæ сдавать код -т -ой
 POSS.3SG meat CONTR 3SG.ENCL.DAT tourist centre ALL do TR PST.TR.3PL
 his meat CONTR to the tourist centre gave in

æмæ уый дæр первый сортыл нымад уыдис
 æмæ уый дæр первый сорт -ыл нымад уыд -ис
 and 3SG PTCL first quality SUPER count be PST.INTR.3SG
 and it PTCL on quality was considered

(One) gave meat away to the tourist centre, it was also considered to be first-class.

1.8. **Æмæ тынг бирæ приход кодта Митя Куыдзиатæй**
 æмæ тынг бирæ приход код -т -а Митя Куыдзиат -æй
 and very a.lot.of profit do TR PST.TR.3SG Mitya Kuziaty ABL
 and very a.lot.of profit did Mitya Kuziaty.ABL

Mitya Kuziaty used to make a lot of profit.

1.9. **Гъемæ иу сын æз дам уым сæ батæрдзынæн æмæ**
 гъемæ =иу сын æз дам уым сæ ба- тæр -дзынæн æмæ
 so =ITER 3PL.ENCL.DAT I DIR there 3PL.ENCL.GEN PREF chase FUT.1SG and
 so ITER for you I DIR there them will chase and

уыдон гъер цас зыдтой марынтæ йæдтæ
 уыдон гъер цас зыд -т -ой мар -ын -т -æ йæд -т -æ
 they now how.much know TR PST.TR.3PL kill INF PL NOM then PL NOM
 they now how much knew how to kill such as

And he told (them): "I will bring you the goats", and what did they know about killing?

1.10. **Ам дæм йæд куыннæ уа ... æдзух куыннæ цæуай**
 ам дæм йæд куыннæ уа æдзух куыннæ цæу -ай
 here 2SG.ENCL.ALL then how.not be.SUBJ.3SG always how.not go SUBJ.2SG
 here ITJ at that time how not to be always how not to go

цуаны уæд ам чи цæры уыдон дæр нæ фæмарынц сæ
 цуан -ы уæд ам чи цæр -ы уыдон дæр нæ фæ- мар -ынц сæ
 hunting INESS then here who live PRS.3SG they PTCL NEG PREF kill PRS.3PL POSS.3PL
 hunting then here who lives they PTCL NEG kill their

къухы не фты
 къух -ы не фт -ы
 hand GEN NEG reach PRS.3SG
 hand NEG reach

Here how could this not be... if you do not always go hunting, those who live here, if they do not kill, they lose their grip.

1.11. **Гъемæ сæм иу æз дам уæм сæ батæрдзынæн**
 гъемæ сæм =иу æз дам уæм сæ ба- тæр -дзынæн
 so 3PL.ENCL.ALL =ITER I DIR 2PL.ENCL.ALL 3PL.ENCL.GEN PREF chase FUT.1SG
 so to them ITER I DIR to you them will chase

æмæ дам к	...	æз куы	фæгæрах	кæнон	уæд дам иу	сымах дæр
æмæ дам к		æз куы	фæ- гæрах	кæн -он	уæд дам =иу	сымах дæр
and DIR HES	I	when/if	PREF shot	do SUBJ.1SG	then DIR =ITER	we PTCL
and DIR	I	when/if		shoot	then DIR ITER	you PTCL

фæгæрах кæнут

фæ- гæрах кæн -ут

PREF shot do IMP.2PL

shoot

(He said) I will bring them to you, and when I shoot, then you shoot too.

1.12. Æмæ сыл	иу	хинæй	рацыди	æмæ иу	куы
æмæ сыл	=иу	хин -æй	ра- цыд -и	æмæ =иу	куы
and 3PL.ENCL.SUPER	=ITER	guile ABL	PREF go PST.INTR.3SG	and =ITER	when/if
and on them	ITER	with guile	went out	and ITER	when/if

батардта	уæд сын	иу	уый амардта	æмæ
ба- тард -т -а	уæд сын	=иу	уый а- мард -т -а	æмæ
PREF chase TR PST.TR.3SG	then 3PL.ENCL.DAT	=ITER 3SG	PREF kill TR PST.TR.3SG	and
chased out	then to them	ITER it	killed	and

иу уыцы рæстæг уыдон дæр фæгæрах кодтой

=иу уыцы рæстæг уыдон дæр фæ- гæрах код -т -ой

=ITER that time they PTCL PREF shot do TR PST.TR.3PL

ITER that time they FOC shot

And then he outsmarted them, and when he brought them, then he killed them himself while the others were shooting too.

1.13. Æмæ сæм	иу	базгъордта	æмæ сæ	иу
æмæ сæм	=иу	ба- згъорд -т -а	æмæ сæ	=иу
and 3PL.ENCL.ALL	=ITER	PREF run TR PST.TR.3SG	and 3PL.ENCL.GEN	=ITER
and to them	ITER	ran towards	and them	ITER

ныхъæбыстæ	кодта	ой маладæц-маладæц ды	йæ
ны- хъæбыс -т -æ	код -т -а	ой маладæц-маладæц ды	йæ
PREF embrace PL NOM	do TR PST.TR.3SG	oh	you.SG 3SG.ENCL.GEN
	embraced		you him

амардтай	зæгъгæ	ну сæхирдыгонау
а- мард -т -ай	зæгъ -гæ	ну сæ -хирдыгонау
PREF kill TR PST.TR.2SG	say CONV HES POSS.3PL in.smbs.manner	
killed	DIR	in their manner

And he ran towards them, embraced them and said: "well done!", "you killed them" in their language.

1.14. Гъемæ иу	ыстыр бузныгæй	æрцыдысты	æмæ гъер иу	уый ...
гъемæ =иу	ыстыр бузныг -æй	æр- цыд -ысты	æмæ гъер =иу	уый
so =ITER	big thankful ABL	PREF go PST.INTR.3PL	and now =ITER	3SG
so ITER	big thankfully	came	and now ITER	he

уырдыгæй рацыдысты

уырдыгæй ра- цыд -ысты
from.there PREF go PST.INTR.3PL
from there came out

So they returned from there grateful... they came from there.

- 1.15. **Æмæ сын гъер охот-союз нæма уыди**
æмæ сын гъер охотсоюз нæма уыд -и
and 3PL.ENCL.DAT now hunters.union not.yet be PST.INTR.3SG
and to them now hunters' union not yet was

And they didn't have a hunters' union yet.

- 1.16. **Æмæ фондз азы махмæ цыдысты с ночевкой æхсæв иу**
æмæ фондз аз -ы махмæ цыд -ысты с ночевкой æхсæв =иу
and five year GEN we.ALL go PST.INTR.3PL with staying for the night night =ITER
and five years to us went night ITER

махмæ цыдысты

махмæ цыд -ысты
we.ALL go PST.INTR.3PL
to us went

And they came to us for 5 years, with staying at night, they came to us at night.

- 1.17. **Æмæ гъе ахæм хорз адæмтæ дзы уыди гъе ахæм æмæ**
æмæ гъе ахæм хорз адæм -т -æ дзы уыд -и гъе ахæм æмæ
and well such good people PL NOM 3PL.ENCL.ABL be PST.INTR.3SG well such and
and well such good people from them was well such and

дзы иутæ уырыссагау тынг хорз зыдтой
дзы иу -т -æ уырыссаг -ау тынг хорз зыд -т -ой
3PL.ENCL.ABL one PL NOM russian EQU very good know TR PST.TR.3PL
from them some in Russian very good knew

And they were so nice people, those ones, and some of them were very fluent in Russian.

- 1.18. **Фæлæ иннæтæ та нæ зыдтой æмæ иу сын**
фæлæ иннæ -т -æ та нæ зыд -т -ой æмæ =иу сын
but other PL NOM CONTR NEG know TR PST.TR.3PL and =ITER 3PL.ENCL.DAT
but others CONTR NEG knew and ITER for them

æхсæвхуыссæн куы бакодтон уæд базыл нæ
æхсæв хуыссæн куы ба- код -т -он уæд баз -ыл нæ
night place.for.sleeping when/if PREF do TR PST.TR.1SG then pillow SUPER NEG
place for sleeping at night when/if made then on the pillow NEG

хуыссыдысты æмæ зæгъын цæуылнæ хуыссут базыл
хуыссыд -ысты æмæ зæгъ -ын цæуылнæ хуысс -ут баз -ыл
sleep PST.INTR.3PL and say PRS.1SG why.not sleep PRS.2PL pillow SUPER
slept and say why.not sleep on the pillow

But the others were not. And when I made their beds, then they didn't sleep on the cushion, and I (said), why don't you sleep on the cushion?

1.19. **Æмæ дам адæймаг бон изæрмæ рацы-бацы кæны æхсæв та дам**
 æмæ дам адæймаг бон изæр -мæ рацы-бацы кæн -ы æхсæв та дам
 and DIR man day evening ALL entrance-exit do PRS.3SG night CONTR DIR
 and DIR man day till evening goes back and forth night CONTR DIR

куы схуыса уæд дам хъуамæ йæ туг æнæ тормозæй
 куы с- хуысс -а уæд дам хъуамæ йæ туг æнæ= тормоз -æй
 when/if PREF sleep SUBJ.3SG then DIR must POSS.3SG blood without= brake ABL
 when/if sleeps then DIR must his blood without brake

йæд кæна ... куса
 йæд кæн -а кус -а
 then do SUBJ.3SG work SUBJ.3SG
 at that time do work

And (he said), man walks around the whole day, and at night, when he goes to sleep, then the bed should work without brakes.

1.20. **Æмæ иу базтæ систой**
 æмæ =иу баз -т -æ с- ист -ой
 and =ITER pillow PL NOM PREF take PST.TR.3PL
 and ITER pillows removed

And they removed the cushions.

1.21. **Гъемæ афтæ æмæ уæд иу хатт ам æстдæсæй бадтысты сæ**
 гъемæ афтæ æмæ уæд иу хатт ам æстдæс -æй бадт -ысты сæ
 so so and then one time here eighteen ABL sit PST.INTR.3PL POSS.3PL
 so so and then one time here eighteen sat their

президент дæр нæм уыдис
 президент дæр нæм уыд -ис
 president PTCL 1PL.ENCL.ALL be PST.INTR.3SG
 president PTCL to us was

And so then once here there sat 18 people and their president was also here.

1.22. **Сæ американский президент æмæ ам бадынц æмæ сын æз**
 сæ американский президент æмæ ам бад -ынц æмæ сын æз
 POSS.3PL American president and here sit PRS.3PL and 3PL.ENCL.DAT I
 their president and here sat and for them I

ну туры масæйæ фыдджынтæ скодтон пироги
 ну тур -ы масæ -йæ фыдджын -т -æ с- код -т -он пироги
 HES Caucasian.goat GEN meat ABL meat.pie PL NOM PREF do TR PST.TR.1SG pies
 of Caucasian goat from meat meat pies made

фыдджынтæ скодтон æмæ ... как кушать они не знали
 фыдджын -т -æ с- код -т -он æмæ как кушать они не знали
 meat.pie PL NOM PREF do TR PST.TR.1SG and how to eat they did not know
 meat pies made and

Their American president, and they sat here, and I made them meat pies from goat meat, pies, meat pies I made and... they didn't know how to eat.

1.23. **Куыдæй бахордтаиккой уый нæ зыдтой** .
 куыдæй ба- хорд -т -аиккой уый нæ зыд -т -ой
 in.what.way PREF eat TR CNTRF.3PL 3SG NEG know TR PST.TR.3PL
 in what way eat that NEG knew

They didn't know how to eat.

1.24. **Æмæ уæд мæ иннæтæ æрбацыдысты æмæ уæд**
 æмæ уæд мæ иннæ -т -æ æрба- цыд -ысты æмæ уæд
 and then and other PL NOM PREF go PST.INTR.3PL and then
 and then and others came and then

райдыдтой уыдон дæр хæрын .
 ра- йдыд -т -ой уыдон дæр хæр -ын
 PREF begin TR PST.TR.3PL they PTCL eat INF
 began they FOC to eat

And then others came and they too began to eat.

1.25. **Æмæ уæд Мæскуыйæ иу надзиратель уыдис хъахъхъæнгæйæ чи**
 æмæ уæд Мæскуы -йæ иу надзиратель уыд -ис хъахъхъæн -гæ -йæ чи
 and then Moscow ABL one inspector be PST.INTR.3SG guard CONV ABL who
 and then from Moscow one inspector was guarding who

кодта ахæм æмæ нæхионтæй уæртæ уым срасыг
 код -т -а ахæм æмæ нæ -хи -он -т -æй уæртæ уым с- расыг
 do TR PST.TR.3SG such and POSS.1PL REFL.GEN ADJ PL ABL there there PREF drunk
 did such and from ours there there

и пьяный æмæ уым хуыссыдис афтæ .
 и пьяный æмæ уым хуыссыд -ис афтæ
 EXT drunk and there sleep PST.INTR.3SG so
 got drunk and there slept so

And at that time there was an inspector from Moscow, who protected some of them and of us. There he got drunk and so slept there.

1.26. **Æмæ дам мæ надзиратель уже амарди** .
 æмæ дам мæ надзиратель уже а- мард -и
 and DIR POSS.1SG inspector already PREF die PST.INTR.3SG
 and DIR my inspector already died

And that inspector is now dead already.

Зæрдæхсайд

On jealousy

Maria Batieva, Dargavs

paragraph 1.

- 1.1. **Иу чызг æмæ лæппу уыдис** , **ардыгон уыдысты** .
иу чызг æмæ лæппу уыд -ис ардыгон уыд -ысты
one girl and boy be PST.INTR.3SG local be PST.INTR.3PL
one girl and boy was local they were

There lived a local girl and a lad.

- 1.2. **Æмæ чызг æмæ лæппу кæрæдзи уарзтой** .
æмæ чызг æмæ лæппу кæрæдзи уарзт -ой
and girl and boy RCP love PST.TR.3PL
and girl and boy each other loved

The girl and the lad loved each other.

- 1.3. **Лæппу дæргъæвсаг уыдис** , **чызг та уæлæ хъахъхъæдуйраг** .
лæппу Дæргъæвс -аг уыд -ис чызг та уæлæ Хъахъхъæдуйр -аг
boy Dargavs SUF be PST.INTR.3SG girl CONTR top Darg-Kokh SUF
boy Dargavs inhabitant was girl CONTR top Darg-Kokh inhabitant

The boy was from Dargavs, and the girl was from Darg-Kokh.

paragraph 2.

- 2.1. **Æмæ кæрæдзи тынг уарзтой** , **фæлæ лæппу магуыргонд**
æмæ кæрæдзи тынг уарзт -ой фæлæ лæппу магуыр гонд
and RCP very love PST.TR.3PL but boy poor do.PART.PST
and each other very loved but boy poor

уыдис .
уыд -ис
be PST.INTR.3SG
was

And they loved each other very much, but the lad was poor.

- 2.2. **Чызг та ... ма чызгæн æндæр** , **æндæр ма уарзон дæр ма**
чызг та ма чызг -æн æндæр æндæр ма уарзон дæр ма
girl CONTR and girl DAT other other yet beloved PTCL yet
girl CONTR and to girl other other yet beloved PTCL yet

уыдис , **фæлæ йæ амæн фæндыди** , **гъер**
уыд -ис фæлæ йæ амæн фæндыд -и гъер
be PST.INTR.3SG but 3SG.ENCL.GEN this.DAT want PST.INTR.3SG now
was but she to this one wanted now

ЧЫЗДЖЫ

чыздж -ы

girl GEN

girl

And the girl... the girl had another lover, but she wanted to marry this one [the poor one].

2.3. Чызг æмæ лæппу кæрæдзи уарзтой , фæлæ ма чызджы æндæр лæппу

чызг æмæ лæппу кæрæдзи уарзт -ой фæлæ ма чыздж -ы æндæр лæппу

girl and boy RCP love PST.TR.3PL but yet girl GEN other boy

girl and boy each other loved but yet the girl other boy

дæр уарзта , æмæ йæ уыцы лæппу йæ нæ

дæр уарзт -а æмæ йæ уыцы лæппу йæ нæ

PTCL love PST.TR.3SG and 3SG.ENCL.GEN that boy 3SG.ENCL.GEN NEG

PTCL loved and him that boy to her NEG

хъуыдис

хъуыд -ис

be.necessary PST.INTR.3SG

was necessary

The girl and the lad loved each other, but another boy loved the girl too, she did not need that [other] boy.

2.4. Аимæ кæрæдзи тынг уарзтой , фæлæ уыцы лæппу до того

аимæ кæрæдзи тынг уарзт -ой фæлæ уыцы лæппу до того

this.COM RCP very love PST.TR.3PL but that boy up to that

with this one each other very loved but that boy

хинæйдзаг уыдис , æмæ гъе ууыл архайдта цæмæй чызг

хинæйдзаг уыд -ис æмæ гъе ууыл архайд -т -а цæмæй чызг

sly be PST.INTR.3SG and well 3SG.SUPER try TR PST.TR.3SG in.order.to girl

sly was and well about that he tried in.order.to girl

æмæ лæппу фæхицæн уыдаиккой кæрæдзийæ .

æмæ лæппу фæ- хицæн уыд -аиккой кæрæдзи -йæ

and boy PREF separate be CNTRF.3PL RCP ABL

and boy would separate one from another

They loved each other very much, but the other boy was so cunning, and he tried to make the girl and the boy separate.

2.5. Гъемæ алы хъуыддæгтæ дæр кодта , алы

гъемæ алы хъуыддæг -т -æ дæр код -т -а алы

so every business PL NOM PTCL do TR PST.TR.3SG every

so every affairs PTCL he did every

And he did various things.

2.6. Йæ мад йæ фыдæн дæр ын алцы йæд

йæ мад йæ фыд -æн дæр ын алцы йæд

POSS.3SG mother POSS.3SG father DAT PTCL 3SG.ENCL.DAT any then

her mother her to father PTCL to him any at that time

кодта

код -т -а

do TR PST.TR.3SG

he did

He did various things to her mother and to her mother.

- 2.7. **Дәлейә-иу куы әрбацыд дәлейә , уәддәр-иу уыцы**
дәлейә =-иу куы әрба- цыд -*0 дәлейә уәддәр =-иу уыцы
from.down =ITER when/if PREF go PST.INTR.3SG from.down still =ITER that
from down when went up from.down still that
- ләппу афтә у , зәгъгә йын әй фаудта**
ләппу афтә у зәгъ -гә йын әй фауд -т -а
boy so be.PRS.3SG say CONV 3SG.ENCL.DAT 3SG.ENCL.GEN discredit TR PST.TR.3SG
boy so is DIR to him him he discredited
- , мад әмә фыдән дәр , чызгән дәр .**
мад әмә фыд -ән дәр чызг -ән дәр
mother and father DAT PTCL girl DAT PTCL
mother and to father PTCL to girl PTCL

When he came from there [from the cit], then he told bad things about that lad to the mother, to the father, and to the girl.

paragraph 3.

- 3.1. **Әмә чызг никәй коммә касти**
әмә чызг никәй ком -мә каст -и
and girl no.one.GEN mouth ALL look PST.INTR.3SG
and girl no.one.GEN in mouth looked

But the girl didn't listen to anyone.

- 3.2. **Чызг дуканийы куыста әмә гъе уым байәд .**
чызг дукани -йы куыст -а әмә гъе уым
girl shop INESS work PST.TR.3SG and well there
girl in shop worked and well there

The girl worked at the shop, and there she got pregnant.

paragraph 4.

- 4.1. **Стәй уәд ләппу армимә акодтой**
стәй уәд ләппу арми -мә а- код -т -ой
then then boy army ALL PREF do TR PST.TR.3PL
then then boy to army they took

Then they took the lad to the army.

- 4.2. **Уым офицер ысис**
уым офицер ыс- ис
there officer PREF EXT
there officer he became

There he became an officer.

4.3. **Æмæ иу хатт отпускы сцыдис**
 æмæ иу хатт отпуск -ы с- цыд -ис
 and one time leave INESS PREF go PST.INTR.3SG
 and one time on leave he came

Once, her returned on leave.

4.4. **Æмæ йæ æнæхъæн хъæу дæр æмбырдтæ кодтой**
 æмæ йæ æнæхъæн хъæу дæр æмбырд -т -æ код -т -ой
 and 3SG.ENCL.GEN whole village PTCL meeting PL NOM do TR PST.TR.3PL
 and him whole village PTCL were meeting

And all the village greeted him.

paragraph 5.

5.1. **Чызгмæ дæр бацыдис йæ дуканимæ**
 чызг -мæ дæр ба- цыд -ис йæ дукани -мæ
 girl ALL PTCL PREF go PST.INTR.3SG POSS.3SG shop ALL
 to girl PTCL he came her to shop

He came to the girl to her shop.

5.2. **Фæбадысты иумæ, фæныхæстæ кодтой**
 фæ- бад -ысты иумæ фæ- ныхæс -тæ код -т -ой
 PREF sit PST.INTR.3PL together PREF word PL do TR PST.TR.3PL
 they sat together they had a discussion

The sat together, they spoke to each other.

5.3. **Чызг дæр æм нæ аивта, лæппу дæр æй**
 чызг дæр æм нæ аивт -а лæппу дæр æй
 girl PTCL 3SG.ENCL.ALL NEG change PST.TR.3SG boy PTCL 3SG.ENCL.GEN
 girl PTCL to him NEG changed boy PTCL her

уарзта

уарзт -а
 love PST.TR.3SG
 loved

The girl hadn't changed her opinion [she still loved him], the lad also loved her.

5.4. **Фæлæ гьер иннæ лæппу, чи у, уый ревновать кодта**
 фæлæ гьер иннæ лæппу чи у уый ревновать код -т -а
 but now other boy who be.PRS.3SG 3SG do TR PST.TR.3SG
 but now other boy who is he was jealous

æмæ йæ ницы хуызы уагъта
 æмæ йæ ницы хуыз -ы уагът -а
 and 3SG.ENCL.GEN nothing appearance,way INESS let.go PST.TR.3SG
 and him nothing in way he let go

But the other boy was jealous, and he didn't want to let her go.

5.5. **Стәй та уәд ләппу фәстәмә , йә отпуск фәцис ,**
 стәй та уәд ләппу фәстәмә йә отпуск фәцис
 then CONTR then boy back POSS.3SG leave PREF+be.PRS.3SG
 then CONTR then boy back his leave ended

ацыдис .

а- цыд -ис

PREF go PST.INTR.3SG

he went back

Then his leave ended, and he went back [to the army].

5.6. **Ам фембәлдысты иу ныхасмә дәр алцы чызгимә , әмә та**
 ам фе- мбәлд -ысты =иу ныхас -мә дәр алцы чызг -имә әмә та
 here PREF meet PST.INTR.3PL =ITER word ALL PTCL any girl COM and CONTR
 here they met ITER PTCL any with girl and CONTR

баныхас кодтой , мә та фәстәмә ацыдис ләппу
 ба- ныхас код -т -ой мә та фәстәмә а- цыд -ис ләппу
 PREF word do TR PST.TR.3PL and CONTR back PREF go PST.INTR.3SG boy
 they had a discussion and CONTR back he went back boy

йә службәмә .

йә службә -мә

POSS.3SG service ALL

his on service

Here they met and spoke, everything with the girl [was OK] and they had a discussion again and he went back to service again.

paragraph 6.

6.1. **Уый уым службә кодта , ләппу чызгмә писмотә**
 уый уым службә код -т -а ләппу чызг -мә писмо -т -ә
 3SG there service do TR PST.TR.3SG boy girl ALL letter PL NOM
 he there served boy to girl letters

әрвыста , фәлә йәм сә нә ләвәрдтой , чи
 әрвыст -а фәлә йәм сә нә ләвәрд -т -ой чи
 send PST.TR.3SG but 3SG.ENCL.ALL 3PL.ENCL.GEN NEG give TR PST.TR.3PL who
 sent but to her them NEG gave who

йыл иу фәхәст , уый та иу бамбәхста , йә
 йыл =иу фәхәст уый та =иу ба- мбәхст -а йә
 3SG.ENCL.SUPER =ITER take 3SG CONTR =ITER PREF hide PST.TR.3SG POSS.3SG
 on it ITER take he CONTR ITER hid his

писмотә .

писмо -т -ә

letter PL NOM

letters

He was serving [in the army], the lad sent letters to the girl, but she did not receive them, the one who received them , hid them.

paragraph 7.

7.1. Стәй уәд иу хатт сцыдис ләппу , әмә әрбацыдис ,
стәй уәд иу хатт с- цыд -ис ләппу әмә әрба- цыд -ис
then then one time PREF go PST.INTR.3SG boy and PREF go PST.INTR.3SG
then then one time he came boy and he went
әмә чызгмә сцыдис дуканимә , әмә чызгимә уым
әмә чызг -мә с- цыд -ис дукани -мә әмә чызг -имә уым
and girl ALL PREF go PST.INTR.3SG shop ALL and girl COM there
and to girl he came to shop and with girl there
бамбәлдысты , фәныхәстә кодтой .
ба- мбәлд -ысты фә- ныхәс -тә код -т -ой
PREF meet PST.INTR.3PL PREF word PL do TR PST.TR.3PL
they met they had a discussion
And once the lad arrived once again, and came, and went to the girl to the shop and there met the girl, they spoke.

paragraph 8.

8.1. Стәй уәд ләппу рацыдис , әмә йе , мбалмә быдырмә
стәй уәд ләппу ра- цыд -ис әмә йе мбал -мә быдыр -мә
then then boy PREF go PST.INTR.3SG and POSS.3SG friend ALL field ALL
then then boy went and his to friend to flatland

ацыдис кәдәмдәр .
а- цыд -ис кәдәм -дәр
PREF go PST.INTR.3SG where INDEF
he went back somewhere
Then the lad came out and went to his friend, somewhere on the plain.

8.2. Әмә ләппуйы базыдта , гъер әй чызджы чи
әмә ләппу -йы ба- зыд -т -а гъер әй чыздж -ы чи
and boy GEN PREF know TR PST.TR.3SG now 3SG.ENCL.GEN girl GEN who
and the lad he recognized now him the girl who

уарзта , уый .
уарзт -а уый
love PST.TR.3SG 3SG.GEN
loved him

And he recognized the other boy there, the one who loved the girl.

8.3. Әмә йә размә ацыдис , йә размә
әмә йә раз -мә а- цыд -ис йә раз -мә
and POSS.3SG front ALL PREF go PST.INTR.3SG POSS.3SG front ALL
and his forward he went back his forward

бабадтис , әмә йә амардта , чызг ләппу ,
ба- бадт -ис әмә йә а- мард -т -а чызг ләппу
PREF sit PST.INTR.3SG and 3SG.ENCL.GEN PREF kill TR PST.TR.3SG girl boy
he sat and him he killed girl boy

лæппу ацы чызджы уарзоны амардта

лæппу ацы чыздж -ы уарзон -ы а- мард -т -а

boy this girl GEN beloved GEN PREF kill TR PST.TR.3SG

boy this girls the beloved he killed

He went towards him and killed the girl...the boy killed the lad who loved the girl.

paragraph 9.

9.1. Стæй уæд уалынджы æрбайхъуысти

афтæ , афтæ дам æй

стæй уæд уалынджы æрба- йхъуыст -и

афтæ афтæ дам æй

then then meanwhile PREF hear PST.INTR.3SG so so DIR 3SG.ENCL.GEN

then then meanwhile heard so so DIR him

амардтæ

уыди

, чи амардта

, уый

а- мард -т -æ уыд -и

чи а- мард -т -а

уый

PREF kill.PART.PST PL NOM be PST.INTR.3SG

who PREF kill TR PST.TR.3SG

3SG

killings

was

who killed

that

бæрæг нæ уыди

, фæлæ æмæ чызг уый куы фехъуыста

бæрæг нæ уыд -и

фæлæ æмæ чызг уый куы фе- хъуыст -а

remarkable NEG be PST.INTR.3SG

but and girl 3SG when/if PREF hear PST.TR.3SG

known NEG was

but and girl that when heard

, лæппуйы чидæр амардта

, зæгъгæ

лæппу -йы чи -дæр а- мард -т -а

зæгъ -гæ

boy GEN who INDEF PREF kill TR PST.TR.3SG

say CONV

the lad someone killed

DIR

And then the people knew that so and so, the lad was killed, but who did it was unknown, and when the girl found out about it, that someone killed the lad...

9.2. Уæд рацыдис

, æмæ йæ

дукани гæс чи уыдис

уæд ра- цыд -ис

æмæ йæ

дукани гæс чи уыд -ис

then PREF go PST.INTR.3SG

and POSS.3SG

shop guard who be PST.INTR.3SG

then she went

and her

shop guard who was

хъалагъур уый

топп райста

, æмæ бацыдис

хъалагъур уый топп ра- йст -а

æмæ ба- цыд -ис

guard 3SG.GEN gun PREF take PST.TR.3SG

and PREF go PST.INTR.3SG

guard him gun she took

and she came

æнæдзургæйæ

æнæ

йæдæй æмæ уый дæр йæхи

æнæ= дзур -гæ -йæ æнæ= йæдæй æмæ уый дæр йæ -хи

without= talk CONV ABL without= so and 3SG PTCL POSS.3SG REFL.GEN

not speaking

without so

and she PTCL himself

амардта

, чызг

а- мард -т -а

чызг

PREF kill TR PST.TR.3SG

girl

killed

girl

Then she went to the shop, took a gun from the guard, went and shot herself without saying anything.

9.3. **Гъемæ ма цы гæнæн уыдис** , **æмæ сæ** **уæд** , **чызджы**
гъемæ ма цы гæнæн уыд -ис æмæ сæ уæд чыздж -ы
so yet what possibility be PST.INTR.3SG and 3PL.ENCL.GEN then girl GEN
so yet what possibility was and them then the girl
æмæ лæппуйы фæрсæй фæрстæм баныгæдтой , **æмæ гъер дæр** ,
æмæ лæппу -йы фæрс -æй фæрс -т -æм ба- ныгæд -т -ой æмæ гъер дæр
and boy GEN side ABL side PL ALL PREF bury TR PST.TR.3PL and now PTCL
and the lad from side to sides they buried and now PTCL
абон дæр афтæ фæзæгъынц , **уæлæуыцы дыууæ бæласы** , **зæгъгæ** .
абон дæр афтæ фæ- зæгъ -ынц уæлæ уыцы дыууæ бæлас -ы зæгъ -гæ
today PTCL so PREF say PRS.3PL top that two tree GEN say CONV
today PTCL so they say on that two of tree DIR
And what else did people have to do, they buried them next to each other, and it is said till this day that
there have grown two trees above their graves.

Мæрусыйы автобиографи

Maria Batieva's autobiography

Maria Batieva, Dargavs

paragraph 1.

1.1. Ам райгуырдтæн , æз ам скъоламæ бацыдтæн , ам
ам рай- гуырд -тæн æз ам скъола -мæ ба- цыд -тæн ам
here PREF be.born PST.INTR.1SG I here school ALL PREF go PST.INTR.1SG here
here I was born I here to school went here

уæд седьмойтæй йеддæйтмæ нæма уыдис мæ семилетка куы
уæд седьмой -т -æй йеддæйтмæ нæма уыд -ис мæ семилетка куы
then PL ABL except not.yet be PST.INTR.3SG and seven-year.school when/if
then from seventh except not yet was and seven-year.school when/if

фæдæн , уæд Хъобанмæ ацыдтæн .
фæ- дæн уæд Хъобан -мæ а- цыд -тæн
PREF be.1SG then Koban ALL PREF go PST.INTR.1SG
I finished then to Koban went

Here I was born, here I went to school, there was only a seven-year school here, when I finished the 7th grade, I went to study to Koban.

1.2. Уым дæсæм кълас фæдæн .
уым дæс -æм кълас фæ- дæн
there ten ORD class PREF be.1SG
there tenth class I finished

There I finished the 10th grade.

paragraph 2.

2.1. Стæй уæд уырдыгæй куы æрбацыдтæн , хæст нæ
стæй уæд уырдыгæй куы æрба- цыд -тæн хæст нæ
then then from.there when/if PREF go PST.INTR.1SG war 1PL.ENCL.GEN
then then from there when/if I returned war us

æрæййæфта , хæсты рæстæг уыди уый , æмæ хæсты
æр- æййæфт -а хæст -ы рæстæг уыд -и уый æмæ хæст -ы
PREF get PST.TR.3SG war GEN time be PST.INTR.3SG 3SG and war GEN
caught war's time was that and war's

фæстæ , фæстæмæ , ам скъола байгом кодтой .
фæстæ фæстæмæ ам скъола бай- гом код -т -ой
after back here school PREF open do TR PST.TR.3PL
after back here school opened

Then, when we returned from there, the war caught us, it was wartime then, and after the war they opened a school here.

2.2. **Æмæ гыццылæй стырæй иууылдæр пятый къласы онг дзы**

æмæ	гыццыл	-æй	стыр	-æй	иууылдæр	кълас	-ы	онг	дзы
and	small	ABL	big	ABL	all	class	GEN	till	3SG.ENCL.INESS
and	small		big		all	class'		till	in it

уыдис æмæ пятыйтæм бацыдыстæм æмæ уæд дыккаг хатт

уыд -ис æмæ пятый -т -æм ба- цыд -ыстæм æмæ уæд дыккаг хатт

be PST.INTR.3SG and PL ALL PREF go PST.INTR.1PL and then second time

was and till the fifth we went and then second time

седьмойты фæстæм .

седьмой -т -ы фæстæм

PL GEN back

seventh back

The young and the older, everyone studied here until the fifth grade, and we went to the fifth and for the second time to the seventh grade.

paragraph 3.

3.1. **Стæй уæд æз куысты ныллæууыдтæн æмæ иу афæдз куы**

стæй	уæд	æз	куыст	-ы	ныл-	лæууыд	-тæн	æмæ	иу	афæдз	куы
then	then	I	work	INESS	PREF	stand	PST.INTR.1SG	and	one	year	when/if
then	then	I	to work		got			and	one	year	when/if

бакуыстон уæд ма куы стæй ахуырма арвыстой Ростовмæ

ба- куыст -он уæд ма куы стæй ахуыр -мæ а- рвыст -ой Ростов -мæ

PREF work PST.TR.1SG then and when/if then study ALL PREF send PST.TR.3PL Rostov ALL

worked then and when/if then to study sent to Rostov

, уым сахуыр кодтон , стæй уæд ыссыдтæн , ма ма иу

уым с- ахуыр код -т -он стæй уæд ыссыд -тæн ма ма иу

there PREF study do TR PST.TR.1SG then then climb.up PST.INTR.1SG and yet one

there studied then then returned and yet one

чысыл ахуыстон æмæ уæд чындзы ацыдтæн , 56

чысыл а- куыст -он æмæ уæд чындз -ы а- цыд -тæн

little PREF work PST.TR.1SG and then bride INESS PREF go PST.INTR.1SG

little I worked and then to bride went

азы .

аз -ы

year INESS

in year

Then I went working, and after I had worked for a year, then they sent me from the work to study in Rostov, there I studied, then I returned and worked a little bit more, then I married, in 1956.

paragraph 4.

4.1. **Æмæ ныццыдтæн гъер ма ног хæдзæрма**

æмæ	ныц-	цыд	-тæн	гъер	ма	ног	хæдзæр	-мæ
and	PREF	go	PST.INTR.1SG	now	1SG.ENCL.GEN	new	house	ALL
and	I	arrived		now	me	new	to house	

ахастой	мæ по обычаю ирон æгъдауттæ	куыд вæййынц
а- хаст -ой	мæ ирон æгъдау -тт -æ	куыд вæйй -ынц
PREF carry PST.TR.3PL and	ossetic custom PL NOM	how happen PRS.3PL
they carried and	ossetic customs	how happen
йæ афтæ алцытæ æмæ уæд цæрын райдыдтон дарддæр		
йæ афтæ алцы -т -æ æмæ уæд цæр -ын ра- йдыд -т -он		дард -дæр
POSS.3SG so any PL NOM and then live INF	PREF begin TR PST.TR.1SG	distant COMPAR
POSS.3SG so everyone and then to live I started		farther
бинонтимæ фæцардыстæм стæй уæд рахицæн стæм уæд иу		
бинон -т -имæ фæ- цард -ыстæм	стæй уæд ра- хицæн	стæм уæд =иу
family PL COM PREF live PST.INTR.1PL	then then PREF separate be.1PL	then =ITER
with family I lived	then then	we separated then ITER
цалынмæ хæдзæрмаæ иннæ чындз æрцыди уæд мæхицæн ничи		
цалынмæ хæдзæр -мæ иннæ чындз æр- цыд -и	уæд мæ -хицæн	ничи
until house ALL other bride PREF go PST.INTR.3SG	then POSS.1SG REFL.DAT	nobody
until to house other bride came	then to myself	nobody
кодта		
код -т -а		
do TR PST.TR.3SG		
did		

And I came to the new house, they brought me, according to Ossetic traditions it is like this. And then we started living and then lived with his family, and after that we separated from his parents, as it is said, until after a new bride comes into the house, until then we didn't separate.

4.2. Стæй уæд иунæгæй иу куы уыди уæд та иу мад æмæ		
стæй уæд иунæг -æй =иу куы уыд -и	уæд та =иу мад æмæ	
then then single ABL =ITER when/if be PST.INTR.3SG	then CONTR =ITER mother and	
then then single ITER when/if was	then CONTR ITER mother and	
фыдимæ цæргæйæ баззадис ныртæккæ уый дæр нал и		
фыд -имæ цæр -гæ -йæ ба- ззад -ис	ныртæккæ уый дæр нал и	
father COM live CONV ABL PREF stay PST.INTR.3SG	now 3SG PTCL no.longer EXT	
with father living remained	now that PTCL no longer exists	
And when, it is said, they have one child, they remained with the parents, this no longer exists now too.		
4.3. Æмæ чындз куы рхастам дыккаг уæд мах		
æмæ чындз куы р- хаст -ам	дыккаг уæд мах	
and bride when/if PREF carry PST.TR.1PL	second then we.NOM	
and daughter.in.law when/if brought	second then we	
рацыдыстæм æмæ нæхицæн ацы хæдзар скодтам æмæ		
ра- цыд -ыстæм æмæ нæ -хицæн	ацы хæдзар с- код -т -ам	æмæ
PREF go PST.INTR.1PL and POSS.1PL REFL.DAT	this house PREF do TR PST.TR.1PL	and
went away and to ourselves	this house we made	and

ам цэрын райдытам

ам цэр -ын ра- йдыд -т -ам

here live INF PREF begin TR PST.TR.1PL

here to live we began

And when the second son married, then we left them and built ourselves this house and started living here.

paragraph 5.

5.1. **Æмæ уæд сывæллæттæ дæр фæзындысты æмæ уæд ськола дæр**
æмæ уæд сывæллæ -тт -æ дæр фæ- зынд -ысты æмæ уæд ськола дæр
and then child PL NOM PTCL PREF appear PST.INTR.3PL and then school PTCL
and then children PTCL appeared and then school PTCL

ам фесты дыууæ лæппуйы æмæ чызг .

ам фе- сты дыууæ лæппу -йы æмæ чызг

here PREF be.PRS.3PL two boy GEN and girl

here they finished two boys and girl

And there children appeared and finished school here, two sons and a daughter.

5.2. **Ам фесты деветыйтæ стæй уæд ацыдысты**
ам фе- сты деветый -т -æ стæй уæд а- цыд -ысты
here PREF be.PRS.3PL ninth PL NOM then then PREF go PST.INTR.3PL
here they finished ninth then then went away

Here they finished the 9th grade and left.

5.3. **Æмæ æртæйæ дæр уæлдæр ахуырад райстой лæппутæ дæр**
æмæ æртæ -йæ дæр уæлдæр ахуырад ра- йст -ой лæппу -т -æ дæр
and three ABL PTCL higher education PREF take PST.TR.3PL boy PL NOM PTCL
and all the three PTCL higher education they received boys PTCL

чызг дæр

чызг дæр

girl PTCL

girl PTCL

And all the three have received a higher education, the boys and the girl.

5.4. **Бахъуыддæгтæ сын кодтам чындзытæ**
ба- хъуыддæг -тæ сын код -т -ам чындз -ыт -æ
PREF business PL 3PL.ENCL.DAT do TR PST.TR.1PL bride PL NOM
to them we made affairs brides

æрхастой дыууæ чындзы чызг дæр æрвыстам йæ ма
ær- хаст -ой дыууæ чындз -ы чызг дæр æрвыст -ам йæ ма
PREF carry PST.TR.3PL two bride GEN girl PTCL send PST.TR.1PL 3SG.ENCL.GEN and
they brought two brides girl PTCL we sent it and

мах ам фæтухæнтæ кодтам æмæ мах нал
мах ам фæ- тухæн -тæ код -т -ам æмæ мах нал
we.NOM here PREF torment PL do TR PST.TR.1PL and we.NOM no.longer
we here we struggled and we no longer

ацыдыстæм	фæлæ уæддæр уыдон ам	ма баззайой	зæгъгæ
а- цыд -ыстæм	фæлæ уæддæр уыдон ам	ма ба- ззай -ой	зæгъ -гæ
PREF go PST.INTR.1PL	but still they here	NEG PREF stay SUBJ.3PL	say CONV
went away	but still they here	NEG would remain	so that
сын сæ	дыууæйæн	дæр хæдзæрттæ	ба ...
сын сæ	дыууæ -йæн	дæр хæдзæр -тт -æ	ба
3PL.ENCL.DAT	3PL.ENCL.GEN two DAT	PTCL house PL NOM	HES
to them	them	to the two of them	PTCL houses

скодтам	балхæдтам	гораты	чызгæн	дæр
с- код -т -ам	ба- лхæд -т -ам	горат -ы	чызг -æн	дæр
PREF do TR PST.TR.1PL	PREF buy TR PST.TR.1PL	town INESS	girl DAT	PTCL
we made	we bought	in town	to girl	PTCL

йæхицæн	ис уым хæдзар
йæ -хицæн	ис уым хæдзар
POSS.3SG REFL.DAT EXT	there house
to herself	is there house

They made their affairs, they married, we had two brides, the daughter also married, and we struggled here, we did not leave for the city, but anyway, so that they would not remain here, we bought the two sons homes in the city, the daughter also has her own home.

5.5. Æмæ уым цæрынц	гъер нæ	внуктæ	, нæ	бæрæг
æмæ уым цæр -ынц	гъер нæ	внук -т -æ	нæ	бæрæг
and there live PRS.3PL	now POSS.1PL	grandson PL NOM	1PL.ENCL.GEN	remarkable
and there they live	now our	grandsons	us	

кæнынц	, алы выходнойтты	дæр ам вæййынц	, лæппутæ	дæр
кæн -ынц	алы выходной -тт -ы	дæр ам вæйй -ынц	лæппу -т -æ	дæр
do PRS.3PL	every holiday PL INESS	PTCL here happen PRS.3PL	boy PL NOM	PTCL
visit	every holidays	PTCL here happen	boys	PTCL

, бинонтæ	, иууылдæр	чындзытæ	дæр	, уæгъд рæстæг сын
бинон -т -æ	иууылдæр	чындз -ыт -æ	дæр	уæгъд рæстæг сын
family PL NOM	all	bride PL NOM	PTCL	free time 3PL.ENCL.DAT
family	all	brides	PTCL	free time to them

куы вæййы	, уæддæр ам вæййынц
куы вæйй -ы	уæддæр ам вæйй -ынц
when/if happen PRS.3SG	still here happen PRS.3PL
when/if happens	still here happen

And there they live, our grandchildren visit us, each weekend they come here, the boys too, all the family, and the brides too, when they have free time, then they come here still.

5.6. Нæ нæ	рох	кæнынц	, мах	дæр ам нæ	бон
нæ нæ	рох	кæн -ынц	мах	дæр ам нæ	бон
NEG 1PL.ENCL.GEN	forgotten	do PRS.3PL	we.NOM	PTCL here POSS.1PL	possibility
NEG us	forget	we	PTCL here	our	possibility

цы	ис	кæнæм	,	фос	дарæм	,	зæххы	куыст дæр	кæнæм	
цы	ис	кæн -æм		фос	дар	-æм	зæхх -ы	куыст дæр	кæн -æм	
what	EXT	do	PRS.1PL	cattle	hold,keep	PRS.1PL	land INESS	work	PTCL do	PRS.1PL
what	is	we do		cattle	we keep		on land	work	PTCL	we do

цалынмæ	бон	уа	,	уæд	мæ	кæндзыстæм	,	стæй	уæд	нæ	бон
цалынмæ	бон	уа		уæд	мæ	кæн -дзыстæм		стæй	уæд	нæ	бон
until	possibility	be.SUBJ.3SG		then	and	do	FUT.1PL	then	then	POSS.1PL	possibility
until	possibility	will be		then	and	will do		then	then	our	possibility

куы	нал	уа	,	уæд	ницы	уал	.
куы	нал	уа		уæд	ницы	уал	
when/if	no.longer	be.SUBJ.3SG		then	nothing	more	
when/if	no longer	will be		then	nothing	more	

They don't forget us, we also do what we can: we hold cattle, we work on land, until it is possible, we will do it, and when we will not be able [to work], we will do nothing more.

Надифæйы автобиографи

Nadifa's autobiography

Nadifa

paragraph 1.

1.1. Мæ мад æмæ мæ фыд уыдысты Хуыцаумæ кувæг
мæ мад æмæ мæ фыд уыд -ысты Хуыцау -мæ кув -æг
POSS.1SG mother and POSS.1SG father be PST.INTR.3PL god ALL pray PART.PRS
my mother and my father they were to God praying

адæм .

адæм

people

people

My father and mother were pious people.

1.2. Хуыцауæн куывтой , Хуыцауæн лæгъстæ кодтой .
Хуыцау -æн куывт -ой Хуыцау -æн лæгъстæ код -т -ой
god DAT pray PST.TR.3PL god DAT petition do TR PST.TR.3PL
to God they prayed to God they asked

They prayed to God, petitioned Him.

1.3. Æмæ сын уыдис фондз лæппуйы æмæ цыппар чызджы .
æмæ сын уыд -ис фондз лæппу -йы æмæ цыппар чыздж -ы
and 3PL.ENCL.DAT be PST.INTR.3SG five boy GEN and four girl GEN
and to them was five boys and four girls

And they had 5 sons and 4 daughters.

1.4. Æмæ цардысты , хъомыл сæ кодтой уæззау
æмæ цард -ысты хъомыл сæ код -т -ой уæззау
and live PST.INTR.3PL grown-up 3PL.ENCL.GEN do TR PST.TR.3PL hard
and lived them they brought up hard

фадатты , зын фадатты .
фадат -т -ы зын фадат -т -ы
condition PL INESS hard condition PL INESS
in conditions hard in conditions

And they lived, upbrought them in hard, difficult conditions.

1.5. Фæлæ сæ уæддæр схъомыл кодтой мæ мад æмæ
фæлæ сæ уæддæр с- хъомыл код -т -ой мæ мад æмæ
but 3PL.ENCL.GEN still PREF grown-up do TR PST.TR.3PL POSS.1SG mother and
but them still have brought up my mother and

мæ фыд .
мæ фыд
POSS.1SG father
my father

But nevertheless they have brought them up, my mother and father.

- 1.6. **Стæй куы схъомыл сты уæд рæстæг рацыди æвзæр**
стæй куы с- хъомыл сты уæд рæстæг ра- цыд -и æвзæр
then when/if PREF grown-up be.PRS.3PL then time PREF go PST.INTR.3SG bad
then when they grew up then time came bad

рæстæджытæ .

рæстæдж -ыт -æ

time PL NOM

times

Then, after they had grown up, a time came, bad times.

- 1.7. **Чи мæлгæ чи ... æмæ нæ ничи уал баззади** .
чи мæл -гæ чи æмæ нæ ничи уал ба- ззад -и
who die CONV who and 1PL.ENCL.ABL nobody more PREF stay PST.INTR.3SG
who dying who and from us nobody more remained

Someone died, someone... and no one from us remains anymore.

- 1.8. **Баззадыстæм ма дыууæ хойы æмæ иунæг æфсымæр** .
ба- ззад -ыстæм ма дыууæ хо -йы æмæ иунæг æфсымæр
PREF stay PST.INTR.1PL yet two sister GEN and single brother
we have remained yet two sisters and single brother

We have remained two sisters and one brother.

- 1.9. **Уыдон дæр стæм мæнæ калекæтæ , нæ бæззæм** .
уыдон дæр стæм мæнæ калекæ -т -æ нæ бæзз -æм
they PTCL be.1PL there,that.is cripple PL NOM NEG be.fit PRS.1PL
they PTCL we are DISC crippled people NEG we are fit

They and us are also crippled people, we are not fit for anything.

- 1.10. **Дарддæр та цæрæм мæнæ ам алчи нæ**
дард -дæр та цæр -æм мæнæ ам алчи нæ
distant COMPAR CONTR live PRS.1PL there,that.is here every 1PL.ENCL.ABL
farther CONTR we live DISC here every from us

цæры .

цæр -ы

live PRS.3SG

lives

But we continue to live, each of us lives here.

- 1.11. **Мæ кусæм , фыдæбон кæнæм , гъер цы бакæнæм , уæдæ**
мæ кус -æм фыдæбон кæн -æм гъер цы ба- кæн -æм уæдæ
and work PRS.1PL suffering do PRS.1PL now what PREF do SUBJ.1PL so
and we work we suffer now what we will do so

æндæр хуыздæр гæнæн нæй .

æндæр хуыздæр гæнæн нæй

other better possibility EXT.NEG

other better possibility is not

We work, and we struggle, what else do we have to do? - We have no better possibility.

1.12. **Æнæкустæйæ** **ницы и** , **куы мит уары** , **куы хур**
 æнæ= кус -гæ -йæ ницы и куы мит уар -ы куы хур
 without= work CONV ABL nothing EXT when/if snow fall PRS.3SG when/if sun
 without working nothing exists when snow falls when sun

ракæсы , **æмæ нын** **ацы аз у** **тынг æвзæр аз** .
 ра- кæс -ы æмæ нын ацы аз у тынг æвзæр аз
 PREF look PRS.3SG and 1PL.ENCL.DAT this year be.PRS.3SG very bad year
 looks out and to us this year is very bad year

Without work there is nothing, sometimes snow falls, sometimes the sun shines, but for us this year is a very bad year.

1.13. **Мит нæм** **тынг бирæ æруарыди** , **метрæй фылдæр** .
 мит нæм тынг бирæ æр- уарыд -и метр -æй фылдæр
 snow 1PL.ENCL.ALL very a.lot.of PREF fall PST.INTR.3SG metre ABL more
 snow to us very a.lot.of fell out from metre more

A lot of snow fell out here, more than a metre [high].

1.14. **Гъемæ уыйимæ тох кæнæм** , **уыцы митимæ** , **афтæ фыдæбон**
 гъемæ уый -имæ тох кæн -æм уыцы мит -имæ афтæ фыдæбон
 so 3SG COM struggle do PRS.1PL that snow COM so suffering
 so with that we struggle that with snow so

кæнæм , **æндæр нæ зонын** **дарддæр** **ма дын** **цы**
 кæн -æм æндæр нæ зон -ын дард -дæр ма дын цы
 do PRS.1PL other NEG know PRS.1SG distant COMPAR yet 2SG.ENCL.DAT what
 we suffer other NEG I know farther yet to you what

радзурон .

ра- дзур -он
 PREF talk SUBJ.1SG

I tell

And so we struggle, I don't know what else to tell you.

1.15. **Фыдæбон кæнæм** , **гъер цæрæм** **нæхи** **фæллойæ** ,
 фыдæбон кæн -æм гъер цæр -æм нæ -хи фæллой -йæ
 suffering do PRS.1PL now live PRS.1PL POSS.1PL REFL.GEN work ABL
 we suffer now we live our own by work

къæбæр нæхæдæг кæнæм , **афтæмæй цæрæм** , **фос дарæм** **æмæ**
 къæбæр нæхæдæг кæн -æм афтæмæй цæр -æм фос дар -æм æмæ
 living ourself do PRS.1PL so live PRS.1PL cattle hold,keep PRS.1PL and
 living ourself we do so we live cattle we keep and

уыдонимæ тухи кæнæм .
 уыдон -имæ тухи кæн -æм
 they COM suffering do PRS.1PL
 with them we suffer

We struggle, well we live by our work, we bake bread ourselves, and so we live, we keep cattle and struggle

with them.

Джеоргубæ

Saint George

Rimma Mayramukaeva, Dargavs

paragraph 1.

1.1. **Джеоргубæйы дзуар нæм ис .**

Джеоргубæ	-йы	дзуар	нæм	ис
Saint.George	GEN	sanctuary	1PL.ENCL.ALL	EXT
Saint George		sanctuary	to us	is

We have a shrine of Saint George.

1.2. **Джеоргубæмæ фæцæуынц быдыртæй , алы рæнтæй дæр**

Джеоргубæ	-мæ	фæ-	цæу	-ынц	быдыр	-т	-æй	алы	рæн	-т	-æй	дæр
Saint.George	ALL	PREF	go	PRS.3PL	field	PL	ABL	every	place	PL	ABL	PTCL
to Saint George		come			from fields			every	from places			PTCL

мæнæ	хохæй	алидзгæ	чи	у	гъе	уыдон	се			
мæнæ	хох	-æй	а-	лидз	-гæ	чи	у	гъе	уыдон	се
there,that.is	mountain	ABL	PREF	run	CONV	who	be.PRS.3SG	well	they	3PL.ENCL.GEN
DISC	from mountain	running down		who	is			well	they	their

ппæт дæр фæззæджы , сæ хортæ куы рбиноныг

ппæт	дæр	фæззæдж	-ы	сæ	хор	-т	-æ	куы	р-	биноныг
all	PTCL	autumn	INESS	3PL.ENCL.GEN	grain	PL	NOM	when/if	PREF	solid
all	PTCL	in autumn		them	grain			when/if		

кæной .

кæн -ой

do SUBJ.3PL

gather

To Jeorguba [feast] people come from the lowland villages, from everywhere, emigrants from the highlands, all of them, in autumn, when they have gathered crops.

1.3. **Мæ вæййы ноябры мæйы дыккаг декадæйы , дыккаг дæс**

мæ	вæйй	-ы	ноябр	-ы	мæй	-ы	дыккаг	декадæ	-йы	дыккаг	дæс
and	happen	PRS.3SG	november	GEN	month	INESS	second	ten.days	INESS	second	ten
and	happens		of november		in month		second	in ten days		second	ten

боны

бон -ы

day INESS

in days

It happens in november, in the second decade, in the second tendays.

paragraph 2.

2.1. Цæуынц æм канд нæхи хъæуы комбæстæ нæ ,
 цæу -ынц æм канд нæ -хи хъæу -ы ком бæстæ нæ
 go PRS.3PL 3SG.ENCL.ALL only POSS.1PL REFL.GEN village GEN gorge region NEG
 they go to him only our own village's gorge NEG

фæлæ ма быдыртæй дæр .

фæлæ ма быдыр -т -æй дæр

but yet field PL ABL PTCL

but yet from fields PTCL

They come not only from our village and the gorge, but from the plain too.

2.2. Фæлæ уæдæ Джеоргубæ зæгъгæ уый æрмæстдæр ам мах ком нæ
 фæлæ уæдæ Джеоргубæ зæгъ -гæ уый æрмæстдæр ам мах ком нæ
 but so Saint.George say CONV 3SG.GEN only here we.GEN gorge NEG
 but so Saint.George DIR him only here our gorge NEG

кæнынц , фæлæ йæ кæнынц зæгъæм горæты цы

кæн -ынц фæлæ йæ кæн -ынц зæгъ -æм горæт -ы цы

do PRS.3PL but 3SG.ENCL.GEN do PRS.3PL say SUBJ.1PL town INESS what

they do but him they do let's say in town what

алыхуызон нацитæ цæры уыдон иууылдæр æй зонынц ,

алыхуызон наци -т -æ цæр -ы уыдон иууылдæр æй зон -ынц

different nation PL NOM live PRS.3SG they all 3SG.ENCL.GEN know PRS.3PL

different nations lives they all him know

Джеоргубæйы , бæрæгбон у уый .

Джеоргубæ -йы бæрæгбон у уый

Saint.George GEN holiday be.PRS.3SG 3SG

Saint George holiday is that

However, they feast Jeorguba not only in our gorge, but also in the city, people of different nationalities celebrate this feast, everyone knows the feast of Jeorguba.

Цардыл радзырд

A life story

Barish Ballaev

paragraph 1.

1.1. **Æз райгуырдатән** **иу мин** **фараст сæдæ** **æртын æхсæзæм**
æз рай- гуырдатән иу мин фараст сæдæ æртын æхсæзæм
I PREF be.born PST.INTR.1SG one thousand nine hundred thirty six ORD
I was born one thousand nine hundred thirty sixth
азы **цыппар ... цыппæрæм** **апрелы** , **Дæргъæвсы** **схъомыл** **дæн** ,
аз -ы цыппар цыппæрæм апрел -ы Дæргъæвс -ы с- хъомыл дæн
year INESS four four ORD April GEN Dargavs INESS PREF grown-up be.1SG
in year four fourth of April in Dargavs I grew up
йам хæсты **фæстæ скъола ... хæсты** **фæстæ дзы** **скъола нæ**
йам хæст -ы фæстæ скъола хæст -ы фæстæ дзы скъола нæ
here war GEN after school war GEN after 3SG.ENCL.INESS school NEG
here war's after school war's after there school NEG
уыди **ам** , **æмæ скъола райдыдта** **сорок четвёртый**
уыд -и ам æмæ скъола ра- йдыд -т -а сорок четвёртый
be PST.INTR.3SG here and school PREF begin TR PST.TR.3SG forty fourth
was here and school began
азы , **иу мин** **фараст сæдæ** **цыппур цыппæрæм** **азы** .
аз -ы иу мин фараст сæдæ цыппур цыппæрæм аз -ы
year INESS one thousand nine hundred forty four ORD year INESS
in year one thousand nine hundred forty fourth in year
I was born on 4th of April 1934 in Dargavs, and I grew up here, after the war school... After the war there was no school, and the school began in 44, in 1944.

1.2. **Ам каст фæдæн** .
ам каст фæ- дæн
here studies PREF be.1SG
here studies I finished

Here I finished studies.

1.3. **Авд къласы йедтæмæ нæ уыди** **уæд скъолаты** , **хæххон**
авд кълас -ы йедтæмæ нæ уыд -и уæд скъола -т -ы хæххон
seven class GEN besides NEG be PST.INTR.3SG then school PL INESS mountain
seven class' besides NEG was then in schools mountain
скъолаты , **æмæ аст** **авд къласы** **фæстæ Чермены** **хъæумæ**
скъола -т -ы æмæ аст авд кълас -ы фæстæ Чермен -ы хъæу -мæ
school PL INESS and eight seven class GEN after Chermen GEN village ALL
in schools and eight seven class' after of Chermen to village

ацыдыстæм ахуыргæнынмæ , уым иу мин фараст сæдæ фæндзай
а- цыд -ыстæм ахуыр гæн -ын -мæ уым иу мин фараст сæдæ фæндзай
PREF go PST.INTR.1PL study do INF ALL there one thousand nine hundred fifty
went away to study there one thousand nine hundred fifty

цыппæрæм азы каст фестæм дæсæм кълас , стæй нæ уæд
цыппæр -æм аз -ы каст фе- стæм дæс -æм кълас стæй нæ уæд
four ORD year INESS studies PREF be.1PL ten ORD class then 1PL.ENCL.GEN then
fourth in year studies we finished tenth class then us then

армимæ акодтой флотмæ , Балтикамæ .
арми -мæ а- код -т -ой флот -мæ Балтика -мæ
army ALL PREF do TR PST.TR.3PL navy ALL Baltic ALL
to army they took to navy to the Baltic

There were only seven grades in schools back then, in the mountain schools, and after the 7th and 8th grades we have gone to the village of Chermen to study there, in 1954 we finished the 10th grade, and then we were taken to the army, to the Baltic fleet.

1.4. Моряк уым уæд служить кодтон цыппæр азы , ну гæды ныхас
моряк уым уæд служить код -т -он цыппæр аз -ы ну гæды ныхас
sailor there then serve do TR PST.TR.1SG four year GEN HES cat word
sailor there then I served four years cat word

дæр дзы бафтауын хъæуы .
дæр дзы ба- фтау -ын хъæу -ы
PTCL 3SG.ENCL.INESS PREF add INF be.necessary PRS.3SG
PTCL there to add is necessary

I served there as a sailor for 4 years. Well, I have to add some lies too [jokingly].

1.5. О ... бирæ бинонтæ уыдыстæм ам .
о бирæ бинон -т -æ уыд -ыстæм ам
yes a.lot.of family PL NOM be PST.INTR.1PL here
yes a.lot.of family we were here

Yes... we had a large family.

1.6. Цыппар лæппуйы æмæ цыппар æфсымæры нæ мадæн , гъер ма
цыппар лæппу -йы æмæ цыппар æфсымæр -ы нæ мад -æн гъер ма
four boy GEN and four brother GEN POSS.1PL mother DAT now yet
four boys and four brothers our to mother now yet

стæм нæ мадæн æмæ нæ фыдæн , гъер ма стæм æртæ
стæм нæ мад -æн æмæ нæ фыд -æн гъер ма стæм æртæ
be.1PL POSS.1PL mother DAT and POSS.1PL father DAT now yet be.1PL three
we are our to mother and our to father now yet we are three

фсымæры æмæ æртæ хойы ...
фсымæр -ы æмæ æртæ хо -йы
brother GEN and three sister GEN
brothers and three sisters

Four boys and four brothers of our mother, our mother and our father had us three brothers and three

sisters.

Exact translation uncertain.

paragraph 2.

2.1. **Уæд уый фæстæ армийæ ссыдтæн** , **скъола механизацимæ**
уæд уый фæстæ арми -йæ ссыд -тæн скъола механизаци -мæ
then 3SG.GEN after army ABL climb.up PST.INTR.1SG school ALL
then of this after from army I returned to mechanization school

бацыдтæн

ба- цыд -тæн

PREF go PST.INTR.1SG

I went

Then, after the army, I went to a mechanization school.

2.2. **Тракторист комбайнёр слесарь**

тракторист комбайнёр слесарь
tractor driver combiner mechanic
mechanic

I was a tractor driver, a combiner, a mechanic.

2.3. **Уырдыгæй мæ акодтой** **Забайкальемæ Хрущёв**
уырдыгæй мæ а- код -т -ой Забайкалье -мæ Хрущёв
from.there 1SG.ENCL.GEN PREF do TR PST.TR.3PL Baikal.region ALL Khrushchev
from there me they took to Baikal region

рæстæджы целинамæ
рæстæдж -ы целина -мæ
time INESS virgin.lands ALL
in time to virgin lands

From there they took me to the Baikal region, during the time of Khrushchev, to the virgin lands.

2.4. **Уым фæстæм 60—61 азмæ уый фæстæ ссыдтæн**
уым фæ- стæм аз -мæ уый фæстæ ссыд -тæн
there PREF be.1PL year ALL 3SG.GEN after climb.up PST.INTR.1SG
there we were until year of this after I returned

There we had worked until 1960-61, then I returned.

2.5. **Æмæ Джимарайы геолого-разведочный партий уыдис** , **паисковый**
æмæ Джимара -йы геолого-разведочный партий уыд -ис паисковый
and Dzhimara INESS natural.resources.exploring party be PST.INTR.3SG search
and in Dzhimara natural resources exploring party was

агуырджой цинк , зды , ну сызгъæрин дæр дзы
агуырдж -т -ой цинк зды ну сызгъæрин дæр дзы
look.for TR PST.TR.3PL zinc lead HES gold PTCL 3SG.ENCL.INESS
searched zinc lead gold PTCL there

уыди , **æфсæйнаг æмæ афтæмæй цард райдыдта** .
 уыд -и æфсæйнаг æмæ афтæмæй цард ра- йдыд -т -а
 be PST.INTR.3SG iron and so life PREF begin TR PST.TR.3SG
 was iron and so life began

In Jimara too there was a group of natural resources explorers, they were searching for zinc, lead, well, there was also gold there, iron, and so life began.

2.6. Мин фараст сæдæ æхсай фыццагæм азы ус
 мин фараст сæдæ æхсай фыццаг -æм аз -ы ус
 thousand nine hundred sixty first ORD year INESS woman
 thousand nine hundred sixty first in year

ракуырдон , **мæ фыццаг ус** , **дыууæ азы æмæ æрдæг**
 ра- куыр-д -т -он мæ фыццаг ус дыууæ аз -ы æмæ æрдæг
 PREF ask TR PST.TR.1SG and first woman two year GEN and half
 I married and first wife two years and half

фæцардтæн йемæ , **æмæ алыгъди** .
 фæ- цард -тæн йемæ æмæ а- лыгъд -и
 PREF live PST.INTR.1SG 3SG.ENCL.COM and PREF run PST.INTR.3SG
 I lived with her and she ran away

In 1961 I married, this was my first wife, I lived with her 2.5 years, and then she ran away [from me].

2.7. Стæй та æртыккаг ... дыккаг æрхастон , **æмæ афтæмæй дæс**
 стæй та æртыккаг дыккаг æр- хаст -он æмæ афтæмæй дæс
 then CONTR third second PREF carry PST.TR.1SG and so ten
 then CONTR third second I took and so ten

усы ракуырдон фæд фæдыл .
 ус -ы ра- куыр-д -т -он фæд фæд -ыл
 woman GEN PREF ask TR PST.TR.1SG track track SUPER
 wives I married track on track

Then I married the third.. the second time, and so I had ten wives one after another.

2.8. Дыууæ чызг æмæ мын лæппу ис .
 дыууæ чызг -ы æмæ мын лæппу ис
 two girl GEN and 1SG.ENCL.DAT boy EXT
 two girls and to me boy is

I have two daughters and a son.

2.9. Чызг , хистæр чызг ахуыргæнæгæй кусы Джызæлы средни
 чызг хистæр чызг ахуыр гæн -æг -æй кус -ы Джызæл -ы средни
 girl elder girl study do PART.PRS ABL work PRS.3SG Gizel INESS middle
 girl elder girl as a schoolteacher works in Gizel

скъола второй скъолайы .
 скъола второй скъола -йы
 school secondary school INESS
 school in school

The daughter, the elder daughter, works as a teacher in the 2nd Gizel secondary school.

2.10. **Кæстæр чызг авиакасæйы кассирæй кусы горæты** .
 кæстæр чызг авиакасæ -йы кассир -æй кус -ы горæт -ы
 younger girl airplane.ticket.office GEN cashier ABL work PRS.3SG town INESS
 younger girl of airplane ticket office as a cashier works in town

The junior daughter works as cashier at an airplane ticket office in the city.

2.11. **Лæппу инженер у , ГМИ фæци каст , электронный**
 лæппу инженер у ГМИ фæци каст электронный
 boy engineer be.PRS.3SG ??? PREF+be.PRS.3SG studies electronic
 boy engineer is ??? he finished studies

факультеты .

факультет -ы

faculty INESS

on faculty

My son is an engineer, he has finished the electronic faculty of GMI.

2.12. **Уымæн ис лæппу мæ чызг** .

уымæн ис лæппу мæ чызг
 3SG.DAT EXT boy and girl
 to it is boy and girl

He has a son and a daughter.

2.13. **Лæппу иуæндæсæм къласы ахуыр кæны , чызг дыккаг курсйы**
 лæппу иуæндæс -æм кълас -ы ахуыр кæн -ы чызг дыккаг курс -йы
 boy eleven ORD class INESS study do PRS.3SG girl second year INESS
 boy eleventh in class studies girl second on year

экономический .

экономически -йы

INESS

on the faculty of economics

The son is studying in the 11th grade, the daughter on the second year of the Faculty of Economics.

2.14. **Чызгæн дæр , мойгонд чи уы Джызæлмæ , уымæн ис чызг**
 чызг -æн дæр мойгонд чи уыд -*0 Джызæл -мæ уымæн ис чызг
 girl DAT PTCL married who be PST.INTR.3SG Gizel ALL 3SG.DAT EXT girl
 to girl PTCL married who was to Gizel to her is girl

, **æмæ университеты ахуыр кæны английскый языкыл , лæппу**
 æмæ университет -ы ахуыр кæн -ы английскый язык -ыл лæппу
 and university INESS study do PRS.3SG english SUPER boy
 and at university studies english language boy

девятыйты .

девятый -т -ы

ninth PL INESS

in ninth

The daughter, the one who is married in Gizel, has a daughter, she is studying in the university, she is studying English, the son [of the daughter] is in the 9th grade.

2.15. **Кæстæр чызгæн лæппу ис , æмæ ГМИЙы ахуыр кæны ,**
 кæстæр чызг -æн лæппу ис æмæ ГМИ -йы ахуыр кæн -ы
 younger girl DAT boy EXT and ??? INESS study do PRS.3SG
 younger to girl boy is and in the Institute of Metallurgy studies

АЦУ , зоныс АЦУ ?

АЦУ зон -ыс АЦУ

??? know PRS.2SG ???

??? you know ???

The junior daughter has a son, he is studying at GMI, on [the faculty of?] ASU, do you know ASU?

2.16. **Программист уыцы факультет .**

программист уыцы факультет

programmer that faculty

programmer that faculty

That's the programmers' faculty.

2.17. **Уый дын ма историтæ .**

уый дын ма истори -т -æ

3SG 2SG.ENCL.DAT POSS.1SG story PL NOM

that to you my stories

Here are my stories for you.

2.18. **Тухæн кæнæм Дæргъæвсы .**

тухæн кæн -æм Дæргъæвс -ы

torment do PRS.1PL Dargavs INESS

we suffer in Dargavs

We struggle in Dargavs.

2.19. **Гъер мын ус нæй .**

гъер мын ус нæй

now 1SG.ENCL.DAT woman EXT.NEG

now to me wife is not

I don't have a wife now.

2.20. **Æмæ ам хъæуы ничи йæ лæг кæй ракура ,**

æмæ ам хъæу -ы ничи йæ лæг кæй ра- кур -а

and here village INESS nobody 3SG.ENCL.GEN man who.GEN PREF ask SUBJ.3SG

and here in village nobody her husband whom will take

ахæм стæнæг сты .

ахæм с- тæнæг сты

such PREF rare be.PRS.3PL

such have become rare

And here in the village there is not a signal one whom you could marry, [the population/women] "have become rare".

2.21. Дард цæуын , усгур цæуын , цæуын уæд дард хъæуы .
дард цæу -ын усгур цæу -ын цæу -ын уæд дард хъæу -ы
distant go INF bridegroom go INF go INF then distant village INESS
distant to go bridegroom to go to go then distant in village

A bridegroom has to go far to find a bride...

2.22. Мæ хæдзар кæй бар ныуадзон , ардæм та
мæ хæдзар кæй бар ны- уадз -он ардæм та
POSS.1SG house who.GEN permission PREF let.go SUBJ.1SG here CONTR
my house whom I permit here CONTR

мæм ници цæуы .

мæм ници цæу -ы
1SG.ENCL.ALL nobody go PRS.3SG
to me nobody goes

You have to go far for a bride... and whom would I leave my house for, no one comes here to me.

Mæcyг

Tower

Islam Sasiev, Dargavs

paragraph 1.

- 1.1. **Иу лæг ... хъæздыг лæг амардта æндæр лæджы .**
иу лæг хъæздыг лæг а- мард -т -а æндæр лæдж -ы
one man rich man PREF kill TR PST.TR.3SG other man GEN
one man rich man he killed other man's

One man, a rich man, has killed another man.

- 1.2. **Æмæ фæтуджджын ис , æмæ йæм æртхъирæн**
æмæ фæ- туджджын ис æмæ йæм æртхъирæн
and PREF blood enemy EXT and 3SG.ENCL.ALL threat
and became a blood enemy and to him

кодтой .

код -т -ой

do TR PST.TR.3PL

they threatened

And he has become a blood enemy, and people threatened him.

- 1.3. **Иннæ мыггаг хъуамæ йын йæхи амардтаиккой .**
иннæ мыггаг хъуамæ йын йæ -хи а- мард -т -аиккой
other family must 3SG.ENCL.DAT POSS.3SG REFL.GEN PREF kill TR CNTRF.3PL
other family must to him himself would kill

The other clan had to kill him.

- 1.4. **Йæхи мыггаг чи йæ амардта .**
йæ -хи мыггаг чи йæ а- мард -т -а
POSS.3SG REFL.GEN family who 3SG.ENCL.GEN PREF kill TR PST.TR.3SG
his own family who him killed

The clan of the one who killed him.

- 1.5. **Уыдонæй дæр иу цалдæр амардтой , ай дæр**
уыдон -æй дæр иу цал -дæр а- мард -т -ой ай дæр
they ABL PTCL one how.many INDEF PREF kill TR PST.TR.3PL this PTCL
from them PTCL one several they killed this PTCL

сæ йæхæдæг дæр мардта .
сæ йæхæдæг дæр мард -т -а
3PL.ENCL.GEN he.himself PTCL kill TR PST.TR.3SG
them he himself PTCL he killed

They also killed several people, he, too, killed them himself.

1.6. Уæд æхсæвыгон алыгъди	уыцы лæгæтмæ
уæд æхсæвыгон а- лыгъд -и	уыцы лæгæт -мæ
then at.night PREF run PST.INTR.3SG	that cave ALL
then at.night ran away	that to cave

Then in the evening he ran away to that cave.

1.7. Уæд йæхи	уым æрбынат кодта	, уым
уæд йæ -хи уым æр- бынат код -т -а	уым	
then POSS.3SG REFL.GEN there PREF place do TR PST.TR.3SG	there	
then himself there	made a place	there

царди

цард -и

live PST.INTR.3SG

he lived

Then he made himself a place there and lived there.

1.8. Æхсæв кусгæ	кодта	, бон та	хъахъхъæдта
æхсæв кус -гæ код -т -а	бон та	хъахъхъæд -т -а	
night work CONV do TR PST.TR.3SG	day CONTR guard	TR PST.TR.3SG	
night working he did	day CONTR he guarded		

йæхи	уыцы туджджынтæй
йæ -хи уыцы туджджын -т -æй	
POSS.3SG REFL.GEN that blood enemy PL ABL	
himself that from blood enemies	

In the evening he worked, and during the day he protected himself from blood enemies.

1.9. Афтамæй сабыргай самадта	гæнах йæхицæн
афтамæй сабыргай с- амад -т -а	гæнах йæ -хицæн
so slowly PREF build TR PST.TR.3SG	tower POSS.3SG REFL.DAT
so slowly he built	tower for himself

So he slowly built himself a tower.

1.10. Мæ уазал дæр цæмæй къаддæр цыдаид	, стæй æнцон хæцын
мæ уазал дæр цæмæй къаддæр цыд -айд	стæй æнцон хæц -ын
and cold PTCL in.order.to smaller go CNTRF.3SG	then comfortable wage.war INF
and cold PTCL in.order.to smaller would go	then comfortable to wage war

уыдаид	уырдыгæй йе	знæгтимæ	, уый	тыххæй
уыд -айд	уырдыгæй йе	знæг -т -имæ	уый	тыххæй
be CNTRF.3SG from.there POSS.3SG enemy PL COM	3SG.GEN because.of			
would be from there his with enemies	of this because.of			

So that there would be less cold and it would be easier to fight enemies from there.

1.11. Фæстагмæ фæстагмæ сæ	ныццагъта	, йæ
фæстагмæ фæстагмæ сæ	ныц- цагът -а	йæ
at.last at.last 3PL.ENCL.GEN	PREF destroy PST.TR.3SG	POSS.3SG
at.last at.last them	he destroyed	his

туджджынты	,	ничи уал ын	дзы	баззад
туджджын -т -ы		ничи уал ын	дзы	ба- ззад -*0
blood enemy PL GEN		nobody more 3SG.ENCL.DAT	3PL.ENCL.ABL	PREF stay PST.INTR.3SG
blood enemies		nobody more to him	from them	remained

Near the end he had destroyed them and no one remained.

1.12. Стәй ма йын	дзы	иу ләг	баззад	,	әмә
стәй ма йын	дзы	иу ләг	ба- ззад -*0		әмә
then yet 3SG.ENCL.DAT	3PL.ENCL.ABL	one man	PREF stay PST.INTR.3SG		and
then yet to him	from them	one husband	remained		and

уый фәстагмә йыл	хинәй	рацәуынмә	хъавыд
уый фәстагмә йыл	хин -әй ра- цәу -ын -мә	хъавыд -*0	
3SG at.last 3SG.ENCL.SUPER	guile ABL	PREF go INF ALL	intend PST.INTR.3SG
he at.last on him	with guile go out		intended

Then only one man remained, and he intended to outsmart him.

1.13. Йә уәлә арсы царм бабаста	,	йә гуыбыныл
йә уәлә арс -ы царм ба- баст -а		йә гуыбын -ыл
POSS.3SG top bear GEN skin	PREF bind PST.TR.3SG	POSS.3SG belly SUPER
his top bear's skin	he put on	his on belly

та йәд йәрыджы	,	топп кәй	хонынц	,	уый	әмә
та йәд йәрыдж -ы		топп кәй	хон -ынц		уый	әмә
CONTR then gun? GEN	gun who.GEN	name PRS.3PL	3SG		and	
CONTR at that time gun?	gun whom	they name	that		and	

къахвәндагыл әм	хәрдмә фәцәйцыди
къахвәндаг -ыл әм	хәрд -мә фә- цәй- цыд -и
path SUPER 3SG.ENCL.ALL	rise ALL PREF PREF go PST.INTR.3SG
on path to him	to rise was going

He put on a bear's skin and fastened a gun, which is called yaryg (?), on his belly, and went up to him on a path.

1.14. Уый йә фенхәлдта	арс у	,	зәгъгә	,	әмә
уый йә фе- нхәлд -т -а	арс у		зәгъ -гә		әмә
3SG 3SG.ENCL.GEN	PREF think TR PST.TR.3SG	bear be.PRS.3SG	say CONV		and
he him	thought	bear is	DIR		and

йә размә рацыди
йә раз -мә ра- цыд -и
POSS.3SG front ALL PREF go PST.INTR.3SG
his forward went

That one thought that it was a bear and came out in his direction.

1.15. Әмә йә куы федта	,	туджджыны	,	уәд
әмә йә куы фед -т -а		туджджын -ы		уәд
and 3SG.ENCL.GEN	when/if PREF+see TR PST.TR.3SG	blood enemy GEN		then
and him	when saw	the blood enemy		then

æй æхсынмæ хъавыд
 æй æхс -ын -мæ хъавыд -*0
 3SG.ENCL.GEN shoot INF ALL intend PST.INTR.3SG
 him to shoot intended

And when he [the man disguised as a bear] saw his blood enemy, then he was going to shoot.

1.16. **Фæлæ йæ туджджын та йæхæдæг раздæр**
 фæлæ йæ туджджын та йæхæдæг раздæр
 but POSS.3SG blood enemy CONTR he.himself in.the.beginning
 but his blood enemy CONTR he himself faster

фæцарæхст , æмæ йæ уæд амардта
 фæ- царæхст -*0 æмæ йæ уæд а- мард -т -а
 PREF manage PST.INTR.3SG and 3SG.ENCL.GEN then PREF kill TR PST.TR.3SG
 managed and him then he killed

But his enemy managed to do it faster and killed him.

1.17. **Мæ уæд фæстагмæ ныккуыдта туджджын**
 мæ уæд фæстагмæ нык- куыд -т -а туджджын
 and then at.last PREF cry TR PST.TR.3SG blood enemy
 and then at.last cried blood enemy

And then at last the blood enemy cried.

1.18. **Гъерæй ничи уал хъыг дардзæн ус ракурдзæн**
 гъер -æй ничи уал хъыг дар -дзæн ус ра- кур -дзæн
 now ABL nobody more sorrow hold,keep FUT.3SG woman PREF ask FUT.3SG
 from this time nobody more sorrow will keep he will marry

бинонтæ , æмæ дзæбæх цæрдзæн йæхицæн зæгъгæ афтæ
 бинон -т -æ æмæ дзæбæх цæр -дзæн йæ -хицæн зæгъ -гæ афтæ
 family PL NOM and good live FUT.3SG POSS.3SG REFL.DAT say CONV so
 family and good he will live for himself speaking so

Now no one is going to prevent him from marrying, creating a family and living normally.

Фæткон чындзæхсæв

Traditional wedding

Maria Batieva, Dargavs

paragraph 1.

1.1. Ныртæккæ афтæ у , чызг æмæ лæппу кæрæдзи куы фæзонынц
ныртæккæ афтæ у чызг æмæ лæппу кæрæдзи куы фæ- зон -ынц
now so be.PRS.3SG girl and boy RCP when/if PREF know PRS.3PL
now so is girl and boy each other when get to know
, уæд сын ничи йæд кæны .
уæд сын ничи йæд кæн -ы
then 3PL.ENCL.DAT nobody then do PRS.3SG
then to them nobody at that time does

Now is such a time, when a girl and a boy fall in love with each other, no one has anything against it.

1.2. Фæлæ раздæр та афтæ уыдис , мад æмæ иу фыды
фæлæ раздæр та афтæ уыд -ис мад æмæ иу фыд -ы
but in.the.beginning CONTR so be PST.INTR.3SG mother and one father GEN
but in.the.beginning CONTR so it was mother and one father

зæрдæмæ куы фæцыди , стæй хицæтты зæрдæмæ куы
зæрдæ -мæ куы фæ- цыд -и стæй хицæт -т -ы зæрдæ -мæ куы
heart ALL when/if PREF go PST.INTR.3SG then relative PL GEN heart ALL when/if
to heart when it went then relative to heart when
фæцыди , уæд-иу æй кæмæн нæ фæндыд ,
фæ- цыд -и уæд =-иу æй кæмæн нæ фæндыд -*0
PREF go PST.INTR.3SG then =ITER 3SG.ENCL.GEN who.DAT NEG want PST.INTR.3SG
it went at.that.time her to whom NEG wanted

уымæн дæр радтой .
уымæн дæр рад -т -ой
3SG.DAT PTCL give.PERF TR PST.TR.3PL
to it PTCL gave

But before it was not like this: if the mother and the father wanted it, then if the relatives wanted it, then she was given to the one she didn't want to marry.

paragraph 2.

2.1. Мæнæн мæхи хо , мæ кæстæр хо , афтæ
мæнæн мæ -хи хо мæ кæстæр хо афтæ
I.DAT POSS.1SG REFL.GEN sister POSS.1SG younger sister so
to me my own sister my younger sister so

ацыдис .
а- цыд -ис
PREF go PST.INTR.3SG
got married

My junior sister married like this.

- 2.2. **Уарзон ын уыдис**
уарзон ын уыд -ис
beloved 3SG.ENCL.DAT be PST.INTR.3SG
beloved to her was

She had her loved one.

- 2.3. **Мæ йыл æндæр лæппу сдзырдта быдырæй , æмæ**
мæ йыл æндæр лæппу с- дзырд -т -а быдыр -æй æмæ
and 3SG.ENCL.SUPER other boy PREF talk TR PST.TR.3SG field ABL and
and about her other boy spoke from the flatland and

- йæ нæ уарзта , нæ хъуыдис**
йæ нæ уарзт -а нæ хъуыд -ис
3SG.ENCL.GEN NEG love PST.TR.3SG NEG be.necessary PST.INTR.3SG
him NEG loved NEG was necessary

But another lad from the lowlands started talking about marrying her, and she didn't love him, she didn't need him.

- 2.4. **Фæлæ йæ мæ мад æмæ мæ фыд радтой**
фæлæ йæ мæ мад æмæ мæ фыд рад -т -ой
but 3SG.ENCL.GEN POSS.1SG mother and POSS.1SG father give.PERF TR PST.TR.3PL
but her my mother and my father gave

But the mother and father gave her [to that lad to be married].

- 2.5. **Мæ мад дæр нæ , фæлæ мæ фыд**
мæ мад дæр нæ фæлæ мæ фыд
POSS.1SG mother PTCL NEG but POSS.1SG father
my mother PTCL NEG but my father

My mother too didn't want [to give away the daughter], but father did.

- 2.6. **Мæ йæ радтой , мæ ацыдис цыппар**
мæ йæ рад -т -ой мæ а- цыд -ис цыппар
and 3SG.ENCL.GEN give.PERF TR PST.TR.3PL and PREF go PST.INTR.3SG four
and her gave and came out four

- сывæллоны йын райгуырдис**
сывæллон -ы йын рай- гуырд -ис
child GEN 3SG.ENCL.DAT PREF be.born PST.INTR.3SG
children to her there was born

She was given away, and she had 4 children.

- 2.7. **Æмæ уæддæр йæ фæстаг хицæнмæ æрцыдис , æмæ**
æмæ уæддæр йæ фæстаг хицæн -мæ æр- цыд -ис æмæ
and still POSS.3SG last separate ALL PREF go PST.INTR.3SG and
and still her last to separate came and

ахицән	сты	гыццылтә	куы	уыдысты	уәд
a- хицән	сты	гыццыл -т -ә	куы	уыд -ысты	уәд
PREF	separate	be.PRS.3PL	small	PL NOM	when/if
	they divorced	small		when	they were
					then

And when the last child was born, they separated, when children were yet small.

2.8. **Æмә фәстәмә нәхимә әрбацыдис**

әмә	фәстәмә	нә	-химә	әрба-	цыд	-ис
and	back	POSS.1PL	REFL.ALL	PREF	go	PST.INTR.3SG
and	back	to us		she	came	

She returned to us.

2.9. **Стәй сә уәд хъомыл кәнын райдыдта**

стәй	сә	уәд	хъомыл	кән	-ын	ра-	йдыд	-т	-а
then	3PL.ENCL.GEN	then	grown-up	do	INF	PREF	begin	TR	PST.TR.3SG
then	them	then		to bring up	she	began			

Then she started bringing them up.

2.10. **Æмә гьер уже сләгтә сты , цыппар ләппуйы дәр**

әмә	гьер	уже	с-	ләг	-тә	сты		цыппар	ләппу	-йы	дәр
and	now	already	PREF	husband	PL	be.PRS.3PL	four	boy	GEN	PTCL	
and	now	already		became	men	four	boys		PTCL		

Now they have grown up already, all the 4 boys.

2.11. **Гье уәдмә сә иунәгәй фәхаста , фәхъомыл**

гье	уәдмә	сә	иунәг	-әй	фә-	хаст	-а	фә-	хъомыл
well	until.then	3PL.ENCL.GEN	single	ABL	PREF	carry	PST.TR.3SG	PREF	grown-up
well	until then	them	single-handedly	she	carried	on her			

кодта

код -т -а

do TR PST.TR.3SG

brought up

All this time she has been bringing them up herself, she cared for them.

paragraph 3.

3.1. **Ныртәккә та афтә у , дәхи куы фәнда ,**

ныртәккә	та	афтә	у	дә	-хи	куы	фәнд	-а
now	CONTR	so	be.PRS.3SG	POSS.2SG	REFL.GEN	when/if	want	SUBJ.3SG
now	CONTR	so	is	yourself		if	want	

уәд мад әмә фыд цы фәнды куы зәгъой , уәддәр уәлдай

уәд	мад	әмә	фыд	цы	фәнд	-ы	куы	зәгъ	-ой	уәддәр	уәлдай
then	mother	and	father	what	want	PRS.3SG	when/if	say	SUBJ.3PL	still	superfluous
then	mother	and	father	what	they want	if	would say	still	superfluous		

нә у , мәхи фәнды , мә цардмә мачи

нә	у	мә	-хи	фәнд	-ы	мә	цард	-мә	мачи
NEG	be.PRS.3SG	POSS.1SG	REFL.GEN	want	PRS.3SG	POSS.1SG	life	ALL	no.one
NEG	is	myself		I want		my	to life		no.one

æвналæд	,	æртæккæ афтæ у	.
æвнал -æд		æртæккæ афтæ у	
touch IMP.3SG		now so be.PRS.3SG	
let touch		now so is	

Now it's like this, if you want [to marry someone], what your mother and father want, no matter what they say - it makes difference, I want it myself, let no one mess with my own life.

3.2. Уæд та афтæ уыдис	,	йæ мыггаг цавæр у	йæ
уæд та афтæ уыд -ис		йæ мыггаг цавæр у	йæ
then CONTR so be PST.INTR.3SG		POSS.3SG family what be.PRS.3SG	POSS.3SG
then CONTR so it was		his family what is	his

мад	,	йæ фыд цавæр сты	,	йæ бинонтæ цы хуызæн
мад йæ фыд цавæр сты		йæ бинон -т -æ цы хуызæн		
mother POSS.3SG father what be.PRS.3PL		POSS.3SG family PL NOM what like		
mother his father what are		his family what like		

сты	,	исты мæн бæззынц æви нæ ?
сты исты мæн бæзз -ынц æви нæ		
be.PRS.3PL something I.GEN be.fit PRS.3PL or NEG		
are something me are fit or NEG		

Back then it was like this, from what clan are the mother and father, from what family, are they fit or not.

3.3. Уæд-иу афтæ та	‘ взарстой	,	фæлæ ныртæккæ та	,	мæ
уæд =-иу афтæ та	взарст -ой		фæлæ ныртæккæ та		мæ
then =ITER so CONTR bear PST.TR.3PL	but now CONTR POSS.1SG				
at.that.time so CONTR chose	but now CONTR my				

зæрдæмæ цæуы	,	æмæ гъе уымæ цæуын	,	зæгъгæ	,	афтæ ...
зæрдæ -мæ цæу -ы		æмæ гъе уымæ цæу -ын		зæгъ -гæ		афтæ
heart ALL go PRS.3SG		and well 3SG.ALL go PRS.1SG		say CONV so		
to heart goes		and well to that one I go		DIR so		

Then they chose like this, and now - "I like him, and I will marry him".

paragraph 4.

4.1. Ну ... раджы заманы	,	иу чызг чындзы куы
ну раджы заман -ы		иу чызг чындз -ы куы
HES long.time.ago time INESS one girl bride INESS when/if		
long.time.ago in time one girl to bride when		

ацыдис	,	уæд-иу æй	... иу æхсæв	,	дыккаг æхсæв-иу
а- цыд -ис		уæд =-иу æй	иу æхсæв		дыккаг æхсæв =-иу
PREF go PST.INTR.3SG		then =ITER 3SG.ENCL.GEN	one night		second night =ITER
went		at.that.time her	one night		second night

æй адавтой	,	æмæ-иу дзы
æй а- давт -ой		æмæ =-иу дзы
3SG.ENCL.GEN PREF carry PST.TR.3PL		and =ITER 3SG.ENCL.ABL
her carried		and from her

фæхъазыдысты

фæ- хъазыд -ысты

PREF have.fun PST.INTR.3PL

had fun

On the first night... on the second night they kidnapped her and played with her (had fun with her).

4.2. Стæй йæ уæд райсомы хуынтимæ æрбакодтой
стæй йæ уæд райсом -ы хуын -т -имæ æрба- код -т -ой

then 3SG.ENCL.GEN then morning INESS present PL COM PREF do TR PST.TR.3PL

then her then in the morning with presents they brought

фæстæмæ , æмæ-иу æй хæдзармæ бакодтой

фæстæмæ æмæ =-иу æй хæдзар -мæ ба- код -т -ой

back and =ITER 3SG.ENCL.GEN house ALL PREF do TR PST.TR.3PL

back and her in house brought inside

Then in the morning, with presents, they led her back and brought inside the house.

4.3. Хуын-иу æрхастой , кæмæ-иу æй

хуын =-иу æр- хаст -ой кæмæ =-иу æй

present =ITER PREF carry PST.TR.3PL who.ALL =ITER 3SG.ENCL.GEN

present they brought to whom her

адавтой , уымæй .

а- давт -ой уымæй

PREF carry PST.TR.3PL 3SG.ABL

carried form this

They brought presents, presents from those for whom she was kidnapped.

4.4. Стæй та уæд дыккаг .

стæй та уæд дыккаг

then CONTR then second

then CONTR then second

Then to the next house.

4.5. Афтæ-иу æй иу къуыритæ йæдтæ фæракæн-бакæн

афтæ =-иу æй =иу къуыри -т -æ йæд -т -æ фæ- ракæн-бакæн

so =ITER 3SG.ENCL.GEN =ITER week PL NOM then PL NOM PREF here.and.there

so her ITER weeks such as

кодтой , чындзы , стæй-иу дзы уæд хорз куы

код -т -ой чындз -ы стæй =-иу дзы уæд хорз куы

do TR PST.TR.3PL bride GEN then =ITER 3SG.ENCL.ABL then good when/if

brought here and there the bride then from her then good when

фæхъазыдысты , уæд-иу æй ныууагътой .

фæ- хъазыд -ысты уæд =-иу æй ныу- уагът -ой

PREF have.fun PST.INTR.3PL then =ITER 3SG.ENCL.GEN PREF let.go PST.TR.3PL

had fun at.that.time her let go

In this way they led her here and there, the bride, and then, after they had played enough with her, they left her.

4.6. **Ныртæккæ афтæ та нал кæнынц уже .**
 ныртæккæ афтæ та нал кæн -ынц уже
 now so CONTR no.longer do PRS.3PL already
 now so CONTR no longer they do already

And now no one does like this anymore.

Ус-бирæгъ

Wolf woman

Zhenia

paragraph 1.

1.1. **Вобщем раджы-иу усбирæгътæ уыдис æмæ кæ ...**
вобщем раджы =-иу ус бирæгъ -т -æ уыд -ис æмæ кæ
so long.time.ago =ITER woman wolf PL NOM be PST.INTR.3SG and HES
a long time ago wolf women were and

куы ... цæмæй фæвæййынц афтæ зæгъгæ æмæ-иу дис
куы цæмæй фæ- вæйй -ынц афтæ зæгъ -гæ æмæ =-иу дис
when/if in.order.to PREF happen PRS.3PL so say CONV and =ITER amazement
when/if in.order.to happen so speaking and

кодтам мах .
код -т -ам мах
do TR PST.TR.1PL we.NOM
we were amazed we

Well, a long time ago there were wolf women, why they are like this, we wondered.

paragraph 2.

2.1. **Æмæ нын зæронд адæм афтæ дзырдтой .**
æмæ нын зæронд адæм афтæ дзырд -т -ой
and 1PL.ENCL.DAT old people so talk TR PST.TR.3PL
and to us old people so said

And old people told us so:

2.2. **Гъер дам-иу афтæ кæй бафæндыди уый дам махмæ**
гъер дам =-иу афтæ кæй ба- фæндыд -и уый дам махмæ
now DIR =ITER so who.GEN PREF want PST.INTR.3SG 3SG DIR we.ALL
now DIR so who wanted he DIR to us

куырæйттæ уыдис ну ... ш ... нартхор кæм ссадтам хор
куырæй -тт -æ уыд -ис ну ш нартхор кæм ссад -т -ам хор
mill PL NOM be PST.INTR.3SG HES HES maize where mill TR PST.TR.1PL grain
mills were maize where we milled grain

тетæ хæринаджы ссад уый ирон куырой .
тетæ хæринадж -ы ссад уый ирон куырой
etc food GEN flour 3SG ossetic mill
food's flour that ossetic mill

Well, [they said], who wanted this, then... we had mills where corn was milled, grain etc, flour, and that was called an Ossetic mill.

2.3. **Æмæ дам-иу уый бынты ауадис чи-иу**
 æмæ дам =-иу уый бын -т -ы а- уад -ис чи =-иу
 and DIR =ITER 3SG.GEN bottom PL GEN PREF jump PST.INTR.3SG who =ITER
 and DIR of this under jumped who

кæй-иу фæндыди усбирæгъ уый æмæ-иу усбирæгъ
 кæй =-иу фæндыд -и ус бирæгъ уый æмæ =-иу ус бирæгъ
 who.GEN =ITER want PST.INTR.3SG woman wolf 3SG and =ITER woman wolf
 who wanted wolf woman she and wolf woman

фестади куыройы бынты куы ауади
 фе- стад -и куырой -ы бын -т -ы куы а- уад -и
 PREF stand.up PST.INTR.3SG mill GEN bottom PL GEN when/if PREF jump PST.INTR.3SG
 became mill's under when/if jumped

уæд .
 уæд
 then
 then

And, [they said], when she passed under the mill, then the one who wanted to turn into a wolf woman, she turned into a wolf woman, when she passed under the mill.

2.4. **Гъемæ-иу уæд афтæ мæсты кæмæ уыдис уыдоны**
 гъемæ =-иу уæд афтæ мæсты кæмæ уыд -ис уыдоны
 so =ITER then so angry who.ALL be PST.INTR.3SG they.GEN
 so then so angry to whom was their

хæдзæрттыл-иу зылдис æмæ сын-иу сæ фос
 хæдзæр -тт -ыл =-иу зылд -ис æмæ сын =-иу сæ фос
 house PL SUPER =ITER turn PST.INTR.3SG and 3PL.ENCL.DAT =ITER 3PL.ENCL.GEN cattle
 on houses walked around and to them them cattle

ныццагъта .
 ныц- цагът -а
 PREF destroy PST.TR.3SG
 destroyed

And then on whom she was angry, she came to their barns and destroyed their cattle.

paragraph 3.

3.1. **Иу хатт куы уыди уæд-иу хæдзармæ багæпп ласта**
 иу хатт куы уыд -и уæд =-иу хæдзар -мæ ба- гæпп ласт -а
 one time when/if be PST.INTR.3SG then =ITER house ALL PREF jump carry PST.TR.3SG
 one time when/if was at.that.time in house jumped

, афтæ сæ заборы сæрты сæ фыстæм .
 афтæ сæ забор -ы сæр -т -ы сæ фыс -т -æм
 so 3PL.ENCL.GEN fence GEN head PL GEN 3PL.ENCL.GEN sheep PL ALL
 so them fence's up them to sheep

Once she jumped into a house, like this, over the fences, to the sheep.

3.2. Æмæ йæ	хæдзары	хицау раййæфта	æмæ йæ
æмæ йæ	хæдзар -ы	хицау ра- ййæфт -а	æмæ йæ
and 3SG.ENCL.GEN	house GEN	master PREF get PST.TR.3SG	and 3SG.ENCL.GEN
and it	house's	master noticed	and it

уым фæрасурбасур кодта

уым фæ- расурбасур код -т -а
there PREF chase do TR PST.TR.3SG
there chased

And the house's owner saw her and chased her there.

3.3. Гъемæ уæд йæ	ахста	æмæ йын	ахсын нæ
гъемæ уæд йæ	ахст -а	æмæ йын	ахс -ын нæ
so then 3SG.ENCL.GEN	catch PST.TR.3SG	and 3SG.ENCL.DAT	catch INF NEG
so then it	caught	and to him	to catch NEG

бакуымдта

ба- куымд -т -а
PREF obey TR PST.TR.3SG
submitted

Well, he wanted to catch her then, but he couldn't .

3.4. Æмæ сисы	сæрты	куыдæй	сцæй	гæпп кодта
æмæ с- ис -ы	сæр -т -ы	куыдæй	с- цæй	гæпп код -т -а
and PREF take PRS.3SG	head PL INESS	in.what.way	PREF CON jump	do TR PST.TR.3SG
and takes	up	how	CONAT	jumped

афтæ йæ	йæдæй ныххафт	ласта	сагоййæ
афтæ йæ	йæдæй ных- хафт	ласт -а	сагой -йæ
so 3SG.ENCL.GEN	so PREF blow	carry PST.TR.3SG	pitchfork ABL
so it	so	he hit	with pitchfork

And when she was jumping over the fence, he hit her with a pitchfork.

paragraph 4.

4.1. Гъемæ-иу	цасдæр йæ	синтæ	йæ	сыдзыл ласта	æмæ
гъемæ =-иу	цасдæр йæ	син -т -æ	йæ	сыдзыл ласт -а	æмæ
so =ITER a.few	POSS.3SG	hip PL NOM	POSS.3SG	buttocks carry PST.TR.3SG	and
so a.few	her	thighs	her	buttocks she carried	and

фæсадис

фæ- сад -ис
PREF be.sick PST.INTR.3SG
was sick

For some time her thighs were broken and she was sick.

4.2. Стæй уæд куы	сыстади	уæддæр йæдæй	афтæ йæдæй
стæй уæд куы	сы- стад -и	уæддæр йæдæй	афтæ йæдæй
then then when/if	PREF stand.up	PST.INTR.3SG	still so so so
then then when/if	stood up		still so so so

цыди	къуылых-къуылых йæ	бон	цæуын нæ уыдис
цыд -и	къуылых къуылых йæ	бон	цæу -ын нæ уыд -ис
go PST.INTR.3SG	lame lame POSS.3SG	possibility	go INF NEG be PST.INTR.3SG
she walked	limping her	possibility	to go NEG was

гъер-иу афтæ .

гъер =-иу афтæ

now =ITER so

adv so

Then when she got up, then she, well, she limped, she couldn't walk, like this.

4.3. Гъемæ та-иу æй куы фæндыди уæд та-иу
гъемæ та =-иу æй куы фæндыд -и уæд та =-иу
so CONTR =ITER 3SG.ENCL.GEN when/if want PST.INTR.3SG then CONTR =ITER
so CONTR she when/if wanted then CONTR

афтæ куырой бынты ауад æмæ та-иу
афтæ куырой -ы бын -т -ы а- уад -*0 æмæ та =-иу
so mill GEN bottom PL GEN PREF jump PST.INTR.3SG and CONTR =ITER
so mill's under jumped and CONTR

усбирæгъ фестад æмæ адæмы фос цагъта афтæ
ус бирæгъ фе- стад -*0 æмæ адæм -ы фос цагът -а афтæ
woman wolf PREF stand.up PST.INTR.3SG and people GEN cattle destroy PST.TR.3SG so
wolf woman turned.into and people's cattle destroyed so

хæдзæрттæм цыдис .

хæдзæр -тт -æм цыд -ис

house PL ALL go PST.INTR.3SG

to houses she went

And then, whenever whe wanted, she passed under the mill and turned into a wolf woman, and destroyed people's cattle, and visited the houses this way.

paragraph 5.

5.1. Æмæ-иу бирæгъ уыдис адæймаг сылгоймаг .
æмæ =-иу бирæгъ уыд -ис адæймаг сылгоймаг
and =ITER wolf be PST.INTR.3SG man woman
and wolf was man woman

And man, i. e. woman, was wolf.